

European Union

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

This project is co-funded by the European Union, Norwegian MFA, and Government Of Ireland.
Bu proje Avrupa Birliği, Norveç MFA ve İrlanda Yardımları ile ortaklaşa finanse edilmektedir.

The Legal Basis of a New Peace in Turkey

Zeynep Ardic

Kasım 2020

November 2020

Türkiye’de Yeni Bir Barış İçin Hukuki Gereklilikler

Zeynep Ardic

DPI

Democratic
Progress
Institute

The Legal Basis of a New Peace in Turkey

Zeynep Ardic

November 2020

Türkiye’de Yeni Bir Barış İçin Hukuki Gereklilikler

Kasım 2020

Zeynep Ardic

Published by *Yayınlayan*

Democratic Progress Institute *Demokratik Gelişim Enstitüsü*

11 Guilford Street *11 Guilford Street*

London WC1N 1DH *London WC1N 1DH*

www.democraticprogress.org *www.democraticprogress.org*

info@democraticprogress.org *info@democraticprogress.org*

+ 44 (0) 20 7405 3835 + 44 (0) 20 7405 3835

Design, typesetting and cover design copyright © **Medya Production Center**

First Published, November 2020 *Baskı, Kasım 2020*

ISBN – xxxxx

© **DPI – Democratic Progress Institute** *Demokratik Gelişim Enstitüsü*

DPI – Democratic Progress Institute is a charity registered in England and Wales.
Registered Charity No. 1037236. Registered Company No. 2922108

This publication is copyright, but may be reproduced by any method without fee or prior permission for teaching purposes, but not for resale. For copying in any other circumstances, prior written permission must be obtained from the publisher, and a fee may be payable.

*DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır.
Vakıf kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108*

*Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin yada önceden izin alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncıdan yazılı izin alınması gerekmektedir.
Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.*

CONTENTS

About the Author	6
Foreword	8
I. Introduction	10
II. The Role of Law in Resolution and Peace Processes	12
III. An Analysis of the Turkish Legal System	26
The Constitution	26
International Treaties Ratified by Turkey	32
Turkish Criminal Code	40
Counter-Terrorism Law	42
Law on MIT (National Intelligence Organisation)	46
Law on the Undersecretariat of Public Order and Security	48
Law on Reintegration into Society	50
Law on Compensation for Damages Arising from Terrorism and Combating Terrorism	52
Law on Ending Terrorism and Strengthening Social Integration	54
IV. Considering the Demands of the Parties from a Legal Perspective	56
Disarmament and Legal Liability	56
Education in the Mother Tongue and the Recognition of Kurdish as an Official Language	64
Constitutional Citizenship	66
Decentralisation	68
Political Representation	72
The Abolition of Village Guard System as an Institution	72
Confronting the Past	74
V. Legal Protection in Resolution and Peace Processes	78
VI. Suggestions and Conclusion	82
DPI Aims and Objectives	84
Board Members	87
Council of Experts	91

İÇİNDEKİLER

Yazar Hakkında	7
Önsöz	9
I. Giriş	11
II. Çözüm ve Barış Süreçlerinde Hukukun Rolü	13
III. Türk Hukuk Sisteminin Analizi	27
Anayasa	27
Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler	33
Türk Ceza Kanunu	41
Terörle Mücadele Kanunu	43
Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu	47
Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Kanunu	49
Topluma Kazandırma Kanunu	51
Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun	53
Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun	55
IV. Tarafların Taleplerine Hukuk Perspektifinden Bakış	57
Silah Bırakma ve Hukuki Sorumluluk	57
Anadilde Eğitim ve Kürtçenin Resmi Dil Olarak Kabul Edilmesi	65
Anayasal Vatandaşlık	67
Yerinden Yönetim	69
Siyasal Temsil	73
Koruculuk Müessesesinin Kaldırılması	73
Geçmişle Yüzleşme	75
V. Çözüm ve Barış Süreçlerinde Yasal Koruma	79
VI. Öneriler ve Sonuç	83
Demokratik Gelişim Enstitüsü'nün Amaçları ve Hedefleri	85
Yönetim Kurulu Üyeleri	87
Uzmanlar Kurulu Üyeleri	91

ABOUT THE AUTHOR

Zeynep Ardic

Zeynep Ardic is a member of Faculty of Law at Istanbul Medeniyet University. She holds a BA in law from Ankara University. She received an LLM from University of Warwick in the “International Development Law and Human Rights” program. She completed her PhD in February 2019 at University of Sussex with a thesis titled “Searching for Transitional Justice Mechanisms in the Kurdish Question in Turkey: addressing violations of social, economic and cultural rights”.

YAZAR HAKKINDA

Zeynep Ardic

Zeynep Ardic, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde öğretim görevlisi Dr. olarak görev yapmaktadır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olduktan sonra yüksek lisansını Warwick Üniversitesi’nde “Uluslararası Kalkınma Hukuku ve İnsan Hakları” programında tamamlamıştır. Doktora derecesini, “Türkiye’nin Kürt Meselesinde Geçiş Dönemi Adaleti Mekanizmaları: Sosyal, ekonomik ve kültürel hak ihlallerinin ele alınması” başlıklı teziyle Sussex Üniversitesi’nden almıştır.

FOREWORD

The following report has been written by Zeynep Ardic, lecturer in the Faculty of Law at Istanbul Medeniyet University, Turkey. This research report highlights the law and obstacles related to securing peace and provides an analysis of the Turkish legal system's ability to facilitate a peace process, as well as a comprehensive overview of current laws in place. The study sets out a thorough analysis of the importance of law in relation to the peace processes, before turning to an assessment of the Turkish legal system and the compatibility of legal texts with a potential peace process. Noting that the vast body of current laws do not prevent a peace process from taking place, the study sees scope for certain constitutional and legal reforms that will contribute to the preliminary preparations for a potential process, as well as new and updated provisions that may facilitate the peace negotiations. Furthermore, the assessment also suggests ways to address peacebuilding measures, ranging from transitional justice mechanisms – such as compensation for material and moral damages incurred in the course of the conflict – to amnesties and Disarmament, Demobilisation and Reintegration (DDR), and sets out applicable constitutional amendments for education in the Kurdish language and issues around identity and citizenship.

The author concludes with highlighting the need for preliminary talks between the parties in order to assess the scope of amendments required to provide a sound legal basis for the peace process and cautions that laws must be implemented in order for the process to be successful. DPI would like to express its thanks to the author for producing this engaging report. The views and opinions expressed in the report remain those of the author and do not necessarily reflect the official position of DPI.

Kerim Yıldız

*Chief Executive Officer
Democratic Progress Institute*

ÖNSÖZ

Bu araştırma raporu İstanbul Medeniyet Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Zeynep Ardic tarafından kaleme alındı. Bu rapor, barışın güvence altına alınmasını mümkün kılan kanunları ve mevcut engelleri incelerken, yürürlükteki kanunlara kapsamlı bir genel bakış sunuyor ve Türkiye'deki hukuk sisteminin barış sürecini kolaylaştırma yeteneğinin bir analizini yapıyor. Ardic, çalışmada Türkiye'deki yasal çerçeveyi konu özelinde ele almadan önce, hukuk ve barış ilişkisinin önemini kapsamlı bir şekilde tartışıyor. Türkiye'deki yasal mevzuat incelendiğinde, mevcut kanunların büyük bir kısmının olası bir barış sürecinin gerçekleşmesi önünde engel teşkil etmediği görülüyor. Öte yandan yazar, potansiyel bir barış sürecinin ön hazırlıklarına katkıda bulunabilecek anayasal ve yasal reformları ve güncellenebilecek hükümleri de uluslararası deneyimlerden de faydalanarak gözden geçiriyor. Ardic değerlendirmesinde, geçiş dönemi adalet mekanizmalarından - çatışma sırasında meydana gelen maddi ve manevi zararların tazmini gibi - aflara ve Silahsızlanma, Demobilizasyon ve Yeniden Entegrasyona (DDR) kadar uzanan geniş bir yelpazede barış inşası önlemlerini ele almanın yollarını ve uygulanabilirliğini; yanı sıra da Kürtçe anadilde eğitim için ve kimlik hakları bağlamında uygulanabilir anayasa değişikliklerini ele alıyor.

Yazar, raporunu barış sürecine sağlam bir yasal zemin sağlamak için gerekli olan değişikliklerin kapsamını değerlendirmek üzere taraflar arasında ön görüşmelerin gerekliliğinin altını çizerek bitiriyor ve sürecin başarılı olması için yasaların uygulanması gerektiğine dikkat çekiyor. DPI, bu ilgi çekici raporu hazırladığı için yazara teşekkür eder. Raporda ifade edilen görüşler yazara aittir ve DPI'nın resmi görüşünü yansıtmaz.

Kerim Yıldız

*İcra Kurulu Başkanı
Demokratik Gelişim Enstitüsü*

I. INTRODUCTION

In order to assess whether the Turkish legal system and the body of current law is favourable for a potential resolution and peace process, we must first look at the relevant laws, determine the advantages and disadvantages of the legal system and spot the potential legal obstacles facing a potential process in order to prepare for a new process. Both for the solution of the Kurdish issue and Turkey's democratization, many reforms have been made in the legal system since the AK Party came into power but the problems in the system have not been entirely eliminated and there are still continuing problems in practice. To end the ongoing 40 years old conflict in Turkey, there is a need for a new peace process. This study aims to demonstrate that preparing a legal foundation and framework for a potential process is positively necessary. We must therefore look at the body of Turkish law and the Turkish legal system in order to determine whether they are compatible with a potential resolution and peace process.

Since law is an all-pervading element of life, it is not difficult to imagine the important role it would play in a potential resolution process. However, we must determine whether this role is going to be constructive. If there is a legal framework undergirding the process, both the parties to the conflict and the larger public are likely to feel more secure.⁽¹⁾ In order to remove the obstacles before a potential process, it is necessary to recognise them first. We must look at the laws and the legal system not only with regard to the peace process, but also to determine whether the demands of the parties to the conflict are in accordance with Turkish legislation. Finally, legal protection is also a crucial element in peace and resolution processes, in order to protect the actors of such processes from any potential accusations that might be levelled against them at a future time. Therefore, we must analyse the subject at hand in the context of the Turkish legal system for the benefit of a potential process in the future. This study first looks at the role of law in processes of resolution and peace, then evaluates the demands of the parties from a legal standpoint in the context of the Turkish legal system and legislation; finally, it considers the issue of legal protection in peace and resolution processes.

(1) Çelikkan, M., Balta, E. Çelik, A. B., Mutluer, N. ve Korkut, L. (2015) Barış Sürecine Giden Yol, Çelikkan, M., Balta, E. Çelik, A. B., Mutluer, N. ve Korkut, L. (Yazarlar) *Çözümüne Doğru: Olasılıklar, İmkânlar ve Sorunlar Üzerine Değerlendirme*, İstanbul: Türkiye Barış Meclisi, s.2.

I. GİRİŞ

Türkiye mevzuatının ve hukuk sisteminin olası bir çözüm ve barış sürecine izin verip vermediğini analiz etmek için ilgili yasaları incelemek, hukuk sisteminin artılarını ve eksilerini bulmak ve yeni bir süreç için olası yasal engelleri belirlemek yeni bir sürece ön hazırlık yapmak için kritik bir öneme haizdir. Hem Kürt Sorununun çözümü hem de genel olarak Türkiye'nin demokratikleşmesi adına AK Parti'nin iktidara gelmesinden itibaren hukuk sisteminde pek çok reform yapılmış olsa da sistemdeki aksaklıklar tamamıyla ortadan kaldırılmamış olup uygulamadaki sorunlar devam etmektedir. Türkiye'nin neredeyse 40 yıldır devam eden çatışmayı sonlandırmak için yeni bir barış sürecine ihtiyacı vardır. Hâlihazırda böyle bir süreç mevcut olmasa da Türkiye'nin gerçekleşmesi muhtemel bir süreç için politik, yasal, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik alanlarda hazırlık yapması gerekmektedir. Bu açıdan, olası bir süreç için yasal bir dayanak hazırlanmasının gerekliliğini göstermek, bu ön çalışmanın esas konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda mevcut Türkiye mevzuatı ve hukuk sisteminin, muhtemel bir çözüm ve barış süreci için elverişli olup olmadığının incelenmesi gereklidir.

Hukuk, tanımı ve kapsamı gereği toplumsal düzeni belirleyip hayatın her alanına nüfuz ettiği için olası bir çözüm sürecinde hukukun ve adalet sisteminin önemli bir rol oynayacağını tahmin etmek zor değildir. Ancak bu rolün olumlu mu yoksa olumsuz mu olacağını belirlemek gerekmektedir. Sürecin hukuki bir altyapısının olması taraflar açısından ve toplumsal açıdan da güven sağlayacaktır.⁽¹⁾ Olası bir sürecin önündeki muhtemel engellerin belirlenmesi, bu engellerin kaldırılması için çok önemlidir. Hukuk sisteminin ve yasaların incelenmesi sadece barış sürecinin yürütülmesi açısından değil, çatışmaya taraf olan aktörlerin taleplerinin Türkiye mevzuatına uyup uymadıklarını görmek için de gereklidir. Son olarak, yasal koruma, bu süreçlerde yer alan aktörlerin gelecekteki muhtemel suçlamalardan muaf olmalarını sağlamak için barış ve çözüm süreçlerinde kritik bir konudur. Bu konuyu Türkiye hukuk sistemi bağlamında incelemek ileriye dönük bir süreç için bir zorunluluktur. Bu çalışmada ilk önce çözüm ve barış süreçlerinde hukukun nasıl bir rolünün olduğuna bakılacak, ardından Türkiye hukuk sistemi ve mevzuatı analiz edilerek tarafların talepleri hukuk perspektifinden değerlendirilecek ve son olarak çözüm ve barış süreçlerinde hukuksal/yasal koruma konusuna değinilecektir.

(1) Çelikkan, M., Balta, E. Çelik, A. B., Mutluer, N. ve Korkut, L. (2015) Barış Sürecine Giden Yol, Çelikkan, M., Balta, E. Çelik, A. B., Mutluer, N. ve Korkut, L. (Yazarlar) *Çözümüne Doğru: Olasılıklar, İmkânlar ve Sorunlar Üzerine Değerlendirme*, İstanbul: Türkiye Barış Meclisi, s.2.

II. THE ROLE OF LAW IN RESOLUTION AND PEACE PROCESSES

Resolution and peace processes have many aspects, such as political, legal, psychological, sociological, economic and security-related. Although the Kurdish issue has been formulated as a socioeconomic or security problem at various times, it really is a multifaceted and complicated problem.⁽²⁾ Accordingly, its resolution too will require multidisciplinary approaches, mechanisms and practices. To see it merely as a security problem is therefore an obstacle to resolving it. Indeed, the Southeastern Anatolia region's Wise People's Committee notes in its report: "Although the 'problem' in the Kurdish issue is the state's policies of objection, denial and assimilation targeting the Kurds, the 'resolution' is not likely to be achieved merely through abandoning such policies. For a permanent resolution from the standpoint of the Kurds, the political and the legal system must be redesigned on the basis of freedom and equality."⁽³⁾ For a permanent resolution, policies and reforms in a number of issues must be developed. One of the most important of these issues is law.

It is impossible to determine the issues likely to be settled in a new resolution and peace process (such as the disarmament of the PKK members and their reintegration into society, confronting the past, political representation etc.) because such necessities and demands change to some extent according to the circumstances of a given time. However, it is possible to analyse, from a legal, social and economic perspectives, certain issues which must be carefully considered in these processes. Some demands are particularly prominent in the context of the Kurdish issue, and the manner in which these demands might be met under the current legal system is of importance for the legitimacy of the process. In the fourth section, a detailed analysis of these demands will be given. However, let us first consider the importance of law in such processes, and to look at the case of Colombia's peace process, which happened in the recent past.

Colombia is an important example of how a legal framework to a peace process might be built, particularly because it is a recent case. In Colombia, a peace agree-

⁽²⁾ Ergil, D. (2000) The Kurdish question in Turkey, *Journal of Democracy*, 11(3), pp.122-135.

⁽³⁾ Wise People's Committee Southeastern Report, p. 38 (<https://www.mazlumder.org/webimage/akil%20insanlar%20heyeti%20guneydogu%20raporu.pdf>) (Accessed on 07.02.2021)

II. ÇÖZÜM VE BARIŞ SÜREÇLERİNDE HUKUKUN ROLÜ

Çözüm ve barış süreçleri siyaset, hukuk, psikoloji, sosyoloji, güvenlik ve ekonomi gibi birçok alanı ilgilendiren süreçlerdir. Kürt sorunu her ne kadar farklı dönemlerde çoğunlukla sosyoekonomik ya da güvenlik sorunu olarak lanse edilse de çok boyutlu ve girift bir sorundur.⁽²⁾ Bu sorunun çözümü de farklı disiplinleri ilgilendiren uygulamalar, metotlar ve mekanizmalar gerektirecektir. Bu yüzden sorunu sadece bir güvenlik sorunu olarak görmek sorunu çözmenin önünde önemli bir engeldir. Nitekim Güneydoğu Anadolu Bölgesi Akil İnsanlar Heyeti raporunda "Kürt meselesinde "sorun", devletin Kürtlere yönelik izlediği ret, inkâr ve asimilasyon politikaları olarak tanımlanmakla birlikte, "çözüm"ün sadece bu politikaların terk edilmesiyle sağlanamayacağı belirtilmektedir. Raporunda, "Kürtler açısından kalıcı bir çözüm için, siyasi ve hukuki sistemin, özgürlük ve eşitlik temelinde adeta yeniden dizayn edilmesi şarttır."⁽³⁾ denmiştir. Kalıcı bir çözüm için, pek çok konuda politikaların ve reformların geliştirilmesi gereklidir. Hukuk da bunlar arasında en önemli olan alanlardandır.

Yeni bir çözüm ve barış sürecinde hangi sorunların (PKK mensuplarının silahsızlandırılması ve toplumsal hayata katılması, geçmişle yüzleşme, siyasal temsil vb.) çözüme kavuşturulması gerektiğinin tamamının belirlenmesi şu aşamada mümkün olmayabilir. Çünkü bu ihtiyaç ve taleplerde konjonktüre göre bazı değişiklikler olabilmektedir. Ancak bu tarz süreçlerde dikkate alınması gereken belirli bazı konuların hukuki, sosyal, ekonomik vb. perspektiflerden incelenmesi mümkündür. Kürt sorunu bağlamında da bazı talepler öne çıkmaktadır ve bu taleplerin mevcut hukuk düzeninde nasıl karşılık bulacağı sürecin salahiyeti açısından önem taşımaktadır. Öne çıkan bu talepler dördüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Ancak bundan önce hukukun bu tarz süreçlerdeki önemini genel anlamda değerlendirmek ve yakın zamanda gerçekleşmiş olan Kolombiya'daki barış süreci üzerinden örneklendirmek faydalı olacaktır.

Barış süreçlerindeki hukuki temellerin nasıl atılması gerektiğine ilişkin olarak Kolombiya güncel bir örnek olması açısından önemlidir. 50 yılı aşkın süredir

⁽²⁾ Ergil, D. (2000) The Kurdish question in Turkey, *Journal of Democracy*, 11(3), pp.122-135.

⁽³⁾ Akil İnsanlar Heyeti Güneydoğu Raporu, s.38. (<https://www.mazlumder.org/webimage/akil%20insanlar%20heyeti%20guneydogu%20raporu.pdf>) (Erişim tarihi 07.02.2021)

ment was signed between the government and some armed groups following extended peace negotiations in order to put an end to the 50 years of conflict. The “Justice and Peace” law, which forms the legal framework of the peace process in Colombia, was passed in the congress in 2005.⁽⁴⁾ There was no comprehensive legal preparation in the early stages of the process and no legal liability was provided for the guerrillas laying down their arms; both of which were criticised nationally as well as internationally.⁽⁵⁾ During this process the government prioritised ending the violence and facilitating disarmament, while high courts, members of the congress, human rights organisations representing victims and international actors highlighted the importance of securing permanent peace through justice.⁽⁶⁾ Formulating a legal framework for peace processes is quite an arduous task. With longstanding conflicts in particular, the high numbers of human rights violations create a correspondingly high number of victims, and a number of actors other than the parties to the conflict (such as international human rights organisations, relatives of the victims and so on) want to be a part of peace processes. The legal aspect of the Colombian process as well was intensely debated.⁽⁷⁾ In such processes, ensuring a balance among various needs and demands is a very difficult yet necessary task. Victims of the conflict want justice, which often requires a different approach than that which is needed to end the violence. Victims often want members of the armed organisations or public officials who committed human rights violations to be punished, and for justice to take place. However, in order to end the violence armed organisations must be dismantled and their members reintegrated into society. If such organisations believe that they are going to be tried and receive heavy sentences, they might not want to lay down arms. In order to achieve peace and end violence, a balance must be struck between these demands. Both parties must make certain compromises and meet on common ground so that armed organisations can be persuaded to abolish themselves while the victims’ demands for justice are also met. Ensuring this is the responsibility of those who manage the process. At this stage, transitional justice mechanisms⁽⁸⁾ may play an important role.

(4) Kalmanovitz, P. (2010) Introduction: Law and Politics in the Colombian Negotiations with Paramilitary Groups, Bergsmo, M. and Kalmanovitz, P.(Editors) *Law in Peace Negotiations - Second Edition*, Oslo: Torke Opsahl Academic EPublisher, p.1.

(5) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, pp.2-3.

(6) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.3.

(7) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.6.

(8) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.6.

devam eden çatışmaları sona erdirmek için uzun süre devam eden barış görüşmeleri sonucunda hükümet ve bazı silahlı gruplar arasında barış antlaşması imzalanmıştır. Kolombiya’daki barış sürecinin yasal temelini oluşturan ‘Adalet ve Barış Kanunu’ 2005 yılında kongrede kabul edilmiştir.⁽⁴⁾ Sürecin ilk aşamalarında kapsamlı bir hukuki çalışmanın yapılmaması, silah bırakan militanlar için hukuki bir sorumluluk öngörülmemiş olması hem ulusal hem uluslararası alanda eleştirilere neden olmuştur.⁽⁵⁾ Bu süreçte hükümet şiddetin bitmesi ve silah bırakmanın bir an önce sağlanmasına öncelik verirken yüksek mahkemeler, bazı kongre üyeleri, kurbanları temsil eden insan hakları örgütleri ve uluslararası aktörler adaletin yerine getirilerek uzun süreli barışın sağlanmasının önemini vurgulamışlardır.⁽⁶⁾

Barış süreçlerinin yasal temellerinin atılması oldukça meşakkatli bir iştir. Özellikle de uzun süren çatışmalarda pek çok insan hakları ihlalinin işlenmesi sayısız mağdur oluşmasına ve çatışmanın tarafları yanında başka pek çok aktörün (uluslararası insan hakları örgütleri, mağdur yakınları vb.) bu süreçlerde söz sahibi olmak istemesine sebep olmaktadır. Kolombiya’daki barış sürecinde de en çok tartışılan konulardan biri meselenin hukuki boyutu olmuştur.⁽⁷⁾ Bu tarz süreçlerde çeşitli ihtiyaç ve talepler arasında dengenin sağlanması zorlu ama gerekli bir aşamadır. Çatışmalardan zarar görenlerin adalet beklentisi ile şiddetin bitirilmesi genelde birbiriyle çatışan uygulamalar gerektirir. Mağdurlar genellikle insan hakları ihlalleri işleyen silahlı örgüt mensuplarının ya da kamu görevlilerinin cezalandırılmasını ve adaletin yerini bulmasını isterler. Ancak şiddetin son bulması için silahlı örgütlerin tasfiye edilmesi ve sosyal hayata yeniden entegre edilmesi gerekmektedir. Yargılanıp ağır cezalarla karşı karşıya kalacağını düşünen gruplar bu yüzden silah bırakmaya yanaşmayabilirler. Barışı sağlamak ve şiddeti sona erdirmek için bu talepler arasında bir denge kurulması şarttır. Hem bu grupları tasfiye için ikna etmek hem de mağdurların adalet beklentilerini karşılamak için iki tarafın da belli ölçüde tavizler vermesi ve ortak noktada buluşulması gerekir. Bunu sağlamak da süreci yönetenlerin sorumluluğundadır. Bu aşamada geçiş dönemi adaleti (GDA) mekanizmaları⁽⁸⁾ önemli bir rol oynayabilir.

(4) Kalmanovitz, P. (2010) Introduction: Law and Politics in the Colombian Negotiations with Paramilitary Groups, Bergsmo, M. and Kalmanovitz, P.(Editors) *Law in Peace Negotiations - Second Edition*, Oslo: Torke Opsahl Academic EPublisher, p.1.

(5) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, pp.2-3.

(6) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.3.

(7) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.6.

(8) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.6.

These mechanisms, designed to be an alternative to traditional law and methods of sentencing, seek to meet the victims' demand for justice while helping the members of the armed organisations reintegrate into society. Some of the chief transitional justice mechanisms⁽⁹⁾ are trials, truth and reconciliation commissions, reparations, amnesties and institutional reforms.⁽¹⁰⁾ Various combinations of these mechanisms may be used according to the demands of the situation at hand, and contribute to securing a permanent peace and reconciliation. Indeed, in Colombia and many other post-conflict societies, such mechanisms have been used. Although traditionally transitional justice mechanisms are implemented after the conflict, in some cases such mechanisms have been used during the conflict.⁽¹¹⁾ In Colombia, these mechanisms contributed to the peace process. The Justice and Peace Law, as it provided for the victims' rights to justice, truth and reparation, as well as the abolition of armed organisations and the reintegration of their members, was also seen as a transitional justice law.⁽¹²⁾ The laws passed during the process in Colombia prepared the legal framework for both the peace talks and the policies and mechanisms to be implemented following the peace talks (DDR⁽¹³⁾, confronting the human rights violations of the past, sentencing the members of armed organisations etc.).⁽¹⁴⁾

Similar laws will be needed in Turkey for the resolution of the Kurdish issue. The conflict has been going on for almost forty years and it has resulted in countless human rights violations; victims and their relatives want justice. Law is very important for the victims of the conflict. Compensating for the material and immaterial losses of the victims is only possible through law. The victims' relatives demand for truth in order to learn what happened to their missing relatives must also be answered. Although a proper transitional justice mechanism hasn't yet been established, the Law on Compensation for Damages Arising from Terrorism and Combating Terrorism, and the Damage Determination

(9) The mechanisms implemented in the transition from authoritarian and totalitarian regimes to democracy and from conflict / war to peace are called transitional justice mechanisms.

(10) Binningsbø, H. M., Gates, S., Loyle, C. E. and Elster, J. (2012) Armed conflict and post-conflict justice, 1946–2006: A dataset, *Journal of Peace Research*, 49(5), p.734.

(11) Ambos, K. (2013) Conflict (Ongoing) and Transitional Justice, Stan, L. and Nedelsky, N. (editors) *Encyclopedia of Transitional Justice - Volume 1*, Cambridge: Cambridge University Press, pp.146-152.

(12) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.13.

(13) DDR: demobilisation, disarmament and reintegration.

(14) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, pp.14-15.

Geleneksel hukuk ve cezalandırma yöntemlerine alternatif olarak düzenlenen bu mekanizmalar mağdurların adalet taleplerini karşılamayı amaçlarken bir yandan da silahlı grupların sosyal hayata katılımına katkıda bulunabilir. Davalar, hakikat ve uzlaşma komisyonları, tazminatlar, aflar ve kurumsal reformlar başlıca geçiş dönemi adaleti mekanizmalarındandır.⁽⁹⁾ Bu mekanizmaların farklı kombinasyonları ihtiyaca göre uygulanarak kalıcı bir barış ve uzlaşma ortamının sağlanmasına katkıda bulunabilir.⁽¹⁰⁾ Nitekim Kolombiya'da ve birçok ülke deneyiminde bu mekanizmalar kullanılmıştır. Her ne kadar geçiş dönemi adaleti mekanizmaları geleneksel anlamda çatışma bittikten sonra uygulanmış olsa da bazı örneklerde çatışma devam ederken de bu mekanizmalara başvurulmuştur.⁽¹¹⁾ Kolombiya'da da bu mekanizmalar barış sürecine katkıda bulunmuştur. Adalet ve Barış Kanunu da mağdurların adalet, hakikat ve tazminat hakları ile silahlı grupların tasfiye edilerek sosyal hayata nasıl katılacağına ilişkin düzenlemeler getirdiği için geçiş dönemi adaleti kanunu olarak nitelendirilmiştir.⁽¹²⁾ Kolombiya'da bu süreçte çıkarılan kanunlar hem barış görüşmelerine hem de barış görüşmeleri sonucunda izlenecek politika ve uygulanacak mekanizmalar (SDE⁽¹³⁾, geçmişteki insan hakları ihlalleriyle yüzleşme, silahlı grup üyelerine verilecek cezalar vs.) için yasal zemin hazırlamıştır.⁽¹⁴⁾

Türkiye'de Kürt sorununun çözümü için benzer kanunlara ihtiyaç olacaktır. Neredeyse 40 yıldır süren çatışmalar sayısız insan hakları ihlaline sebep olmuştur ve hem mağdurlar hem de bunların yakınları adalet beklemektedir. Hukukun çatışmadan zarar görmüş olan mağdurlar için önemi çok büyüktür. Mağdurların uğradıkları maddi ve manevi zararların tazmini hukuk aracılığıyla mümkün olacaktır. Kayıp yakınlarının kaybolanların akıbetini öğrenmeleri için hakikat talepleri de karşılanmalıdır. Nitekim tam olarak geçiş dönemi adaleti mekanizması olarak oluşturulmamış olsa da Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşlanması Hakkında Kanun ve yine bu zararların karşılanması için oluşturulan Zarar

(9) Otoriter ve totaliter rejimlerden demokrasiye geçişlerde ve çatışma/savaş durumundan barışa geçiş dönemlerinde uygulanan mekanizmalara geçiş dönemi adaleti mekanizmaları denir.

(10) Binningsbø, H. M., Gates, S., Loyle, C. E. and Elster, J. (2012) Armed conflict and post-conflict justice, 1946–2006: A dataset, *Journal of Peace Research*, 49(5), p.734.

(11) Ambos, K. (2013) Conflict (Ongoing) and Transitional Justice, Stan, L. and Nedelsky, N. (editors) *Encyclopedia of Transitional Justice - Volume 1*, Cambridge: Cambridge University Press, pp.146-152.

(12) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.13.

(13) DDR: demobilisation, disarmament and reintegration.

(14) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, pp.14-15.

Committees⁽¹⁵⁾ are important in this context. It is known that this law and the related commissions have a goal of preventing the applications made to the European Court of Human Rights (ECHR). The ECtHR has given a violation decision in many applications made to it on these matters. The main objective of the compensation committee to be avoiding convictions against Turkey to secure Turkey's human rights records instead of remedying grievances has also affected the efficiency of this commission. Although there are problems and criticisms related to the implementation of the law in question, and to the activities of the commission, these are nonetheless important steps towards answering the demands of the victims, and they will be very useful once they begin to work in an efficient manner.

In Turkey, beyond the democratization steps that have been taken since the beginning of the 2000s, the "solution process" was a significant step regarding the resolution of the Kurdish issue. The solution process initiated under the leadership of Erdogan, was a very important and historical step taken to end the conflict that have been going on for years, to solve the Kurdish issue and to establish peace. The solution process was suspended in 2015 due to some problems and various external factors. During the resolution process which was shelved in 2015, the government was often criticised by the PKK and the Kurdish political movement because it had not provided for a legal framework for the resolution process. There were demands for meeting the expectations of the Kurds on issues of identity, social and cultural rights, as well as providing legislative regulation for the criminal liability of the PKK members who were planning to lay down arms in the DDR process.⁽¹⁶⁾ There are already existing alternative legal mechanisms in the Turkish legal system that are used for certain offenses and disputes, such as conciliation and arbitration. In the resolution of the Kurdish issue, it is necessary to make use of alternative legal mechanisms, and of transitional justice mechanisms in particular. As the report of the Turkish

(15) Damage Determination Committees were established within the context of the Law on Compensation for Damages Arising from Terrorism and Combating Terrorism, No. 5233, dated 2004; they aim to compensate the damages of real persons and legal entities who were materially damaged as a result of terrorist or anti-terrorist activities. As the law states, the commissions undertake the necessary efforts (collecting documents to determine the damage, reconnoitering when required etc.) in order to compensate for damages against life, bodily integrity and property. There are currently 53 active damage determination committees throughout Turkey. Between 2004 and February 2021, 498.102 applications were submitted to the commissions

(16) Ögür, B. (2014) *Çözüm Süreci ve Yasal Düzenleme: Ne Vaat Edildi, Neredeyiz, Ne Hedefleniyor?*, ORMER Perspektif Serileri No.5, Sakarya: Ortadoğu Çalışmaları Merkezi, s.2.

Tespit Komisyonları⁽¹⁵⁾ bu bağlamda önemlidir. Bu kanun ve ilgili komisyonların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM)'ne yapılan başvuruları engelleme gibi bir hedefinin olduğu bilinmektedir. AİHM bu konularda kendisine yapılan pek çok başvuruda hak ihlali kararı vermiştir. Tazminat komisyonlarının temel hedefinin mağduriyetlerin giderilmesi yerine, Türkiye'nin insan hakları karnesi açısından da sorun teşkil eden bu mahkûmiyet kararlarının önüne geçmek olması bu komisyonların verimliliğini de etkilemiştir. Her ne kadar bu kanunun uygulanmasında ve komisyonun çalışması noktasında sorunlar ve eleştiriler olsa da bu adımlar mağdurların taleplerini karşılamak için atılmış önemli adımlardır ve eksiklikler tamamlanarak etkin hale getirilmeleri faydalı olacaktır. Bu komisyonların ve yeni barış sürecinde atılacak diğer adımların sorunları çözmeyi amaçlaması ve doğru saiklerle uygulamaya konulması bu mekanizmaların başarılı olması için olmazsa olmaz niteliktedir.

Türkiye'de, 2000'li yılların başından itibaren atılan demokratikleşme adımlarının ötesinde Kürt meselesinde "çözüm süreci" olarak adlandırılan önemli bir aşama yaşandı. Adalet ve Kalkınma Partisi lideri Erdoğan öncülüğünde başlatılan çözüm süreci, yıllardır devam eden çatışmaların sona erdirilmesi, Kürt Sorununun çözülmesi ve barışın sağlanması için atılmış çok önemli ve tarihi bir adımdı. Süreç devam ederken yaşanan bazı aksaklıklar ve çeşitli dış etkenler nedeniyle, çözüm süreci 2015'te askıya alındı. Bu süreç devam ederken de PKK ve Kürt siyasi hareketi çözüm için gerekli yasal düzenlemelerin yapılmadığı konusunda hükümete sıkça eleştiriler getirmiştir. Hem Kürt halkının kimlik, sosyal ve kültürel konulardaki beklentilerini hem de SDE sürecinde silah bırakması planlanan PKK üyelerinin cezai sorumluluğuna ilişkin yasal düzenlemeler yapılması talep edilmiştir.⁽¹⁶⁾ Hukuk sistemimizde hâlihazırda belirli suçlar ve anlaşmazlıklar için kullanılmakta olan arabuluculuk ve tahkim gibi alternatif hukuki çözüm mekanizmaları bulunmaktadır. Kürt Sorununun çözümünde de alternatif hukuk mekanizmalarından, özellikle de geçiş dönemi adaleti mekaniz-

(15) Ögür, B. (2014) *Çözüm Süreci ve Yasal Düzenleme: Ne Vaat Edildi, Neredeyiz, Ne Hedefleniyor?*, ORMER Perspektif Serileri No.5, Sakarya: Ortadoğu Çalışmaları Merkezi, s.2.

(16) Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, AKP ve BDP milletvekillerinin verdiği önerilerin TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilmesiyle 09.04.2013 tarihinde kurulmuştur. 10 AKP, 1 BDP milletvekilinden oluşan komisyonun üyeleri TBMM Genel Kurulunca seçilmiş olup komisyonda 7 uzman görevlendirilmiştir. Komisyonun 3 ay süreyle görev yapması öngörülse de 1 aylık ek süre talebine TBMM'nin olumlu yanıt vermesi sonucunda 4 ay süreyle faaliyet göstermiştir. Komisyon Ankara'daki toplantılar dışında yerinde incelemeler ve görüşmeler yapmak üzere farklı illerde de çeşitli çalışmalar yapmıştır.

Grand Assembly's Resolution Commission⁽¹⁷⁾ notes, transitional justice mechanisms are also “restorative justice mechanisms”, and are often used in conflict resolution.⁽¹⁸⁾ Analysing cases from other countries such as Colombia, Peru, South Africa and Ireland and making use of these experiences would be a great contribution to Turkey's own process. In formulating these mechanisms, they must be regulated by a law so that there is a legal basis. Such a law must be in accordance with the Constitution, with the international treaties and agreements to which Turkey is a party, and to the general principles of law.

As the Colombian case shows, it is very important to provide a legal framework to resolution processes and to provide for the legal basis of the steps to be taken in advance. In formulating these legislative regulations, there must be talks with actors such as the victims of the conflict, political parties, civil society organisations and international organisations; the expectations and opinions of these actors must be considered in finding the most appropriate resolution. Legislative regulations and other practices that are formulated without an inclusive and pluralistic approach may, instead of contributing to the process, actually obstruct it, or prevent it from taking place at all.

In Colombia in 2002 and 2003, there was an attempt to make certain legislative regulations, and to stipulate amnesty for certain crimes and light sentences for others in the context of these laws. However, the 2003 bill was prepared without consultation with the civil society organisations and other actors, and planned to impose too light penalties on serious crimes; as such, it was heavily criticised and the government withdrew it.⁽¹⁹⁾ Later, the government followed a more inclusive and participatory process in preparing a new bill, talked to both the congress and to the public, and passed the “Justice and Peace Law” in 2005.⁽²⁰⁾ As such, we must learn from the examples of other countries. In Turkey, all relevant actors and experts must be consulted to formulate the legislative regulation of legal and criminal liability for the PKK members disarmament, and an efficient solution must be achieved through common efforts. Any unilateral steps taken without consulting with these actors and the public, or legislative regulations to be formulated, may be opposed by the public and the other actors. The public, in particular, must be thoroughly informed at all times. Otherwise,

(17) TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, ss.385-391.

(18) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, s.4.

(19) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, s.5.

(20) Foreign & Commonwealth Office Research Analyst Paper (2016) *Legal dimensions of peace agreements in internal conflicts*, s.1.

malarından yararlanmak elzemdir. TBMM Çözüm Komisyonu⁽¹⁷⁾ raporunda da geçiş dönemi adaleti mekanizmaları ‘onarıcı adalet mekanizmaları’ olarak tanımlanmış ve bunların çatışma çözümlerinde sıkça kullanıldığından bahsedilmiştir.⁽¹⁸⁾ Bu noktada Kolombiya, Peru, Güney Afrika, İrlanda gibi başka ülke örneklerini inceleyip analiz ederek bu ülkelerin deneyimlerinden faydalanmak sürece büyük katkı sağlayacaktır. Bu mekanizmaların oluşturulması aşamasında hukuki bir dayanak olması açısından bir kanunla düzenlenmeleri gerekmektedir. Bu kanunların Anayasaya, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara ve sözleşmelere ve hukukun genel ilkelerine uygun olması şarttır.

Kolombiya örneğinde görülebileceği gibi çözüm ve barış süreçlerini hukuki çerçevede ilerletmek ve atılacak adımların hukuki dayanağını önceden belirlemek çok önemlidir. Ayrıca bu hukuki düzenlemeler oluşturulurken çatışma mağdurları, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar gibi ilgili aktörlerle görüşmeler yapmak, bu aktörlerin beklentilerini ve fikirlerini dikkate alarak en uygun çözümü bulmak gerekmektedir. Katılımcı ve çoğulcu bir yaklaşım izlenmeden oluşturulacak hukuki düzenlemeler ve diğer uygulamalar sürece katkı sağlamak yerine sürecin tıkanmasına hatta ortadan kalkmasına sebep olabilir. Nitekim Kolombiya'da 2002 ve 2003 yıllarında çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmak istenmiş olup bu kanunlarla bazı suçlar için af bazıları için ise hafif cezalar öngörülmüştür. Ancak 2003'teki kanun tasarısı, sivil toplum kuruluşları ve diğer aktörlerle müzakere edilmeden hazırlandığı ve ciddi suçlar için çok hafif cezalar getirmeyi tasarladığı için eleştirilmiş olup hükümet tarafından geri çekilmiştir.⁽¹⁹⁾ Sonrasında hükümet yeni bir kanun hazırlanması için daha çoğulcu ve katılımcı bir süreç izleyerek hem kongreyle hem de halkla çeşitli görüşmeler yaptıktan sonra 2005'te 'Adalet ve Barış Kanunu'nu yapmıştır.⁽²⁰⁾ Bu yüzden başka ülke örneklerinden ders çıkarmak gerekmektedir. Türkiye açısından da silah bırakacak PKK mensupları için hukuki ve cezai sorumluluk noktasında nasıl bir düzenleme yapılacağı, ilgili tüm aktörlerle ve uzmanlarla görüşülerek belirlenmeli ve ortak akıl vasıtasıyla en etkili formül bulunmalıdır. Bu aktörlerle ve toplumla yeterince müzakere edilmeden tek taraflı atılacak adımlar ve oluş-

(17) TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, ss.385-391.

(18) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, s.4.

(19) Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, s.5.

(20) Foreign & Commonwealth Office Research Analyst Paper (2016) *Legal dimensions of peace agreements in internal conflicts*, s.1.

certain actors who do not wish for a peace and resolution process might misguide the public with a view to disrupting the process, and might even end it by undermining its public acceptance. It is important to remember that in the previous solution process, the opposition insisted that “the address for the solution of the Kurdish Issue is the parliament”. As a matter of fact, getting the support of the opposition to ensure social consensus in a new peace process is of great importance in this context. Discussing the steps to be taken in a new process in the parliament and taking some relevant decisions accordingly will contribute to the solution.

Another place where the importance of law in peace and resolution processes becomes evident is the legal status of the peace agreement signed by the parties to the conflict after they come to an agreement. The bindingness of the agreement is important for armed groups in particular. An agreement that is binding in domestic law only, and not internationally might not reassure non-governmental groups and actors as it ought to, because the agreement in question might be revoked through the unilateral power of the legislature or the judiciary, or interpreted in a different manner than previously agreed.⁽²¹⁾ There are different methods and approaches to providing such peace agreements with an international status (such as sending them to the UN, or having intermediary states as signatories).⁽²²⁾ Determinations must be made by the relevant parties and experts, and the most favourable method for a robust process arrived at. Even though there is no peace agreement to speak of at this point in time for Turkey, the legal status of peace agreements, their bindingness, implementation and oversight once again demonstrate how important law is in peace processes. This is because there are various peace agreements with different legal status, and a variety of methods are followed in their implementation.⁽²³⁾

As well as their legal status, the contents of the agreements are also very important. As negotiations take place, international laws and principles must be observed with regard to the issues that are being negotiated. That is to say, even when the parties agree on a given point, if this point contravenes the fundamental principles of law, or the international treaties and agreements to which the state is a party, difficulties may arise in the implementation of the point at hand. For instance, the trial of persons accused of war crimes, or crimes against humanity is a very important concept

(21) FCO, *Legal dimensions of peace agreements*, pp.2-3.

(22) Bell, C. (2006) Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, *The American Journal of International Law*, 100(2), pp.373-412.

(23) Swiss Federal Department of Foreign Affairs and Swisspeace (2009) *Dealing with the Past in Peace Mediation*, p.5.

turulacak hukuki düzenlemeler toplumun ve diğer aktörlerin tepkisine neden olabilir. Özellikle toplumun bu konuda çok özenli bir şekilde bilgilendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde barış ve çözüm sürecini istemeyen bazı aktörler sürecin akamete uğraması için toplumu yönlendirebilir ve sürecin kabul görmesini olumsuz yönde etkileyerek başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilirler. Önceki çözüm sürecinde muhalefetin ısrarla “Kürt Sorununda çözümün adresi meclistir.” söylemi de dikkat çekicidir. Nitekim yeni bir barış sürecinde toplumsal mutabakatın sağlanması için muhalefetin de desteğinin alınması bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Yeni bir süreçte atılacak adımların mecliste tartışılması ve ilgili bazı kararların burada alınması çözüme katkı sunacaktır.

Çözüm ve barış süreçlerinde hukukun öneminin başka bir yansıması da çatışan tarafların bir anlaşmaya varmaları sonucunda imzalanan barış anlaşmasının hukuki statüsü hususundadır. Bu sözleşmenin bağlayıcılığı özellikle silahlı gruplar açısından önem taşımaktadır. Örneğin uluslararası platformda bağlayıcı olmayıp sadece iç hukukta bağlayıcılığı olan bir anlaşma hükümet-dışı gruplara ve aktörlere güven vermeyebilir, çünkü söz konusu anlaşma yasamanın ya da yargının tek taraflı gücüyle yürürlükten kaldırılabilir veya üzerinde anlaşılan şekilden farklı yorumlanabilir.⁽²¹⁾ Bu tarz barış anlaşmalarının nasıl uluslararası bir statü kazanacağı konusunda farklı yöntemler ve yaklaşımlar mevcuttur (BM'ye gönderilmesi ya da arabulucu devletlerin de imzacı olması gibi).⁽²²⁾ Bu husus da ilgililer ve uzmanlar aracılığıyla belirlenmeli ve sürecin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için en uygun formül bulunmalıdır. Türkiye açısından henüz barış anlaşması aşaması şu dönemde söz konusu olmasa da barış anlaşmalarının hukuki statüleri, bağlayıcılıkları, uygulanmaları ve denetlenmeleri yine hukukun barış süreçlerinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü hukuki statüsü farklı olan çeşitli barış anlaşmaları mevcuttur ve bunların uygulanması ile ilgili farklı yöntemler izlenmektedir.⁽²³⁾

Anlaşmaların hukuki statüsü yanında içerikleri de büyük önem taşımaktadır. Müzakereler sürerken üzerinde uzlaşılmaya çalışılan konularla ilgili uluslararası hukuk standartlarına/ilkelerine uyulması gerekmektedir. Yani taraflar bir hususta anlaşsa bile bu husus hukukun en temel ilkelerine veya taraf olunan uluslararası antlaşmalara ve sözleşmelere karşysa uygulama alanı bulma konusunda

(21) FCO, *Legal dimensions of peace agreements*, pp.2-3.

(22) Bell, C. (2006) Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, *The American Journal of International Law*, 100(2), pp.373-412.

(23) Swiss Federal Department of Foreign Affairs and Swisspeace (2009) *Dealing with the Past in Peace Mediation*, p.5.

in international human rights law and states may have an obligation to try persons who have committed these serious crimes due to certain agreements to which they are a party.⁽²⁴⁾ Preparing a legal framework in accordance with international legal norms not only reassures the parties and earns public legitimacy, but also has the potential to win international support in terms of implementation.⁽²⁵⁾ Reforming and ameliorating those aspects of the Turkish legal system and legislation which damage the rule of law, and contravene international legal standards would not only contribute to the resolution of the Kurdish issue, but also to the democratisation of Turkey. The Resolution Process report of the Turkish Grand National Assembly, too, highlights the importance of justice and the rule of law, and underlines the necessity of all members of society having trust in law, and the legal system.⁽²⁶⁾ The “Law on the End of Terrorism and Strengthening Social Integration”, which is examined below, is considered as a framework law and this law, which only provides provisions on certain issues, was insufficient in content. In a new solution and peace process, negotiating with opposition parties and enacting a detailed law based on consensus will make a great contribution to the process.

Another thing that must be noted is that it is not enough for the resolution process to be formulated within a legal framework; the content of this legal framework is also important. Kritz states that in such processes, the rule of law principle must be observed, and that it is not enough merely to make laws, and to have the process obey these laws. Totalitarian states, too, can have a legal basis to their actions, but they are not rule of law.⁽²⁷⁾ The rule of law principle requires that the political and public power of the legislature and the executive is limited by law in order to protect individuals. The thorough implementation of the rule of law principle would contribute to developmental and economic progress both in the country and the region. The resolution of the socioeconomic problems in the region is a *sine qua non* for a permanent and long-term peace. It is not really possible for an anti-democratic country where the rule of law principle is not the norm to prosper.

⁽²⁴⁾ UN General Assembly (2012) *Strengthening the role of mediation in the peaceful settlement of disputes, conflict prevention and resolution*, Report of the Secretary-General, p.28.

⁽²⁵⁾ TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of The Parliamentary Inquiry Commission for Social Peace and Evaluating the Resolution Process], p.89.

⁽²⁶⁾ Kritz, N. J. (2007) *The Rule of Law in Conflict Management*, Crocker, C., F.O. Hampson, and P. All (editörler), *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World*, Washington, DC: United States Institute for Peace, pp.401-402.

⁽²⁷⁾ <http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa>. (Accessed on 07.02.2021)

sorunlar yaşanabilir. Örneğin, savaş suçu ya da insanlığa karşı suç işlemiş kişilerin yargılanması uluslararası insan hakları hukukunda büyük önem taşır ve devletlerin taraf oldukları bazı anlaşmalardan dolayı bu ciddi suçları işleyenleri yargılama yükümlülüğü olabilir.⁽²⁴⁾ Uluslararası hukuk normlarına uygun bir yasal çerçeve hazırlamak taraflara güven verilmesi ve toplumsal meşruiyetin kazanılması yanında uygulama açısından uluslararası destek alınmasını sağlama potansiyelini de taşır.⁽²⁵⁾ Türkiye'deki hukuk sisteminin ve mevzuatının hukuk devleti ilkesine zarar veren, uluslararası hukuk standartlarıyla uyum olmayan taraflarının reform edilmesi ve iyileştirilmesi Kürt sorununun çözümüne katkı sağlayacağı gibi ülkenin demokratikleşmesine de yardımcı olacaktır. TBMM'nin yayınladığı Çözüm Süreci raporunda da adalet ve hukukun üstünlüğünün önemi vurgulanmış olup toplumdaki tüm bireylerin hukuk ve adalet sistemine güvenmesinin gerekliliği ve önemi belirtilmiştir.⁽²⁶⁾ Aşağıda daha detaylı bir şekilde incelenen ‘Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun’ çerçeve bir kanun olarak nitelendirilmektedir vesadecce belirli konularda hükümler getiren bu kanun içerik olarak yetersiz kalmıştır. Yeni bir çözüm ve barış sürecinde muhalefet partileriyle de görüşülerek mutabakata dayalı detaylı bir kanun çıkarılması sürece büyük bir katkı sunacaktır.

Burada belirtilmesi gereken bir husus da çözüm sürecinin sadece hukuki bir zemine oturtulmasının yeterli olmayacağı, bu hukukun içeriğinin de önemli olduğudur. Kritz, bu tarz süreçlerde hukuk devleti ilkesinin benimsenmesi gerektiğini, sadece kanun yapılarak sürecin bu kanunlara uygun olarak yürütülmesinin yeterli olmayacağını belirtmiştir. Totaliter devletler de hukuki zeminde hareket edebilir ancak bunların hukuk devleti olduğunu söylemek mümkün değildir.⁽²⁷⁾ Çünkü hukuk devleti ilkesi yasamanın ve yürütmenin sahip olduğu siyasal ve kamusal gücün bireyleri korumak amacıyla hukukla sınırlandırılmasını gerektirir. Hukuk devleti ilkesinin tam anlamıyla uygulanması kalkınma ve ekonomi konularında da ülkede ve bölgede gelişmeler sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Bölgedeki sosyoekonomik sorunların çözümü, kalıcı ve uzun süreli bir barış için olmazsa olmaz niteliktedir. Hukuk devleti ilkesinin yerleşmediği, anti-demokratik bir ülkenin ise ekonomik açıdan kalkınması pek mümkün değildir.

⁽²⁴⁾ UN General Assembly (2012) *Strengthening the role of mediation in the peaceful settlement of disputes, conflict prevention and resolution*, Report of the Secretary-General, p.28.

⁽²⁵⁾ *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, s.89.

⁽²⁶⁾ Kritz, N. J. (2007) *The Rule of Law in Conflict Management*, Crocker, C., F.O. Hampson, and P. All (editörler), *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World*, Washington, DC: United States Institute for Peace, pp.401-402.

⁽²⁷⁾ Gözler, K. (2018) *İnsan Hakları Hukuku* (2. Baskı), Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, ss.297-298.

III. AN ANALYSIS OF THE TURKISH LEGAL SYSTEM

THE CONSTITUTION

In assessing the Turkish legal system and legislation in the context of a potential peace process, we must first look at the Constitution. The Constitution of 1982, which was drafted to favour security over freedom, underwent many changes in time. Especially during the early years of AK Party rule, with the influence of the EU membership candidacy process, many regulations were made to expand Constitutional freedoms. However, it is unclear how much the Constitution, as it currently stands, would allow for the demands of the Kurdish political actors – such as constitutional citizenship, education in the mother tongue and the recognition of Kurdish as an official language – to be recognised. As such, certain constitutional amendments must be made, or the previously interrupted efforts towards a new Constitution must be resumed; either would contribute to the process.

The phrase “Peace at home; peace in the world,” which is a part of the Preamble of the 1982 Constitution, as well as the phrase “to ensure the welfare, peace, and happiness of the individual and society,” which is included in Article 5, provide a constitutional basis to a new resolution and peace process. In the 1982 Constitution as in many other constitutions, duties are mentioned as well as rights and freedoms. Article 12 of our Constitution on fundamental rights and freedoms also states that the fundamental rights and freedoms that individuals have include duties and responsibilities. The duties of the state are clearly emphasized in many articles of our Constitution (Articles 10, 19, 40, 41, 42, 44, 68, etc.). In addition, it is accepted in international law that states have obligations to respect, protect and fulfil human rights. Therefore, it would be appropriate to evaluate the statements in article 5 of the constitution within the scope of the duty and obligation of the state. It might be argued that until now, the focus has rather been on the “to safeguard the independence and integrity of the Turkish Nation, the indivisibility of the country, the Republic and democracy” part of Article 5, which regulates the aims and duties of the state, and that the Kurdish issue has often been considered in a security-based framework. However, resolving the problem and ending armed conflict is the state’s constitutional duty. It must not be thought that the state is only obliged to use military force in order to protect persons. The state also has the capacity to resolve the problem through diplomacy, and peaceful means. The state may carry out a new resolution and peace process while providing security through certain bodies and

III. TÜRK HUKUK SİSTEMİNİN ANALİZİ

ANAYASA

Muhtemel bir barış süreci açısından Türk hukuk sistemi ve mevzuatı incelendiğinde bakılması gereken ilk kaynak kuşkusuz anayasadır. Özgürlük - güvenlik dengesinde güvenlikten yana tavır alınarak hazırlanan 1982 Anayasası zaman içinde pek çok değişikliğe uğramıştır. Özellikle AK Parti iktidarının ilk yıllarında Avrupa Birliği adaylık sürecinin de etkisiyle anayasada özgürlükleri genişletici pek çok düzenleme yapılmıştır. Ancak anayasanın mevcut halinin Kürt siyasi aktörlerinin anayasal vatandaşlık, anadilde eğitim ve Kürtçenin resmi dil olarak tanınması gibi taleplerine ne ölçüde izin vereceği tartışmalıdır. Bu açıdan anayasada bazı değişiklikler yapılması ya da daha önce sekteye uğrayan yeni anayasa yapım çalışmalarının yeniden başlaması sürece olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

1982 Anayasasının başlangıç kısmında yer alan “Yurtta sulh, cihanda sulh” vurgusu ile 5. maddede yer alan “kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak” ifadeleri yeni bir çözüm ve barış süreci için anayasal bir dayanak oluşturmaktadır. 1982 Anayasasında ve başka birçok anayasada hak ve özgürlüklerin yanında ödevlerden de bahsedilir. Bizim anayasamızın temel hak ve özgürlüklere ilişkin 12. maddesi de kişilerin sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerin ödev ve sorumlulukları da ihtiva ettiğini belirtmiştir. Anayasamızın pek çok maddesinde (Madde 10, 19, 40, 41, 42, 44, 68, vb.) devletin ödevleri açıkça vurgulanmıştır. Ayrıca uluslararası hukukta devletlerin insan hakları bağlamında saygı duyma, koruma ve yerine getirme yükümlülüklerinin olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla, anayasanın 5. maddesindeki ifadelerin devletin ödev ve yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Bugüne kadar, devletin amaç ve görevlerinin düzenlendiği 5. maddenin “Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak” kısmına odaklanıldığı ve Kürt sorununun genellikle güvenlik çerçevesinden değerlendirilmiş olduğu söylenebilir. Ancak bu sorunu çözmek ve silahlı çatışmalara son vermek de devletin anayasal görevidir. Devletin kişileri korumak için sadece askeri güç kullanması gerektiği düşünülmemelidir.

Devlet diplomasi yoluyla ve barışçıl yöntemlerle de bu sorunu çözebilecek kapasiteye sahiptir. Devlet çeşitli organlar ve kurumlar vasıtası ile bir yandan güvenliği sağlarken diğer yandan da yeni bir çözüm ve barış süreci yürütebilir. Ayrıca

institutions at the same time. In the past, Turkey, alongside Finland, spearheaded the “Mediation for Peace” initiative within the UN in order to resolve disputes through peaceful means. As a result of these efforts, in 2012 the UN published a “Guidance for Effective Mediation” document.⁽²⁸⁾ This initiative shows that Turkey is aware of the importance of resolving disputes through peaceful means. The same method must be applied in the resolution of the Kurdish issue.

Articles 25 and 26 of the Constitution regulate the freedom of expression and dissemination of thought. These freedoms enshrined in the Constitution also include the case of a potential resolution and peace process where relevant actors might speak their encouraging opinions, inform the public or call for peace. Everyone who lives in the Republic of Turkey must be free to ask for peace from those concerned, and voice these demands freely. Although it is also indicated that the exercise of such freedoms may be restricted “for the purposes of national security, public order, public safety, safeguarding the basic characteristics of the Republic and the indivisible integrity of the State with its territory and nation,”⁽²⁹⁾ the narrow construction (that is, arbitrary and ungrounded interpretations) of these grounds for restriction must be avoided and expressions of thoughts that do not constitute offenses must not be restricted. It is particularly important for the process that the academia, media and civil society inform the public on these freedoms through various activities.

Article 38 in the Constitution stipulates that “No one shall be considered guilty until proven guilty in a court of law”. Therefore, in a potential peace process, when members of armed organisations lay down their arms and reintegrate into society, - although this depends on the content of the agreement - no criminal actions must be taken against people whose criminality could not be proven. According to Article 87 of the Constitution, the Grand National Assembly of Turkey is authorised “to decide with the majority of [its] three-fifths ... to proclaim amnesty and pardon”. In a potential resolution and peace process, therefore, the amnesty of low-ranking PKK members may be granted through the Parliament. Of course, all parties and actors must take part in the management of the process and support it, in order to succeed in this.

(28) <http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa>. (Accessed on 07.02.2021)

(29) Constitution of the Republic of Turkey, Article 26.

Türkiye uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için Finlandiya ile birlikte BM bünyesinde “Barış için Arabuluculuk” girişimine öncülük etmiştir. Bu çalışmalar sonucunda 2012 yılında BM tarafından ‘Etkin Arabuluculuk Rehberi’ oluşturulmuştur.⁽²⁸⁾ Bu girişim Türkiye’nin uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünün ne kadar önemli olduğunu farkında olduğunu göstermektedir. Aynı yöntemin Kürt sorununun çözümünde de kullanılması gerekmektedir.

Anayasanın 25. ve 26. maddeleri ifade özgürlüğü ile düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini düzenlemektedir. Anayasada koruma altına alınan bu özgürlükler olası bir çözüm ve barış süreci için ilgililerin teşvik edici düşünce beyanlarını, halka bilgi vermeyi ve barış çağrılarını kapsamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan herkes yeni bir barış süreci için ilgililere çağrıda bulunabilmeli ve bu taleplerini özgürce ifade edebilmelidir. Her ne kadar bu özgürlüklerin “millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması”⁽²⁹⁾ gibi sebeplerle sınırlanabileceği belirtilmiş olsa da bu sınırlama sebeplerinin dar yorumlanması (keyfi ve temelsiz yorumlamalardan kaçınılması) ve suç oluşturmayan düşünce açıklamalarının sınırlanmaması gerekmektedir. Özellikle de akademinin, medyanın ve sivil toplumun bu özgürlükler çerçevesinde kamuoyunun bilgilendirilmesi açısından çeşitli faaliyetlerde bulunması süreç için büyük önem taşımaktadır.

Anayasanın 38. maddesi “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.” diye belirtmiştir. Dolayısıyla olası bir barış sürecinde silahlı örgüt mensuplarının silahlarını bırakarak toplumsal yaşama katılımı söz konusu olduğunda (anlaşmanın içeriğine göre değişecek olmakla birlikte) suç işlediği ispatlanamayan kişiler hakkında cezai işlem yapılmaması gerekmektedir. Ayrıca anayasanın 87. maddesine göre TBMM’ye “üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek” konusunda yetki verilmiştir. Dolayısıyla olası bir çözüm ve barış sürecinde alt kademedeki PKK üyelerine af çıkarılması konusu meclis tarafından çözülebilecektir. Elbette bunu başarmak için sürecin yönetiminde tüm partilerin ve aktörlerin mümkün olduğunca yer alması ve bu çözüme destek vermeleri faydalı olacaktır.

(28) <http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa>. (Erişim tarihi: 07.02.2021)

(29) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 26.

Article 125 of the Constitution states that “recourse to judicial review shall be available against all actions and acts of administration”. In a potential resolution process, any steps to be taken by the administration will also be subject to judicial review. As such, it is necessary to conduct the process in the framework of laws and the rule of law principle. However, the same article forbids the use of judiciary review as a review of expediency. As such, steps taken while the process is ongoing, and all the acts and proceedings undertaken by the administration, cannot be reviewed for expediency as long as they are lawful. Also, according to Article 148, which regulates the functions and powers of the Constitutional Court, it can “examine the constitutionality, in respect of both form and substance, of laws, presidential decrees and the Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Turkey”. In a potential resolution and peace process, any legislative regulations to be passed will be subject to the review of the Constitutional Court. This is a good thing for the process. For instance, even though the Colombian Constitutional Court found the “Justice and Peace Law” well-intentioned, the first draft of the law was deemed to be insufficiently binding in terms of the Constitution and international law, and it was amended to favour the victims in the balance between peace and justice, and stricter provisions were added.⁽³⁰⁾ Turkey’s Constitutional Court can play a similar role in a potential process. In addition, the individual application mechanism to the Constitutional Court, which entered our legal system with the 2010 Constitutional amendment and started to be implemented since 2012, is also important in terms of compensation for violations of rights in the context of the Kurdish Issue. However, as in the compensation commissions, the main purpose in opening the individual application path is to reduce the number of cases sent to the ECtHR. Therefore, what role the Constitutional Court will play in individual applications also depends on the motives of the Court to act. If the Court can make a sincere effort to compensate for violations of rights in the solution of the Kurdish Issue, it will have the potential to make a serious contribution to a new peace process.

Finally, even if the 1982 Constitution was amended and the extent of freedoms was expanded, Turkey still needs a new constitution. As we noted above, the 1982 Constitution is authoritarian in spirit, and contains a number of articles that are deemed to be repressive in terms of both fundamental rights and freedoms, and the regulation of politics. Even though constitution-making efforts in the past failed, making a new constitution with a pluralist and inclusive approach is essential for the resolution of the Kurdish issue.

⁽³⁰⁾ Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.7.

Anayasanın 125. Maddesi, idarenin eylem ve işlemlerine karşı dava açılabilirliğini belirtmiştir. Olası bir çözüm sürecinde idare tarafından atılacak adımlar da yargı denetimine tabi olacaktır. Bu açıdan sürecin kanunlar ve hukuk devleti ilkesi çerçevesinde yürütülmesi şarttır. Ancak aynı maddede bu yargı denetiminin yerindelik denetimi yapılacak şekilde kullanılması yasaklanmıştır. Dolayısıyla, süreç yürütülürken atılan adımlar, idare tarafından gerçekleştirilen işlem ve eylemler hukuka uygun olduğu müddetçe bunların yerinde olup olmadığının denetlenmesi mümkün değildir. Ayrıca, anayasa mahkemesinin görev ve yetkilerini düzenleyen 148. Maddeye göre anayasa mahkemesi “kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün” anayasaya uygunluğunu değerlendirmek için soyut ve somut norm denetimi yapabileceğini düzenlemiştir. Olası bir çözüm ve barış sürecinde çıkarılacak hukuki düzenlemeler anayasa mahkemesinin denetimine tabi olacaktır. Bu, süreç açısından olumlu bir etkiye sahiptir. Örneğin, Kolombiya Anayasa Mahkemesi ‘Adalet ve Barış Kanunu’nun amacını doğru bulsa da kanunun ilk halinin anayasa ve uluslararası hukuk açısından yeterince bağlayıcı bulmayıp barış-adalet dengesinde mağdurlar lehine bir tavır alarak daha katı hükümler getirilmesini sağlamıştır.⁽³⁰⁾ Türkiye Anayasa Mahkemesi de olası bir süreçte benzer bir rol oynayabilecektir. Ayrıca, 2010 Anayasa değişikliği ile hukuk sistemimize giren ve 2012’den itibaren uygulanmaya başlayan Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru mekanizması Kürt Sorunu bağlamında gerçekleşen hak ihlallerinin tazmini açısından da önem taşımaktadır. Ancak tazminat komisyonlarında olduğu gibi bireysel başvuru yolunun açılmasında da temel amaç AİHM’ye giden dava sayısını azaltmaktır. Bu yüzden, Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvurularda nasıl bir rol oynayacağı Mahkemenin hangi saiklerle hareket edeceğine de bağlıdır. Mahkeme, Kürt Sorununun çözümünde hak ihlallerinin tazmin edilmesi için samimi bir çaba gösterebilirse yeni bir barış sürecine ciddi bir katkı sağlama potansiyeline sahip olacaktır.

Son olarak, 1982 Anayasası her ne kadar değiştirilse ve özgürlüklerin alanı genişletilse de Türkiye’nin yeni bir anayasaya duyduğu ihtiyacı gidermeye yeterli olmamıştır. Daha önce de vurgulandığı gibi 1982 Anayasası otoriter bir ruha sahiptir ve gerek temel hak ve özgürlükler açısından gerekse de siyasetin düzenlenmesi açısından baskıcı kabul edilebilecek pek çok madde varlığını sürdürmektedir. Geçmişteki yeni anayasa yapım çalışmaları başarıya ulaşmamış olsa da çoğulcu ve katılımcı bir anlayışla yeni bir anayasa yapmak Kürt sorununun çözümünü açısından elzemdir.

⁽³⁰⁾ Kalmanovitz, *Introduction: Law and Politics*, p.7.

INTERNATIONAL TREATIES RATIFIED BY TURKEY

Article 90 in the Turkish Constitution notes that international agreements duly put into effect have the force of law, and that in the case of a conflict between international agreements, duly put into effect, concerning fundamental rights and freedoms and the laws due to differences in provisions on the same matter, the provisions of international agreements shall prevail. In short, international agreements concerning fundamental rights and freedoms are, in a way, placed in a higher position than laws. Considering the importance of fundamental rights and freedoms in the resolution of the Kurdish issue, this approach is an advantage for Turkey. Having international human rights standards as the basis for confronting past human rights violations, resolving the problems and making the reforms required for the resolution of the Kurdish issue is likely to be an advantage for the process. It is not possible to assess all of the international treaties ratified by Turkey within the scope of this study. However, let us look at some of the chief treaties ratified by Turkey related to fundamental rights and freedoms, and counterterrorism. Also, in the section where the parties' demands are evaluated, relevant international and regional treaties will be considered.

The International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)⁽³¹⁾, which was signed by Turkey in 2000 and was ratified in 2003 following publication in the Official Gazette, is one of the first treaties to be considered in the context of the Kurdish issue. Turkey made reservation on Article 27 of this treaty, which is about the protection of minorities. Despite the reservation, the implementation of the rights protected by the treaty will contribute to the resolution of the Kurdish issue. Article 1 regulates the peoples' right to self-determination, which is often interpreted with reference to independence; however, this article also supports the potential of the Kurds to voice their demands for "local autonomy" or a strengthened local government within the boundaries of the Turkish Republic, and provides a basis for making decisions on these issues. The rights contained in the treaty, such as the right to life, prohibition of torture, right to liberty and security of person, right to a fair trial, freedom of expression, freedom of assembly, political rights, freedom of thought, conscience and religion must be implemented according to international standards; this is of great importance for the resolution of the Kurdish issue. Also, in order to meet the demands of the Kurdish people on issues of culture, mother tongue and religion (Alawite), the reservation placed on Article 27 must be lifted.

(31) <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/06turkish/TLntCovCivPolRights.pdf>

TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

Anayasamızın 90. maddesinde, usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğu ve bu sözleşmelerden temel hak ve özgürlüklere ilişkin olanlarla kanunların çelişmesi durumunda sözleşme hükümlerinin esas alınacağı belirtilmiştir. Kısacası, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler bir anlamda kanunlardan üstün bir konuma yerleştirilmiştir. Kürt sorununun çözümünde temel hak ve özgürlüklerin önemi göz önüne alındığında bu yaklaşım Türkiye açısından bir avantajdır. Geçmişte işlenen insan hakları ihlalleriyle yüzleşme ve Kürt sorununun çözümü için çözümlenmesi gereken sorunlar ve yapılması gereken reformlar için uluslararası insan hakları hukuku standardının temel alınması muhtemel bir süreç için avantaj sağlayacaktır. Bu çalışmanın kapsamı dikkate alındığında Türkiye'nin taraf olduğu tüm uluslararası sözleşmeleri değerlendirmek mümkün değildir. Ancak temel hak ve özgürlükler ve terörle mücadele ile ilgili Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerden başlıca olanlarını değerlendirmek faydalı olacaktır. Bunun yanında tarafların taleplerinin değerlendirildiği bölümde de konuyla ilişkili uluslararası ve bölgesel antlaşmalar değerlendirilecektir.

Türkiye tarafından 2000 yılında imzalanıp 2003 yılında Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (KSHUS)⁽³¹⁾, Kürt sorunu bağlamında bakılacak ilk sözleşmelerdendir. Sözleşmenin azınlıkların korunmasına ilişkin 27. maddesine çekince konulmuştur. Bu çekinceye rağmen sözleşmede korunan hakların uygulanması Kürt sorununun çözümü açısından önemli bir katkı sağlayacaktır. Sözleşmenin 1. maddesinde düzenlenen 'halkların kendi kaderlerini tayin hakkı' genelde bağımsızlık ile ilişkilendirilmiş olsa da bu madde Kürt halkının Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde 'yerel özerklik' veya güçlendirilmiş yerinden yönetim konularında kendi taleplerini dile getirme ve bu konularda karar alınmasını sağlama açısından dayanak teşkil etme potansiyelini taşımaktadır. Sözleşmedeki yaşama hakkı, işkence yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, siyasal haklar ile düşünce, vicdan ve din özgürlüğü gibi hakların uluslararası standartlarda uygulanması ve korunması Kürt sorunu açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, Kürt halkının kültür, anadil ve din (Alevilik) ile ilgili taleplerinin karşılanması açısından 27. maddeye konulan çekincenin kaldırılması gerekmektedir.

(31) <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/06turkish/TLntCovCivPolRights.pdf>

The European Convention on Human Rights⁽³²⁾, to which Turkey is a party, and its additional protocols are also important in providing a legal basis for a potential resolution and peace process. Many of the rights contained in the ICCPR are also protected by this convention. Although it is not possible to evaluate the significance of these rights in detail within the scope of this study, it is evident that such rights are often violated in the context of the Kurdish issue. Indeed, in many of the cases in the European Court of Human Rights - which is the judicial body of the Convention - where Turkey is sentenced, there are violations of fundamental rights and freedoms in the context of the Kurdish issue, such as freedom of expression, right to liberty and security of person, right to a fair trial and political rights. As such, it would contribute to the provision of a legal framework favourable to the resolution of the issue if the state were to fulfil its obligation to protect these rights. Also, it would be beneficial to lift the reservation on Article 2 of the Protocol No. 1 to the Convention, which regulates the right to education.

As a result of the 2010 Constitutional reforms, the following clause was added to Article 148: "Everyone may apply to the Constitutional Court on the grounds that one of the fundamental rights and freedoms within the scope of the European Convention on Human Rights which are guaranteed by the Constitution has been violated by public authorities." As only the rights guaranteed by the ECHR, rather than the fundamental rights and freedoms provided by the Constitution as well as other treaties and agreements ratified by Turkey, was specifically mentioned, this amendment was interpreted as an attempt to minimise the number of cases sent to the ECHR, and was criticised as such. Although it is outside of the scope of this report to assess such interpretations and criticisms, the reference to ECHR in Article 148 of our Constitution shows how important this convention is for our legal system. Even though there are considerable problems in the practice of individual application, the direct reference to the ECHR in the Constitution greatly matters from the standpoint of the individual. If problems with the practicalities are remedied and ECHR is integrated into our domestic law genuinely rather than merely for form's sake, it would play such an important role in protecting the individual and the public and contributing to the process in the context of a new peace and resolution process.

The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)⁽³³⁾, which was ratified by Turkey in 2003, is also important in terms of preparing the legal basis for a potential process. Even though violations of individual and

(32) https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf

(33) <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/06turkish/TIntCovEcSocCulRights.pdf>

Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi⁽³²⁾ ve ek protokoller de olası bir çözüm ve barış sürecine yasal dayanak sağlamak konusunda önem arz etmektedir. KSHUS'de yer alan pek çok hak bu sözleşmede de koruma altına alınmıştır. Bu hakların önemini detaylı olarak irdelemek bu çalışmanın kapsamı açısından mümkün olmasa da Kürt sorunu bağlamında bu hakların sıkça ihlal edildiği açıktır. Nitekim AİHS'nin yargı organı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Türkiye'nin mahkûm edildiği davalardan pek çoğu Kürt sorunu bağlamında açılmış olan ifade özgürlüğü, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, adil yargılanma hakkı ve siyasal haklar gibi temel hak ve özgürlüklerin ihlaline ilişkindir. Dolayısıyla devletin bu hakları koruma yükümlülüğünü yerine getirmesi sorunun çözümü için uygun bir yasal ortam sağlanmasına katkı sunacaktır. Ayrıca AİHS'ye ek 1. Protokol'ün eğitim hakkını düzenleyen 2. maddesine konulan çekincenin kaldırılması da faydalı olacaktır.

2010 Anayasa değişikliği sonucunda 148. maddeye "Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir." ifadesi eklenmiştir. Anayasa'da yer alan temel hak ve özgürlükler yanında Türkiye'nin taraf olduğu diğer anlaşma ve sözleşmeleri de kapsayacak bir ifade yerine sadece AİHS'deki haklara atıf yapılmış olması, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolunun açılmasında AİHM'ye giden dosyaların azaltılmasının amaçlandığı şeklinde yorumlanmış ve eleştirilmiştir. Bu yorum ve eleştirileri tartışmak bu çalışmanın kapsamı dışında olmakla birlikte Anayasamızın 148. maddesinde AİHS'ye atıf yapılmış olması bu sözleşmenin hukuk sistemimiz açısından ne kadar önemli olduğunun göstergesidir. Bireysel başvuru yolunun uygulanmasında ciddi sorunlar olsa da AİHS'ye Anayasada bu şekilde direkt bir atıf yapılmış olması bireyler açısından büyük önem arz etmektedir. Uygulamadaki sorunlar çözülür ve AİHS iç hukukumuzda sadece şeklen değil gerçek anlamda da dahil edilirse yeni bir barış ve çözüm sürecinde bireyler ve toplum açısından güvence sağlama ve sürece katkı sunma konusunda ciddi bir rol oynayacaktır.

Türkiye'nin 2003'te taraf olduğu Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS)⁽³³⁾ de olası bir sürece yasal zemin hazırlanması açısından önemli bir kazanımdır. Kürt sorunu söz konusu olduğunda genellikle kişisel ve siyasal hakların ihlalleri ön plana çıksa da ekonomik, sosyal ve kültürel haklara

(32) https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf

(33) <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/06turkish/TIntCovEcSocCulRights.pdf>

political rights are often more prominent in the context of the Kurdish issue, the violations of economic, social and cultural rights are just as important. Some of the problems in this regard waiting to be resolved are the unemployment in the region, educational and economic problems, and forced displacement. Compared to ICCPR, its degree of bindingness and lack of effective protective mechanisms against violations is a problem with this treaty; however, upholding the rights enshrined in the ICESCR to international standards would greatly contribute to a potential resolution and peace process. As such, upholding the rights protected by the ICESCR to international standards would be a considerable contribution to a potential resolution and peace process. However, reservations are in place on the paragraphs 3 and 4 of Article 13 of this treaty, which both regulate the right to education. As with the other reservations, lifting this reservation is a necessity for both democratisation and the resolution of the Kurdish issue. Similarly, there are reservations placed on the Articles 17, 29 and 30 of the Convention on the Rights of the Child⁽³⁴⁾. These articles pertain to the right of the children to education in the mother tongue, as well as identity and cultural rights; they can constitute the legal basis for meeting the demands of the Kurds and as such, these reservations must be lifted.

Some other treaties ratified by Turkey are the European Convention on the Suppression of Terrorism (1977)⁽³⁵⁾ and the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (2005)⁽³⁶⁾. These treaties focus on issues such as cooperation among the signatory states in combating terrorism, terrorist offences and the extradition of offenders. As Atabey and Ulutaş note, the 2005 convention is different from the 1977 convention in that “it is grounded in an approach and philosophy that seeks a balance between freedom and security.”⁽³⁷⁾ The 2005 convention touches on subjects such as cooperation in combating terrorism, terrorist offences and relevant responsibilities; however, it also places a heavy emphasis on human rights. As such, it is relevant to the resolution of the Kurdish issue. Ratified by Turkey, Article 3 of this convention notes that in combating terrorism, human rights obligations must be observed. Article 12 of the Convention states that the establishment, implementation and application of the criminalisation are carried out while respecting human rights obligations, and should

(34) <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

(35) <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

(36) https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/04/01/AK_Terorizmin_Onlenmesi_Sozlesmesi.pdf

(37) Atabey, Ö. S. ve Ulutaş, A. (2011) Terörizmin Önlenmesinde Önemli Bir Araç Olarak Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, No.97, s.343.

ilişkin ihlaller de en az diğer ihlaller kadar önemlidir. Bölgedeki işsizlik, eğitim ve ekonomik problemler ile zorla yerinden edilmeler Kürt sorunu bağlamında öne çıkan ve çözülmeyi bekleyen sorunlar arasındadır. KSHUS ile karşılaştırıldığında bu sözleşmenin bağlayıcılığı ve ihlallere karşı etkin koruma mekanizmalarının olmaması sorun teşkil etse de ESKHS'de yer alan hakların uluslararası standartlarda korunması olası bir çözüm ve barış sürecine ciddi bir katkı sağlayacaktır. Ancak bu sözleşmenin de eğitim hakkı ile ilgili 13. maddesinin 3. ve 4. fıkralarına çekince konulmuştur. Diğer çekincelerde olduğu gibi bu çekincenin de kaldırılması hem demokratikleşme hem de Kürt sorununun çözümü için şarttır. Benzer şekilde Çocuk Hakları Sözleşmesi⁽³⁴⁾'nin de 17, 29 ve 30. maddelerine çekince koyulmuştur. Çocukların anadilde eğitim, kimlik ve kültürel haklarına ilişkin hükümler içeren bu maddeler de Kürt halkının taleplerini karşılamak için yasal bir zemin oluşturacak niteliktedir ve bu çekincelerin kaldırılması gerekmektedir. Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (1977)⁽³⁵⁾ ve Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi (2005)⁽³⁶⁾ de Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerdendir. Bu sözleşmeler taraf devletlerin terörle mücadele konusunda birbirleriyle işbirliği yapması, terör suçları, suçluların iadesi gibi konulara yoğunlaşmıştır. Atabey ve Ulutaş'ın belirttiği gibi 2005 tarihli sözleşme, 1977 Sözleşmesinden farklı olarak, “özgürlük ve güvenlik dengesi yaklaşımına ve felsefesine dayanmaktadır.”⁽³⁷⁾ 2005 tarihli Avrupa Sözleşmesi, terörle mücadele için işbirliği, terör suçları ve bu konudaki sorumluluklar gibi konulara değinmekle birlikte insan haklarına da önemli bir vurgu yapılmıştır. Bu açıdan Kürt sorununun çözümü konusunda büyük öneme sahiptir. Türkiye'nin taraf olduğu bu sözleşmenin 3. maddesi terörle mücadele edilirken insan hakları yükümlülüklerine saygılı olunması gerektiğini ifade eder. 12. madde terörle mücadele için oluşturulan hukuk kurallarının temel hak ve özgürlükleri kısıtlamadan gerekli ölçüde ve orantılı olmasını; her türlü keyfîlik, ayrımcılık ve ırkçılıktan uzak olması gerektiğini belirtmiştir. Bu madde genel olarak insan hakları ve özgürlüklerinden bahsetmekle birlikte ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğüne ayrı bir vurgu yapmıştır. Kürt sorunu bağlamında da bu özgürlüklerin sıkça ihlal edildiği dü-

(34) <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

(35) <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

(36) https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/04/01/AK_Terorizmin_Onlenmesi_Sozlesmesi.pdf

(37) Atabey, Ö. S. ve Ulutaş, A. (2011) Terörizmin Önlenmesinde Önemli Bir Araç Olarak Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, No.97, s.343.

exclude any form of arbitrariness or discriminatory or racist treatment. Although in general the article pertains human rights and freedoms, it specifically emphasises the freedom of expression and association. Considering that these freedoms are often violated in the context of the Kurdish issue, the importance of the emphasis becomes clear. As a party to the convention, Turkey is bound by the rights and obligations upheld in the convention. Therefore, in its policies, activities and proceedings in fighting terrorism, Turkey must respect fundamental rights and freedoms, beginning with the freedom of expression and association. In short, "Article 12 asks the signatory states to respect and uphold human rights in formulating and implementing the offences provided by the convention."⁽³⁸⁾

Article 13 of the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism regulates the protection of the victims of terrorism, and the compensation of damages. According to this article, signatory states are obliged with protecting and supporting the victims of terrorist activities that occur on their territories, and financially compensating the victims or their relatives if circumstances necessitate it. In the framework of the international human rights documents and obligations arising from international law, which are listed in this article, victims whose human rights were violated in the course of the conflict with the PKK are eligible to some of these rights. The right to compensation exists both in international law and in many international human rights conventions. As such, a well-designed compensation programme would contribute to the resolution of the Kurdish issue.

Finally, even though Turkey ratified Geneva Conventions, which are the foundation of international humanitarian law, it did not ratify 'Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)'. However, 'Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 12 August 1949', ratified in 1949 does provide considerable guarantee as to the protection of civilians in wartime. In addition to how the protection assured by this convention is not employed in the protection of civilians in many places around the world, the application of the convention's provisions in non-international wars and conflicts is debated from time to time. However, Article 3 of the Geneva Convention of 1949, which regards the protection of non-combatants or ex-combatants, is binding for Turkey. If Turkey also ratifies the amendment Protocol II, which was passed in 1977, it will greatly contribute to a new resolution and peace process.

⁽³⁸⁾ Atabey ve Ulutaş, *Terörizmin Önlenmesinde Önemli Bir Araç*, s.344.

şünüldüğünde bu vurgunun önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Türkiye sözleşmenin bir tarafı olarak sözleşmede korunan haklar ve belirtilen yükümlülüklerle bağlıdır. Dolayısıyla terörle mücadele kapsamında yürüttüğü politikalar, işlem ve eylemlerle ifade ve örgütlenme özgürlüğü başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklere saygılı olması gerekmektedir. Kısacası " 12nci madde, sözleşmede öngörülen suçları ihdas ederken ve uygularken, taraf ülkelerden insan haklarına saygıyı sağlamalarını talep etmektedir."⁽³⁸⁾

Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'nin 13. maddesi ise terör mağdurlarının korunması ve zararlarının tazminini düzenlemektedir. Bu maddeye göre taraf devletler ülkelerinde gerçekleşen terör eylemlerinin mağdurlarını korumak, desteklemek ve gerekli durumlarda terör mağdurları veya yakınlarına maddi tazminat ödemekle yükümlüdür. PKK ile devam eden çatışmalar dolayısıyla insan hakları ihlal edilen mağdurların da maddede sayılan uluslararası insan hakları belgeleri ve uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde bazı hakları söz konusudur. Tazminat hakkı hem uluslararası hukukta hem de uluslararası pek çok insan hakları sözleşmesinde yer alan bir haktır. Dolayısıyla Kürt sorununun çözümünde iyi düzenlenmiş bir tazminat programı çözüme katkı sağlayacaktır.

Son olarak, uluslararası alanda insancıl hukukun temellerini atan Cenevre Sözleşmelerine Türkiye taraf olsa da bu sözleşmeye ek olarak 1977'de kabul edilen 'Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunmasına İlişkin 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol (Protokol II)'e taraf değildir. Ancak 1949 yılında imzalanan 'Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi' savaş dönemlerinde sivillerin korunması açısından ciddi bir güvence sağlamaktadır. Bu sözleşmede taahhüt edilen korumanın dünyanın pek çok yerinde sivilleri korumada uygulanmaması yanında bu sözleşme hükümlerinin uluslararası nitelikte olmayan savaş ve çatışma durumlarında uygulanabilirliği de zaman zaman tartışılmaktadır. Ancak 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin çatışmalara dahil olmayan veya silah bırakan kişilerin korunması ile ilgili 3. maddesi Türkiye açısından bağlayıcıdır. Bunun yanında Türkiye'nin 1977'de kabul edilen Ek 2. Protokolü imzalaması yeni bir çözüm ve barış sürecine katkı sunacaktır.

⁽³⁸⁾ Atabey ve Ulutaş, *Terörizmin Önlenmesinde Önemli Bir Araç*, s.344.

TURKISH CRIMINAL CODE

The Turkish Criminal Code (TCK) is the fundamental law regulating offences and penalties within the scope of counter-terrorism. Although there exists a separate counter-terrorism law, it refers to TCK in terms of offences and penalties. According to Article 2 of the Counter-Terrorism Law, "Offences Against State Security," which are regulated in Article 302 and beyond of the Turkish Criminal Code, are terrorist offences. Article 4 of the Counter-Terrorism Law also states that a number of offences under the Turkish Criminal Code, such as voluntary manslaughter, migrant smuggling and torture, are terrorist offences when committed by a terrorist organisation. As such, there will be an extensive scope of application for the provisions of the Turkish Criminal Code in the DDR processes of the PKK members. In addition, a number of issues such as the responsibility of the members of the organisation, the suspension of sentences and release on probation will play an important role in a potential resolution and peace process. What's more, actions of the armed forces of the Republic of Turkey in the course of the conflict which might constitute a crime, or bear legal and criminal liability will also be reviewed within the scope of this law. Looking at the relevant articles, we see that there are articles that may both contribute to the process, as well as detract from it.

Firstly, according to Article 24 of the Turkish Criminal Code, an order constituting an offence should never be executed in any circumstances. Otherwise, the person who carried out the order and the person who gave the order shall be culpable. Also, where the examination of the lawfulness of the order is prohibited by law, the person giving the order shall be culpable for its execution. So the question of legal and criminal liability applies not to the low-ranking security forces personnel carrying out the criminal actions in times of conflict, but to high-ranking, decision-making state officials. As for the human rights violations committed in the context of the Kurdish issue, decisions must be made on a case-by-case basis, by looking at the state of the perpetrators of said violations and the circumstances under which the violations took place. The offence of 'misuse of public duty', regulated by Article 257 of the Turkish Criminal Code, is applicable to public officials who committed human rights violations against civilians in the course of the conflict. However, alternative legal mechanisms such as discharge from duty or financial compensation might be used in the case of these public officials.

Article 51 of the Turkish Criminal Code regulates the suspension of sentences of imprisonment. In the law, there is a maximum limit of 2 years for sentences that may be suspended; that is to say, imprisonment sentences for longer than 2 years cannot be suspended. According to Article 78, which regulates provisions

TÜRK CEZA KANUNU

Türk Ceza Kanunu (TCK) terörle mücadele kapsamındaki suç ve cezaların düzenlendiği temel kanun olma niteliğini taşımaktadır. Her ne kadar ayrı bir terörle mücadele kanunu olsa da, bu kanun suç ve cezalar bakımından TCK'ya atıf yapmaktadır. TMK'nın 3. maddesine göre TCK'nın 302 ve devamında düzenlenen ve 'Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar' başlıklı kısmında yer alan suçlar terör suçu olarak kabul edilmektedir. Ayrıca TMK'nın 4. maddesi de TCK'da yer alan kasten öldürme, göçmen kaçakçılığı, eziyet gibi birçok suçun bir terör örgütünün faaliyeti kapsamında işlenmesi durumunda terör suçu sayılacağını belirtmiştir. Bu yüzden TCK hükümleri PKK mensuplarının SDE süreçlerinde hukuki ve cezai sorumlulukları söz konusu olduğunda geniş anlamda uygulama alanı bulacaktır. Bunun dışında örgüt üyelerinin sorumluluğu, cezaların ertelenmesi, koşullu salıverme gibi birçok madde de olası bir çözüm ve barış sürecinde önemli bir rol oynayacaktır. Bunun yanında, Türkiye Cumhuriyeti silahlı güçlerinin de çatışmalar sürecinde suç teşkil edebilecek, hukuki ve cezai sorumluluk doğurabilecek eylemleri de bu kanun kapsamında değerlendirilecektir. İlgili maddelere bakıldığında süreç açısından olumlu etkide bulunabilecek maddeler olduğu gibi olumsuz etkide bulunabilecek maddelerin varlığı göze çarpmaktadır.

İlk olarak TCK'nın 24. maddesine göre konusu suç teşkil eden emir yerine getirilmez, aksi takdirde hem emri veren hem de emri yerine getiren sorumlu olacaktır, ayrıca emrin hukuka uygunluğunu denetlemek mümkün değilse sadece emri veren sorumlu sayılacaktır. Çatışma dönemlerinde suç teşkil eden eylemleri gerçekleştiren alt kademeli güvenlik güçleri mensupları değil, üst kademede ve karar alma mekanizmalarında yer alan devlet görevlilerinin hukuki ve cezai sorumluluğundan bahsedilecektir. Kürt sorunu bağlamında da işlenen insan hakları ihlalleri dikkate alındığında söz konusu ihlalleri işleyenlerin durumuna ve ihlallerin gerçekleştiği koşullara bakılarak karar verilmelidir. Ayrıca TCK 257. maddede düzenlenen görevi kötüye kullanma suçu, çatışmalar sürecinde sivil halka yönelik insan hakları ihlali gerçekleştiren kamu görevlileri için uygulanabilecektir. Ancak bu görevliler için de işten çıkarma ya da tazminat ödeme gibi alternatif hukuk mekanizmaları kullanılabilir.

TCK 51. madde hapis cezalarının ertelenmesini düzenlemektedir. Ancak kanun ertelenebilecek cezalar için azami 2 yıl sınırı koymuştur, yani 2 yıldan uzun süreli hapis cezalarının ertelenmesi mümkün değildir. Örgüte ilişkin hükümleri düzenleyen 78. maddeye göre ise sadece örgüt üyesi olmak dahi en az 5 yıl hapis cezası gerektirmektedir. Dolayısıyla PKK mensuplarının hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hükümlerden yararlanması mevcut ceza kanununa göre müm-

regarding the organisation, merely being the member of a terrorist organisation is punishable by prison sentence of 5 years minimum. According to the current criminal code, therefore, the provisions on the suspension of prison sentences are not applicable to PKK members. Unless separate regulations are made during the DDR process, the relevant provisions in the Turkish Criminal Code might create an unfavourable environment regarding disarmament. Article 221 of the Criminal Code regulates the subject of effective remorse. Even though provisions of the article are applicable to PKK members who have not been complicit in crime, they are not applicable to those members who have been complicit. As noted above, it would be well for a special law to be drafted on this subject, and for DDR processes to be conducted within its scope.

The well-known Article 301 of the Turkish Criminal Code has been applied in the case of many people who criticised the state's policies on the Kurdish issue. Titled "Degrading the Turkish Nation, the State of Turkish Republic, the Organs and Institutions of the State", even though the article clearly states that the expression of an opinion for the purpose of criticism does not constitute an offence, in many court cases, the court found opinions and statements expressed with the purpose of criticism to be incriminating. Therefore, either Article 301 must be amended, or a precedent must be established to interpret offences according to a narrow construction of the provisions.

COUNTER-TERRORISM LAW

The Counter-Terrorism Law (CTL) has long been the subject of debate both among the public and in the academia.⁽³⁹⁾ There are still calls from civil society and academics in order to reform or abolish the CTL. Articles contained within the CTL are thought to be vague, and are used arbitrarily in order to restrict fundamental rights and freedoms. Even children who participate in demonstrations are tried within the scope of the CTL and sentenced as terrorism offenders, which is one reason why the CTL is criticised.⁽⁴⁰⁾ In addition, from a legal perspective, the concepts of 'terrorism' and 'terrorist organisation' are rather lacking in clarity, and cause ambiguity and misunderstanding.⁽⁴¹⁾ These deficiencies also have a bearing on practice, as these ambiguous, unclear notions are open to arbitrary interpretation.

⁽³⁹⁾ Turinay, F. (2016) Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, No.116, s.61.

⁽⁴⁰⁾ Human Rights Watch, *Protesting as a Terrorist Offense - The Arbitrary Use of Terrorism Laws to Prosecute and Incarcerate Demonstrators in Turkey*.

⁽⁴¹⁾ Boz, B. (2020) Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Örgütüne Üye Olma Suçu, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), s.179.

kün değildir. SDE süreçlerinde ayrı bir düzenleme yapılmadığı takdirde TCK'nın ilgili hükümleri silah bırakma konusunda olumsuz bir durum yaratabilecektir. TCK'nın 221. maddesi de etkin pişmanlık konusunu düzenlemektedir. Bu madde hükümleri suça iştirak etmemiş PKK mensupları için uygulanabilse de suça iştirak eden örgüt mensupları için uygulanamayacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi bu hususta özel bir kanun oluşturulması ve SDE süreçlerinin bu kapsamda yürütülmesi yerinde olacaktır.

TCK'nın meşhur 301. maddesi Kürt sorununa ilişkin devlet politikalarını eleştiren pek çok kişi için uygulanmıştır. 'Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama' başlıklı maddede her ne kadar eleştiri amacı taşıyan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayacağı açıkça belirtile de birçok davada mahkeme eleştiri niteliğindeki açıklama ve beyanları da suç kapsamına almıştır. Bu yüzden 301. maddenin değiştirilmesi ya da uygulama konusunda suçun dar anlamda yorumlanmasına yönelik bir teamül geliştirilmesi gerekmektedir.

TERÖRLE MÜCADELE KANUNU

Terörle Mücadele Kanunu (TMK) uzun yıllardır hem kamuoyunda hem de akademide tartışmalara sebep olmuştur.⁽³⁹⁾ TMK'nın değiştirilmesi yahut kaldırılması yönünde özellikle sivil toplumdaki ve akademisyenlerden gelen çağrılar devam etmektedir. TMK'da yer alan maddelerin muğlak olması ve keyfi olarak temel hak ve özgürlükleri kısıtlamak amacıyla kullanılması bu itirazların en önemli sebepleri arasındadır. Protesto gösterilerine katılan çocukların dahi TMK kapsamında yargılanıp terör suçlusu sayılmış olması TMK uygulamasına getirilen eleştiriler arasındadır.⁽⁴⁰⁾ Bunun yanında hukuki açıdan 'terör', 'terör örgütü' kavramları açık ve anlaşılır olmaktan uzak olup anlam karmaşasına sebep olmaktadır.⁽⁴¹⁾ Bu eksiklikler uygulamayı da etkilemekte olup net ve anlaşılır olmayan kavramlar keyfi olarak yorumlanabilmektedir.

⁽³⁹⁾ Turinay, F. (2016) Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, No.116, s.61.

⁽⁴⁰⁾ İnsan hakları İzleme Örgütü, *Protestoyu terör suçu saymak Göstericileri Yargılamak ve Hapsetmek İçin Terörle Mücadele Yasalarının Keyfi Kullanımı*.

⁽⁴¹⁾ Boz, B. (2020) Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Örgütüne Üye Olma Suçu, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), s.179.

In countries such as the UK, Canada and Australia there are separate and specific laws on terrorism, whereas in a number of Continental European countries such as France, Germany and Italy there are none, with the relevant provisions contained in the criminal code.⁽⁴²⁾ Considering that in general, Turkey follows a Continental European system, it would be more suitable if provisions within the Turkish Criminal Code were used rather than having a separate law on terror. Indeed, prior to 1991 there was no separate counter-terrorism law and for relevant offences, the provisions of the Criminal Code applied.

Rather than formulating a new category of offence, the CTL refers to the Turkish Criminal Code regarding terrorist offences in its Articles 3 and 4 in regulating terrorist offences. As such, the necessity of the CTL is questionable. There may not be need for a separate law when articles in the Criminal Code regulate the issue in detail. The broad interpretation of CTL articles and their application to individuals who are not members of an organisation, as well as the incrimination of many non-violent activities as terrorist offences are among the criticisms levelled against this law.

Articles 6 and 7 of the CTL criminalise the dissemination of terrorist propaganda and state that any praise of the activities and methods of terrorist organisations falls under this category. With these provisions, there is a risk of broad interpretation by which many non-incriminating expressions and statements may be interpreted as criminal offences. In the context of the Kurdish issue, court cases were brought against many journalists, intellectuals, academics, human rights advocates and politicians who criticised the methods employed by the state. The vague expressions used to denote what statements constitute propaganda for the terrorist organisation are open to arbitrary interpretation, and cause the restriction of fundamental rights and freedoms. In addition, Articles 215 (titled 'praising an offence and offender') and 220/8 of the Turkish Criminal Code regulate the needed provisions on this subject. As such, the CTL articles, which regulate the same subject with much heavier provisions, are amenable to abolition.

Furthermore, there has been criticism of the haphazard way in which terrorist offences and penalties are regulated by the CTL and the Criminal Code.⁽⁴³⁾ There are other logical errors in the CTL, as well. For instance, "In order to be eligible for effective remorse, organisation members involved in criminal offences can in-

⁽⁴²⁾ Turinay, *Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı*, s.43.

⁽⁴³⁾ Boz, *Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü*, ss.179-181

İngiltere, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde ayrı bir terör kanunu oluşturulmuşken; Fransa, Almanya ve İtalya gibi birçok Kıta Avrupası ülkesinin hukuk sistemlerinde ayrı bir terör kanunu olmayıp gerekli hükümler ceza kanunları içerisinde yer almıştır.⁽⁴²⁾ Türkiye'nin de genel olarak Kıta Avrupası sistemini benimsediği düşünülürse ayrı bir terör kanunu yerine TCK'daki hükümlerin uygulanması yerinde olacaktır. Nitekim 1991 öncesinde ayrı bir terörle mücadele kanunu yoktu ve ilgili suçlar için TCK hükümleri uygulanmaktaydı.

TMK yeni bir suç kategorisi oluşturmayıp terör suçlarına ilişkin 3. ve 4. maddelerinde TCK'ya atıf yaparak terör suçlarını düzenlemektedir. Bu açıdan bakıldığında TMK'nın gerekliliği de haliyle sorgulanmaktadır. TCK'da detaylı olarak düzenlenmiş maddeler varken ayrı bir kanunun mevcut olması gerekli olmayabilir. TMK maddelerinin geniş bir yorumlamaya tabi tutularak örgüt üyesi olmayan kişiler için de uygulanması, şiddet içermeyen birçok aktivitenin terör kapsamına alınarak cezalandırılması kanuna getirilen eleştirilerin sebepleri arasındadır.

TMK'nın 6. ve 7. maddeleri terör örgütlerinin eylem ve yöntemlerini övenlerin terör örgütü propagandası yapmaktan cezalandırılacağını belirtmiştir. Bu hükümler çok geniş yorumlanarak suç teşkil etmeyen pek çok açıklama ve irade beyanını suç haline getirme potansiyeli taşımaktadır. Kaldı ki Kürt Sorunu bağlamında devlet tarafından kullanılan yöntemleri eleştiren pek çok gazeteci, düşünür, akademisyen, insan hakları savunucusu ve politikacı hakkında davalar açılmış ve yargılamalar yapılmıştır. Hangi açıklamaların terör örgütü propagandası sayılacağı konusunda kullanılan muğlak ifadeler keyfi yorumlara açık olup en temel hakların ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına sebep olmaktadır. Ayrıca TCK'nın 'suçu ve suçluyu övme' başlıklı 215. ile 220/8. maddeleri bu konuda gereken hükümleri düzenlemektedir. Aynı hususta daha ağır hükümler getiren TMK maddeleri bu açıdan kaldırılmaya müsaittir.

Ayrıca, terör suçları ve cezalarının TMK ve TCK'da dağınık olarak düzenlenmesi de eleştirilmiştir.⁽⁴³⁾ Bunların yanında TMK'da mantıksal açıdan başka hatalar da bulunmaktadır. Örneğin, "Etkin pişmanlıktan yararlanabilmek için, suça karışmış örgüt üyelerinin alelde bilgi vermeleri yeterlidir. Ancak suça karışmamış örgüt üyelerinin, yakalandıktan sonra, etkin pişmanlıktan yararlanabilmeleri için örgütün dağılmasını veya mensuplarının yakalanmasını sağlamaya elverişli

⁽⁴²⁾ Turinay, *Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı*, s.43.

⁽⁴³⁾ Boz, *Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü*, ss.179-181

form on any commonplace matter. However, in order for organisation members not involved in criminal offences to be eligible for effective remorse once they are apprehended, they need to provide information that might lead to the dissolution of the organisation, or the capture of its members.⁽⁴⁴⁾ As Boz notes, there is a lack of proportion at work here.

In order to start a new resolution and peace process, it is very important that civil society and politicians, as well as other actors working on the issue such as journalists, academics and human rights advocates make statements encouraging peace. During this process, policies implemented in past and current conflicts must be discussed, and criticised where necessary. Politicians as well as civilian actors are of course going to voice the demands of the Kurdish public. Under current circumstances, it is extremely possible for such statements to be found incriminating and punished within the scope of the CTL. In order to lift this sanction against the actors in question, the CTL must either be abolished, or reformed in order to conform to international legal standards and prohibit arbitrary proceedings. Otherwise, the punishment of individuals striving for peace and resolution can only damage the process.

LAW ON MIT (NATIONAL INTELLIGENCE ORGANISATION)

Article 4 of the Law on MIT, which regulates the establishment and operation procedures of the National Intelligence Organisation, regulates the duties of the Organisation. The organisation is responsible for “preparing and executing plans regarding the state’s national security policies,” it is noted; and as with the previous resolution process, in a potential resolution and peace process the organisation is authorised to enter into talks with both the PKK and other actors in Kurdish politics. On a fundamental level, the national security policy aims to provide national security; as such, conducting peace talks with the intention of ending the Kurdish issue and the fighting with the PKK also falls within its scope. Even though in Turkey, security is often considered in terms of military methods, the resolution of problems through diplomacy is much more efficient and permanent.

The expression “carrying out other duties to be determined by the National Security Council” in Article 5, subparagraph f, provides basis for the National Intelligence Organisation to take an active role in a new resolution process. This is because when the National Security Council makes a decision regarding a new

⁽⁴⁴⁾ Boz, *Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü*, s.181.

bilgi vermeleri aranmaktadır.⁽⁴⁴⁾ Boz'un belirttiği gibi burada oransızlık da mevcuttur.

Yeni bir çözüm ve barış sürecinin başlatılması ve başarılı olması için sivil toplum, siyasilere ve konuyla ilgili çalışan gazeteci, akademisyen ve insan hakları savunucuları gibi diğer aktörlerin açıklamalar yapması, barışı teşvik edici çağrılarda bulunması çok önemlidir. Ayrıca bu süreçte hem geçmişin hem de devam eden çatışmalara ilişkin uygulanan politikaların konuşulması ve yeri geldiğinde eleştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında gerek siyasi gerek sivil aktörlerin Kürt toplumunun taleplerini dile getirmesi kaçınılmazdır. Bu tarz açıklamaların TMK kapsamında suç olarak değerlendirilmesi ve cezalandırılması mevcut şartlarda son derece mümkündür. Söz konusu aktörlerin bu tarz bir yaptırım tehdidi altında olmaması için TMK'nın kaldırılması ya da uluslararası hukuk standartlarına uygun ve keyfi yargılamaları önleyecek bir hale getirilmesi şarttır. Aksi halde barış ve çözüm için çabalayan insanların cezalandırılması olası bir süreci olumsuz yönde etkileyecektir.

MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI KANUNU

Milli İstihbarat Teşkilatı'nın kuruluşu ve çalışma usulünü düzenleyen MİT Kanununun 4. maddesi Teşkilatın görevlerini düzenlemektedir. “Devletin milli güvenlik siyasetiyle ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde” görevli olduğu belirtilen teşkilat, önceki çözüm sürecinde olduğu gibi muhtemel bir çözüm ve barış sürecinde de hem PKK ile hem de Kürt siyasetinin diğer aktörleri ile görüşmeler yapma konusunda yetkilidir. Milli güvenlik siyaseti en temelde milli güvenliği sağlamayı amaçladığı için Kürt sorununun ve PKK ile devam eden çatışmaların sonlandırılması için barış görüşmeleri yapmayı da kapsamaktadır. Her ne kadar ülkemizde güvenlik söz konusu olduğunda, akla genelde askeri yöntemler gelse de, sorunların diplomasi ile çözümü hem daha etkili hem de daha kalıcıdır.

5. maddenin f bendinde yer alan “Milli Güvenlik Kurulunda belirlenecek diğer görevleri yapmak” ifadesi de Milli İstihbarat Teşkilatının yeni bir çözüm sürecinde etkin görev alabilmesine dayanak oluşturmaktadır. Çünkü MGK yeni bir sürece ilişkin bir karar aldığı anda bu kararı uygulamak için Teşkilat kendisine verilen görevleri yerine getirecektir.

⁽⁴⁴⁾ Boz, *Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü*, s.181.

process, the Organisation fulfils the duties given to itself in order to realise the decision.

After the changes to the Law on MIT, which were made in the aftermath of the 7 February Crisis⁽⁴⁵⁾ that occurred during the previous peace process, the judicial investigation of the MIT undersecretary and staff on activities and proceedings undertaken in the course of their official duty became subject to permission. This regulation is very important in protecting the MIT personnel to be appointed in the course of a potential resolution process.

LAW ON THE UNDERSECRETARIAT OF PUBLIC ORDER AND SECURITY

Even though the Undersecretariat of Public Order and Security, established in 2010, was abolished in 2018 with Decree-Law no. 703 published in the Official Gazette, and the relevant law ceased to have effect at this date, it is helpful to briefly look at the Law on Public Order and Security anyway. Article 3 of the Law states that the undersecretariat was established in order to “develop counter-terrorism policies and strategies, and to coordinate between the relevant organisations and institutions.” Article 6, which regulates the duties of the undersecretariat, sets out a series of areas in order to coordinate between the institutions and to carry out the required research during a resolution process. For instance, Article 6, paragraph 1, subparagraph d formulates a duty to “inform the public and carry out communication with the people”. This is quite an important task in a peace and resolution process.

Even though the law in question is not currently in effect, it would be a great contribution to a potential process if a similar law was passed in order to establish an undersecretariat, or other such organisation in order to fulfil these functions. The law prescribes a ‘Counter-Terrorism Coordination Council’, as well as other departments and structures in order to fulfil its duties, and its overall organisation scheme is rather impressive. As such, it is quite unfortunate that such an organisation, which might

⁽⁴⁵⁾ On 7 February 2012 the Undersecretary of the National Intelligence Organisation Hakan Fidan was called in by the prosecutor’s office to make a statement regarding the talks with the PKK. Fidan didn’t answer the call, and following a swift amendment to the MIT (National Intelligence Organisation) Law, the authority to call in the MIT undersecretary to make a statement was made conditional to the permission of the Prime Minister. This crisis is often considered to be the starting point of the fight between AK Party and the Gülenist organisation, referred to as FETÖ, or the Fethullahist Terrorist Organisation in Turkey (even though it was not defined as a terrorist organisation at that point); this is because Fidan was called in by pro-Gülen prosecutors in order to undermine the government.

Önceki barış sürecinde yaşanan 7 Şubat Krizi⁽⁴⁵⁾ sonrasında MİT Kanununda yapılan değişiklik sonrasında MİT müsteşarı ve personelinin görevleri gereği yapmış oldukları işlem ve eylemler nedeniyle soruşturma yapılması izne tabi hale getirilmiştir. Muhtemel bir çözüm sürecinde görev alacak MİT personelinin korunması açısından bu düzenleme çok önemlidir.

KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİĞİ MÜSTEŞARLIĞI KANUNU

2010 yılında kurulan Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, Resmi Gazete’de yayımlanan 703 sayılı KHK ile 2018 yılında kapatılmış ve ilgili kanun bu tarihte yürürlükten kaldırılmış olsa da Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Kanunu’na kısaca bakmak faydalı olacaktır. Kanunun 3. maddesinde müsteşarlığın “Terörle mücadeleye ilişkin politika ve stratejileri geliştirmek ve bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak” amacıyla kurulduğu belirtilmiştir. Müsteşarlığın görevlerinin düzenlendiği 6. Madde, çözüm sürecinde hem kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak hem de gerekli araştırmaları yapmak açısından bir dizi alan belirlemiştir. Örneğin, 6. maddenin 1. fıkrasının d bendinde “kamuoyunu bilgilendirmek ve halkla iletişimi sağlamak” görevine yer verilmiştir. Bu barış ve çözüm süreçleri açısından oldukça önemlidir.

Hâlihazırda bu kanun yürürlükten kaldırılmış olsa da olası bir süreçte benzer bir kanunun çıkarılarak bu görevleri yürütecek bir müsteşarlık yahut başka bir kurumun oluşturulması sürece ciddi bir katkı sağlayacaktır. Kanun, ‘Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu’ isimli bir kurul kurmanın yanında bünyesinde kendisine verilecek görevleri yapmak için organizasyon bünyesinde çeşitli daire başkanlıkları ve yapılar oluşturmuş olup altyapı çalışmalarını yürütmek için dikkat çekici bir organizasyon şeması oluşturmuştur. Kürt sorununun çözümü ve silahlı çatışmaların sona erdirilmesi için atılacak adımların belirlenmesinde ve bir yol haritası çıkarılmasında önemli bir rol oynayabilecek bu kurumun kaldırılmış olması ciddi bir talihsizliktir. Ancak gelecekteki bir süreç için benzer

⁽⁴⁵⁾ 7 Şubat 2012 tarihinde Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı Hakan Fidan, PKK ile yapılan görüşmeler ile ilgili olarak savcılığa ifade vermeye davet edildi. Fidan, ifade vermeye gitmedi ve MİT Kanunu’nda hızla yapılan değişikliklerle MİT müsteşarının ifade vermesi Başbakanlık tarafından verilecek izne bağlandı. Bu kriz AK Parti ile FETÖ (O dönemde henüz terör örgütü olarak tanımlanmamıştı.) arasındaki gerilimin başlangıcı olarak kabul edilmektedir, çünkü Fidan’ın Gülen yanlısı savcılar tarafından görevde olan hükümete zarar vermek için ifadeye çağırıldığı belirtilmektedir.

have played an important role in determining the steps to be taken in the resolution of the Kurdish issue and ending the armed conflict, and in formulating a roadmap, was abolished. However, there is no reason why a similar organisation might not be established in a future process. Such an organisation is required in order to meet these needs, and to prepare a legal as well as administrative basis for a new process.

In Article 13 of the Law, which regulates personnel affairs, it is provided that experts in the field, including non-national experts, may be employed in the organisation. Considering how conflict resolution and peacebuilding requires expertise, it is an important gain that such an article was included in the law. For a similar organisation to be established at a future date, a similar law providing the employment of experts in the field and a detailed plan to meet the requirements of the process would be very useful. Conflict resolution and peacebuilding processes cannot be left to the initiative of politicians or bureaucrats. The participation of experts in the designing and decision-making stages of these processes is vital for the success of any process.

LAW ON REINTEGRATION INTO SOCIETY

The importance of DDR mechanisms in peace and resolution processes is indisputable. The current law which aims to reintegrate members of the armed organisation into society should be considered in this framework. Article 1, which regulates the aim of the law, places an emphasis not only on the “reintegration into society” of members of the organisation, but also on “social peace and solidarity”. Article 4 states that individuals who did not commit criminal offences, and withdrew from the organisation or surrendered “of their own volition or indirectly” are not subject to penalty. Article 5 provides protective measures for the individuals in question, and regulates their reintegration into society.

In a potential resolution and peace process, this law would be helpful with reference to DDR. The efforts required for the demobilisation and reintegration of PKK members may be realised within the scope of the law in question. Even though the law specifies individuals who did not commit criminal offences, in a potential process, regulations might be made for those low-ranking members who did not commit human rights violations, and only committed petty crimes. Looking at the practices of other states, we see that low-ranking members of armed organisations with no serious crimes to their name are often sanctioned not through traditional legal mechanisms, but through transitional justice mechanisms which might be considered as alternative legal mechanisms. In Turkey, too, transitional justice mechanisms may be employed in order for the DDR mechanisms to succeed. Otherwise,

bir kurumun oluşturulmasının önünde bir engel yoktur. Bu yüzden bahsedilen bu ihtiyacı karşılamak ve yeni bir süreç için hem yasal hem de idari bir zemin hazırlamak için benzer bir kuruma ihtiyaç vardır.

Kanunun personele ilişkin 13. Maddesinde, alanında uzman olan kişilerin (yabancı uzmanlar da dâhil) istihdam edilebileceği düzenlenmiştir. Çatışma çözümü ve barış inşasının uzmanlık gerektiren bir alan olduğu düşünüldüğünde, kanunda böyle bir maddenin olması önemli bir kazanımdır. Dolayısıyla gelecekte oluşturulacak benzer bir kurumda da alanında uzman kişilerin istihdam edilmesi ve sürecin ihtiyaçları azami düzeyde karşılayacak bir şekilde detaylıca planlanması için benzer bir kanun faydalı olacaktır. Çatışma çözümü ve barış inşası süreçleri sadece politikacıların ya da bürokratların inisiyatiflerine bırakılabilecek alanlar değildir. Alanında uzmanlaşmış kişilerin bu süreçlerde karar alma ve tasarlama süreçlerine katılması sürecin başarıya ulaşması açısından kritik öneme haizdir.

TOPLUMA KAZANDIRMA KANUNU

SDE mekanizmalarının barış ve çözüm süreçlerindeki önemi tartışmasızdır. Silahlı örgüt mensuplarının topluma kazandırılmasını amaçlayan mevcut kanun da bu açıdan değerlendirilmeyi hak etmektedir. Kanunun amacını düzenleyen 1. maddede örgüt mensuplarının “topluma yeniden kazandırılması” yanında “toplumsal huzur ve dayanışma” vurgusu da yapılmıştır. Kanunun 4. maddesi suça iştirak etmemiş olup “kendiliklerinden veya vasıtalı olarak” örgütten çekilen veya teslim olanların ceza almayacağını belirtmiştir. Ayrıca kanunun 5. maddesi bu kişiler için koruma tedbirleri alınacağını ve topluma kazandırılmaları için gerekenlerin yapılacağını düzenlemiştir.

Olası bir çözüm ve barış sürecinde bu kanun SDE kapsamında faydalı olacaktır. PKK mensuplarının silah bırakarak topluma yeniden kazandırılmasını sağlamak için gerekli uygulamalar bu kanun kapsamında gerçekleştirilebilir. Ancak kanunda suç işlememiş olanlar ibaresi olsa da, olası bir süreçte ciddi insan hakkı ihlali sayılabilecek suçlar işlememiş basit suçlara iştirak etmiş örgüt üyeleri için de düzenleme yapılması söz konusu olabilir. Diğer ülkelerin uygulamalarına bakıldığında, alt kademelerde yer alan ve ciddi suçlar işlememiş silahlı örgüt mensuplarının geleneksel hukuki mekanizmalar yerine alternatif hukuk mekanizmaları olarak nitelendirilebilecek geçiş dönemi adaleti mekanizmaları aracılığıyla çeşitli yaptırımlara tabi tutulduğu görülecektir. Türkiye’de de SDE mekanizmalarının başarılı olabilmesi için geçiş dönemi adaleti mekanizmalarına başvurulabilir. Aksi halde tüm örgüt mensuplarının hapisle cezalandırılacağı şart koşulsun

demanding the imprisonment of all members of the organisation is not very conducive to persuading them to demobilise. As such, either the scope of this law must be expanded, or a new law must be made to regulate legal responsibility in a new process.

LAW ON COMPENSATION FOR DAMAGES ARISING FROM TERRORISM AND COMBATING TERRORISM

The conflict, which has been going on in Turkey for almost 40 years, has disrupted the lives of many people who live in Eastern and Southeastern Anatolia, where the population is mostly Kurdish, and has resulted in material and immaterial losses. Article 1 of the law in question regulates the compensation of material losses arising from combating terrorism. Many villages were evacuated in the 1990s, and the villagers not just lost their homes, but also their fields and animals; in short, they lost their livelihoods. The main livelihood in the region is farming and husbandry; so village evacuations caused not only material, but immaterial – or moral – damages. Although the details are beyond the scope of this study, the people who were displaced from their villages lacked the skills to earn their livelihoods in the metropolises they relocated to, and became part of the unqualified labour force; this caused moral, as well as material losses. Displaced, with their traditional way of living disrupted, these people were unsheltered against every manner of difficulty. The villagers forcibly evacuated from their villages were not offered any material or moral support; in a sense, they were left to their fate. As such, it is not enough that the law provides for the compensation of material damages only.

Even though it is not possible to compensate for the material and moral damages incurred in the course of protracted conflict, a well-designed and comprehensive programme of compensation is required. The current law fails to meet this requirement. Paying compensation is also considered to be a transitional justice mechanism; it is often practiced in post-conflict societies in a variety of ways (such as symbolic, monetary, individual, social etc.).⁽⁴⁶⁾ Such a compensation programme can be realised through reforming and expanding the current law, or through a new and separate law to be drafted.

⁽⁴⁶⁾ Mobekk, E. (2006) *Transitional Justice and Security Sector Reform: Enabling Sustainable Peace*, Occasional Paper No: 13, Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), p.61.

bu kişilerin silah bırakarak tasfiye olmaya ikna edilmesi pek mümkün değildir. Dolayısıyla bu kanunun kapsamının genişletilmesi ya da yeni bir süreç için hukuki sorumluluğu düzenleyen yeni bir kanun yapılması yerinde olacaktır.

TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELEDEN DOĞAN ZARARLARIN KARŞILANMASI HAKKINDA KANUN

Türkiye'de neredeyse 40 yıldır devam eden çatışma süreci Kürt nüfusunun ağırlıklı olduğu Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan pek çok insanın yaşamını olumsuz şekilde etkilemiş, hem maddi hem de manevi kayıplara sebep olmuştur. Söz konusu kanunun 1. maddesi terörle mücadeleden doğan maddi kayıpların tazmin edileceğini düzenlemektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda pek çok köy boşaltılmış ve burada yaşayan insanlar sadece evlerini değil tarlalarını, hayvanlarını kısaca geçim kaynaklarını da kaybetmişlerdir. Bölgedeki ana geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu düşünüldüğünde köy boşaltmaların sadece maddi kayıplara değil ciddi manevi kayıplara da sebep olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın kapsamı açısından çok fazla detaya girmek mümkün olmasa da yerlerinden edilen insanların yerleştikleri büyük şehirlerde hayatlarını kazananak vasıtalara sahip olmadan vasıfsız iş gücü haline gelmeleri, maddi kaybın yanı sıra manevi kayıplara da yol açmıştır. Geleneksel yaşam biçimleri kökten değişmiş ve yerlerinden edilmiş bölge sakinleri her tür zorluğa karşı savunmasız kalmışlardır. Köyleri boşaltılan kişilere maddi ya da manevi bir destek sunulmadığı için bu insanlar bir anlamda kaderlerine terk edilmişlerdir. Bu yüzden kanunda sadece maddi kayıpların tazmin edileceğinin belirtilmesi yetersizdir.

Uzun süren çatışmalar yüzünden uğranılan maddi ve manevi kayıpları tam anlamıyla tazmin etmek mümkün olmasa da, iyi tasarlanmış kapsamlı bir tazminat programına ihtiyaç vardır. Mevcut kanun bu ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Aynı zamanda bir geçiş dönemi adaleti mekanizması olarak kabul edilen tazminatlar çatışma sonrası toplumlarda sıkça başvurulan ve pek çok türü olan (sembolik, parasal, bireysel, toplumsal vb.) uygulamalardır.⁽⁴⁶⁾ Böyle bir tazminat programı mevcut kanunun değiştirilmesi ve kapsamının genişletilmesi ile yapılabileceği gibi çıkarılan ayrı bir kanunla da gerçekleştirilebilir.

⁽⁴⁶⁾ Mobekk, E. (2006) *Transitional Justice and Security Sector Reform: Enabling Sustainable Peace*, Occasional Paper No: 13, Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), p.61.

'The By-law on Compensation of Damages Arising From Terrorism and Combating Terrorism', passed to demonstrate the application of the law in question, regulates the scope and aim of the law. Article 1 of the by-law states that in order to determine the material damages to be compensated within the scope of the law, damage determination committees are to be established. The operation procedures, as well as other aspects of these commissions have been extensively criticised, and they fail to contribute to the compensation of damages.⁽⁴⁷⁾ In a potential resolution and peace process, criticism of these commissions must be given due consideration, and the commissions reformed accordingly.

LAW ON ENDING TERRORISM AND STRENGTHENING SOCIAL INTEGRATION

The "Law on Ending Terrorism and Strengthening Social Integration", which was passed during the peace process which began in 2009 with the Oslo Talks⁽⁴⁸⁾ and ended in 2015 is still in effect. Coşkun defines it as "a law which would legally guarantee the process" and states that the law aimed to provide a legal basis and protection to a de facto process.⁽⁴⁹⁾ Article 4 of the law regulates the protection of those who are assigned to work in the resolution process, and states that "individuals discharging their duties have no legal, administrative or criminal liability as a result of these duties". This law is needed to be implemented in the context of a new potential resolution process in order to protect the individuals taking part in it. Otherwise, individuals assigned to this process might have legal and criminal liability as a result of their actions.

The repealed law consisted of merely 6 articles and it aimed to provide a general framework without going into too much detail. However, it would be more reassuring for all parties involved to guarantee the process with a more detailed law. For instance, as discussed above, the law drafted during Colombia's peace process was quite detailed, and regulated such subjects as compensation, disarmament, reintegration, penalties and so on. Considering how mutual distrust of the parties disrupted the previous peace process, it would be beneficial if a comprehensive law were passed after a certain stage in the process.

(47) Celikkan M. (2015) Geçmişle Yüzleşme ve Barış Süreci, Çelikkan, M., Balta, E. Çelik, A. B., Mutluer, N. ve Korkut, L. (Editörler) Çözümüne Doğru: Olasılıklar, İmkânlar ve Sorunlar Üzerine Değerlendirme, İstanbul: Türkiye Barış Meclisi, s.52.

(48) A series of meetings took place in the Norwegian capital Oslo between MIT and PKK in the context of the resolution of the Kurdish issue; these meetings are known as Oslo Talks.

(49) Coşkun, V. (2014) Çözüm Süreci: Dün, Bugün, Yarın, *Liberal Düşünce*, 19(75), ss.16-17.

Söz konusu kanunun uygulanmasını göstermek için kabul edilen 'Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Yönetmelik' de kanun kapsamını ve amacını düzenlemektedir. Yönetmeliğin 1. maddesi, kanun kapsamında tazmin edilecek maddi kayıpların tespiti için zarar tespit komisyonlarının kurulacağını belirtmiştir. Bu komisyonlar da çalışma usulleri ve başka birçok açıdan eleştirilmiş olup uğranılan zararların tazmini konusunda faydalı olmaktan uzaktır.⁽⁴⁷⁾ Muhtemel bir çözüm ve barış sürecinde bu komisyonlara ilişkin yapılan eleştirilerin değerlendirilip buna göre komisyonların çalışma usullerinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

TERÖRÜN SONA ERDİRİLMESİ VE TOPLUMSAL BÜTÜNLEŞMENİN GÜÇLENDİRİLMESİNE DAİR KANUN

2009'da Oslo Görüşmeleri⁽⁴⁸⁾ ile başlayan ve 2015'te rafa kaldırılan barış sürecinde "Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun" adlı ve 6551 sayılı kanun 2014'te çıkarılmıştır. Coşkun, bu kanunu "süreci hukuki teminat altına alacak bir yasa" olarak tanımlamış ve kanunun fiili sürece hukuki bir zemin ve koruma sağlamayı amaçladığını belirtmiştir.⁽⁴⁹⁾ Kanunun 4. maddesi çözüm sürecinde görev alanları korumak amacıyla düzenlenmiş olup "görevleri yerine getiren kişilerin bu görevleri nedeniyle hukuki, idari veya cezai sorumluluğu" olmadığını belirtmiştir. Yeni bir çözüm süreci söz konusu olduğunda bu süreçte yer alanların korunması için bu kanunun uygulanmasına ihtiyaç duyulacaktır. Aksi takdirde bu görevlilerin hukuki ve cezai sorumluluklarının doğması ihtimali söz konusu olabilir.

Söz konusu kanun sadece 6 maddeden oluşmuştur ve detaya girmeden genel bir çerçeve çizmeyi amaçlamıştır. Oysa sürecin daha detaylı bir şekilde kanunla garanti altına alınması taraflar açısından daha güven verici olacaktır. Örneğin yukarıda detaylıca anlatıldığı gibi Kolombiya'daki barış sürecinde hazırlanan kanun oldukça detaylı olup tazminatlar, silah bırakma, örgüt üyelerinin sivil hayata adapte olma süreci, cezalar vs. gibi konularda düzenlemeler getirmiştir. Önceki barış sürecinde tarafların birbirlerine karşı olan güvensizliklerinin süreci olumsuz etkileyen sebepler arasında olduğu düşünüldüğünde belli bir aşamaya gelindikten sonra detaylı bir kanun çıkarılması yerinde olacaktır.

(47) Celikkan M. (2015) Geçmişle Yüzleşme ve Barış Süreci, Çelikkan, M., Balta, E. Çelik, A. B., Mutluer, N. ve Korkut, L. (Editörler) Çözümüne Doğru: Olasılıklar, İmkânlar ve Sorunlar Üzerine Değerlendirme, İstanbul: Türkiye Barış Meclisi, s.52.

(48) Kürt Sorununun çözümü için Norveç'in başkenti Oslo'da MIT ile PKK arasında bir dizi görüşme gerçekleştirilmiş olup bu görüşmeler Oslo Görüşmeleri olarak adlandırılmaktadır.

(49) Coşkun, V. (2014) Çözüm Süreci: Dün, Bugün, Yarın, *Liberal Düşünce*, 19(75), ss.16-17.

IV. CONSIDERING THE DEMANDS OF THE PARTIES FROM A LEGAL PERSPECTIVE

In order to assess the demands of the parties from a legal perspective, first we must determine what these demands are; however, as elucidated in the second section, this is no easy task. Although it is clear who the parties to the conflict are, in order to thoroughly resolve the problem and permanently secure a peace, it is not enough to end the violence and the conflict with the PKK. In order to permanently resolve the Kurdish issue, other steps in addition to ending the conflict must be taken. As such, the demands of not only the PKK, but of other Kurdish actors (political, social etc.) as well are important. However, because there are so many actors, and because their discourse may change over time, it is quite difficult to provide an exhaustive list of these demands. However, let us consider some of the prominent demands that have been voiced for years now.

Some of these demands are constitutional citizenship, education in the mother tongue, strengthening local governments, removing oppression from Kurdish identity and culture, recognising Kurdish as an official language, confronting the human rights violations of the past, lowering the threshold and removing obstacles in front of political representation, and ending the repression of the Kurdish political movement. The Parliamentary Commission report, prepared in the context of the resolution process that shelved in 2015, also emphasised the need to address these demands in order to resolve the problem. The need for political and economic reforms, ending discrimination, recognising the Kurdish identity, democratisation, political participation and other similar issues were covered in this parliamentary report.⁽⁵⁰⁾

DISARMAMENT AND LEGAL LIABILITY

It is equally difficult to specify the demands of the Republic of Turkey because fundamentally, the Turkish state may not officially recognise PKK as an equal and make demands of it. However, the disarmament and demobilisation of the PKK can be considered as the essential demand on the part of the state. It is likely that

⁽⁵⁰⁾ TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of The Parliamentary Inquiry Commission for Social Peace and Evaluating the Resolution Process], pp.86-94.

IV. TARAFLARIN TALEPLERİNE HUKUK PERSPEKTİFİNDEN BAKIŞ

Tarafların taleplerinin hukuki açıdan değerlendirilmesi için öncelikle bu taleplerin belirlenmesi gerekmektedir ancak ikinci bölümde de bahsedildiği gibi bu pek kolay değildir. Her ne kadar çatışmanın tarafları belli olsa da sorunun tam anlamıyla çözülmesi ve barışın kalıcı olmasının garanti alınabilmesi için sadece PKK ile süren şiddetin ve çatışma ortamının sona ermesi yeterli olmayacaktır. Kürt sorununun kalıcı olarak çözülebilmesi için çatışmanın sona erdirilmesi yanında başka adımlar da atılması gerekmektedir. Bu açıdan sadece PKK'nın değil diğer Kürt aktörlerinin (siyasi, sosyal vb.) talepleri de önem taşımaktadır. Ancak bu aktörlerin sayılarının çok olması ve zaman içinde söylemlerinin değişebilmesi bu taleplerin kesin bir şekilde ve liste halinde belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Yine de yıllardır tekrarlanan ve öne çıkan bazı talepleri değerlendirmek mümkündür.

Anayasal vatandaşlık, anadilde eğitim, yerinden yönetimlerin güçlendirilmesi, Kürt kimliği ve kültürü üzerindeki baskıların ortadan kaldırılması, Kürtçenin resmi dil olarak kullanılabilmesi, geçmişte işlenen insan hakları ihlalleriyle yüzleşilmesi, seçim barajının düşürülerek siyasi temsilin önündeki engellerin kaldırılması ve Kürt siyasi hareketi üzerindeki baskıların sona erdirilmesi başlıca talepler arasındadır. Sorunun çözümü için bu taleplerin karşılanmasının gerekliliği 2015'te rafa kaldırılan çözüm süreci kapsamında hazırlanan TBMM komisyon raporunda da vurgulanmıştır. Politik ve ekonomik reformların yapılmasının gerekliliği, ayrımcılığın sona erdirilmesi, kimliğin tanınması, demokratikleşme, siyasi katılım vb. konularının tamamı bu meclis raporunda yer almıştır.⁽⁵⁰⁾

SİLAH BIRAKMA VE HUKUKİ SORUMLULUK

Türkiye Cumhuriyeti'nin taleplerini belirlemek de eşit derecede zordur çünkü devletin en temelde PKK'yı resmi olarak muhatap kabul ederek ondan taleplerde bulunması mümkün olmayabilir. Ancak PKK'nın silah bırakarak tasfiye edilmesi en temel talep olarak kabul edilebilir. Devletin taleplerinin uygulanması konu-

⁽⁵⁰⁾ TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of The Parliamentary Inquiry Commission for Social Peace and Evaluating the Resolution Process], pp.86-94.

in terms of realising the state's demands, there will be no legal difficulties. From a legal perspective, the disarmament of the PKK fighters and the abolition of the PKK is not a problem. In the framework of an agreement between the parties, issues such as the sentencing of organisation members laying down their arms, or the amnesty of PKK members who did not commit crimes, should be regulated according to international law and its principles. However, international legislative regulations and rules limiting the extent of amnesty (such as the Rome Statute, the UN Convention Against Torture etc.) must be observed in this process.

In peace agreements, it is very important to determine what kind of a legal regime members of the armed organisation will be subject to, and how they will adapt to civilian life. Each country adopts a different approach to such issues. As noted before, these processes are known as disarmament, demobilisation and reintegration (DDR) processes. When the parties to the conflict enter into talks conflict resolution, peacebuilding, DDR and various transitional justice mechanisms often come into play. Although the components vary from case to case, for a permanent peace⁽⁵¹⁾, these practices must be chosen and designed according to needs. Before official negotiations start in peace processes, private talks often occur between the parties and it is important to create an atmosphere of mutual trust in these talks.⁽⁵²⁾ As such, it would be beneficial to create a legal basis for the official negotiations. Otherwise, it might be risky to move from the preliminary talks to the official negotiation stage.

As for the Kurdish issue, the first step would be for the parties to the conflict to start talking, and come to an agreement following negotiations. Often, such agreements also elucidate the specifics of the DDR process. There will also be the issue of peacebuilding, and confronting the human rights violations of the past. To avoid these issues would risk the permanence of peace, and there would remain the threat of a return to conflict. It must be noted that on the subject of confronting the past, there are various opinions and practices. Some countries choose not to confront past human rights violations and forget the past; other countries take initiative to confront the past and establish certain mechanisms

(51) There are various approaches to the meaning of peace. One such approach distinguishes between positive and negative peace. Accordingly, negative peace is the absence of conflict whereas positive peace is the elimination of the causes which caused the conflict in the first place, and the achievement of reconciliation between the conflicting parties as well as in society.

(52) Anderlini, S. N. ve Stanski, V. (2004) *Conflict Prevention, Resolution and Reconstruction, Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action*, International Alert and Women Waging Peace Report, p.17.

sunda hukuki açıdan bir zorluk olmayacağı düşünülebilir. PKK'nın varlığını sona erdirmesi ve militanların silahsızlandırılması hukuki çerçeveden bakıldığında bir sorun teşkil etmeyecektir. Taraflar arasında yapılacak bir anlaşma ile silah bırakan örgüt mensuplarının ne tür cezalar alacağı, suça iştirak etmemiş PKK üyelerinin affedilmesi gibi konular uluslararası hukuk ve ulusal hukuk kurallarına göre düzenlenmelidir. Ancak af konusuna sınırlamalar getiren uluslararası hukuk düzenlemeleri (Roma Statüsü, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi vb.) ve kurallarına uygun hareket edilmesi gerekmektedir.

Barış antlaşmalarında, silahlı örgüt üyelerinin hukuki açıdan nasıl bir rejime tabi tutulacağı ve bu kişilerin sivil hayata nasıl adapte olacakları büyük önem arz etmektedir. Bu konuda her ülke özelinde farklı uygulamalar yapılmaktadır. Daha önce belirttiği gibi, bu süreçler silahsızlanma, demobilizasyon ve yeniden entegrasyon (SDE) olarak adlandırılmaktadır. Çatışan tarafların görüşmelere başlamasından itibaren genellikle çatışma çözümü, barış inşası, SDE ve çeşitli geçiş dönemi adaleti mekanizmaları uygulanmaktadır. Her örnekte farklı birleşimler seçilmekle birlikte geniş anlamda kalıcı bir barış⁽⁵¹⁾ için bu uygulamaları ihtiyaçlara uygun bir şekilde tasarlamak önemlidir. Barış süreçlerinde resmi müzakere süreçleri başlamadan önce, genelde taraflar arasında özel/gizli görüşmeler yapılmakta ve bu görüşmelerde karşılıklı bir güven ortamı oluşturulması önem arz etmektedir.⁽⁵²⁾ Bu yüzden resmi müzakereler için hukuki bir zemin oluşturulması faydalı olacaktır. Öteki türlü bu ön görüşmeler sonrasında resmi müzakere aşamasına geçmek riske girebilir.

Kürt sorunu açısından bakıldığında ilk adım çatışan tarafların görüşmeye başlaması ve müzakereler neticesinde bir anlaşmaya varmasıdır. Bu tarz anlaşmalar genelde SDE konusunda nasıl bir yol izleneceği konusunu da netleştirir. Ayrıca barış inşası ve geçmişte gerçekleşmiş insan hakları ihlalleriyle yüzleşmesi söz konusu olacaktır. Aksi takdirde barışın devamlılığı tehlikede olup yeniden çatışma ortamına dönülmesi tehlikesi varlığını sürdürecektir. Geçmişle yüzleşme konusunda farklı görüşler ve uygulamaların olduğunu belirtmek gerekir. Bazı ülkeler geçmişte yaşanan insan hakları ihlalleriyle yüzleşmeyip geçmişi unut-

(51) Barışın ne anlama geldiği konusunda farklı yaklaşımlar vardır. Bunlardan bir tanesi pozitif ve negatif barış ayrımıdır. Negatif barış sadece çatışmanın bitirilmesini anlamına gelirken, pozitif barış çatışmaya neden olan sebeplerin ortadan kaldırılarak çatışan taraflar arasında ve toplumda uzlaşmanın sağlanmasını amaçlar.

(52) Anderlini, S. N. ve Stanski, V. (2004) *Conflict Prevention, Resolution and Reconstruction, Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action*, International Alert and Women Waging Peace Report, p.17.

in order to achieve this aim. Although it is a possibility to cover up the events of the past and sweep them under the rug, this method is becoming somewhat less popular as time goes on.⁽⁵³⁾ It is even the case that some countries which had initially chosen to forget the past (such as Spain) eventually decided to confront it after some time had passed.⁽⁵⁴⁾ It would help Turkey to confront its past from the very beginning; in this way, peace would become permanent and reconciliation would be achieved. Indeed, Minow writes that societies which do not confront their pasts are sitting on a time bomb.⁽⁵⁵⁾ It is also very important to provide a legal basis to such processes. Amnesty is a particularly interesting subject in this regard. Also a transitional justice mechanism, amnesty may play an important role in the disarmament of PKK members.

In our legal system, amnesty is regulated by Article 87 of the Constitution and Article 65 of the Turkish Criminal Code. In addition, Article 104 of the Constitution regulates the President's power to grant amnesty and pardons. Since the early Republican era, many amnesty laws have been passed in Turkey. Some of these amnesties were general, while others were made for specific offences. Let us briefly touch upon the subject of general amnesty versus special amnesty. In Turkish law, general amnesty completely eliminates both the offence and the penalty with all their consequences, whereas special amnesty only eliminates the penalty, and leaves the offence intact.⁽⁵⁶⁾ According to Article 65 of the Turkish Criminal Code, in special amnesty the penalty may be completely eliminated, or converted to a different kind of penalty. Both general and special amnesties may be granted to one individual, or to everyone.⁽⁵⁷⁾

Various conditions (disruptive, delaying etc.) may be attached to general and special amnesties. The fulfilment of a specific condition may be required in order to benefit from the amnesty (such as compensating for damages or surrendering); similarly, the individual or individuals benefiting from the amnesty may

⁽⁵³⁾ Goti, J. M. (2010) Editorial Note: A Turbulent Past and the Problem with Memory, *International Journal of Transitional Justice*, 4(2), p.153.

⁽⁵⁴⁾ Escudero, R. (2014) Road to Impunity: The Absence of Transitional Justice Programs in Spain, *Human Rights Quarterly*, 36(1), pp.123-146.

⁽⁵⁵⁾ Minow, M. (2002) Breaking the cycles of hatred, Minow, M. and Rosenblum, N. (ed) *Breaking the cycles of hatred: memory, law, and repair*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, p.28.

⁽⁵⁶⁾ Gözler, K. (2001) Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi, *Anayasa Yargısı*, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayını, Cilt 18, s.298.; Dursun, H. (2009) Af Kavramına Genel Bir Bakış, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 85, ss.383-385.

⁽⁵⁷⁾ Gözler, *Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi*, s.298.

mayı tercih ederken bazı ülkeler geçmişle yüzleşmek için inisiyatif olarak çeşitli mekanizmalar aracılığıyla bunu başarmaya çalışırlar. Her ne kadar geçmişte yaşanan olayların üstünü kapatmak ve unutmak da bir seçenek olsa da git gide bu yöntemin daha az tercih edildiği söylenebilir.⁽⁵³⁾ Hatta geçmişini unutmayı seçen bazı toplumların (İspanya gibi) zaman geçtikten sonra geçmişle yüzleşmeye karar vermesi söz konusudur.⁽⁵⁴⁾ Bu yüzden Türkiye'nin en baştan geçmişine yüzleşmesi barışın kalıcı olması ve uzlaşmanın sağlanması açısından faydalı olacaktır. Nitekim Minow, geçmişine yüzleşmeyen toplumların barut fıçısı üzerinde oturduklarını ifade etmiştir.⁽⁵⁵⁾ Bu süreçlerin hukuki çerçeveye oturtulması da büyük önem arz etmektedir. Örneğin af konusu bu anlamda dikkat çekicidir. Geçiş dönemi adaleti mekanizmaları arasında da yer alan af uygulaması PKK mensuplarının silah bırakması için önemli bir işlev görebilir.

Hukuk sistemimizde af konusu Anayasanın 87. maddesi ve Türk Ceza Kanununun 65. maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca Anayasanın 104. maddesi Cumhurbaşkanına tanınan özel af yetkisini düzenler. Cumhuriyetin ilk dönemlerinden itibaren ülkemizde birçok af kanunu çıkarılmıştır. Bu af kanunları arasında genel af kanunları olduğu gibi belirli suçlar için çıkarılmış af kanunları da vardır. Bunun dışında kısaca genel ve özel af ayırımından kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Türkiye hukukunda suç ve cezayı tüm sonuçlarıyla birlikte bertaraf eden af türüne genel af adı verilirken, suçu ortadan kaldırmayıp sadece cezayı kaldıran af türüne özel af adı verilmektedir.⁽⁵⁶⁾ Ceza kanunumuzun 65. maddesine göre özel af uygulamasında cezanın tamamen bertaraf edilmesi mümkün olduğu gibi bu cezanın azaltılması ya da farklı bir ceza türüne dönüştürülmesi de mümkündür. Hem genel af hem de özel af tek bir birey için çıkarılabileceği gibi genel nitelikte de çıkarılabilir.⁽⁵⁷⁾

Hem genel af hem de özel af çeşitli koşullara (bozucu, geciktirici vs.) bağlanabilir. Aftan yararlanmanın belirli bir şartla bağlanması (zararın giderilmesi,

⁽⁵³⁾ Goti, J. M. (2010) Editorial Note: A Turbulent Past and the Problem with Memory, *International Journal of Transitional Justice*, 4(2), p.153.

⁽⁵⁴⁾ Escudero, R. (2014) Road to Impunity: The Absence of Transitional Justice Programs in Spain, *Human Rights Quarterly*, 36(1), pp.123-146.

⁽⁵⁵⁾ Minow, M. (2002) Breaking the cycles of hatred, Minow, M. and Rosenblum, N. (ed) *Breaking the cycles of hatred: memory, law, and repair*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, p.28.

⁽⁵⁶⁾ Gözler, K. (2001) Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi, *Anayasa Yargısı*, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayını, Cilt 18, s.298.; Dursun, H. (2009) Af Kavramına Genel Bir Bakış, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 85, ss.383-385.

⁽⁵⁷⁾ Gözler, *Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi*, s.298.

be prevented from doing so if they violate a certain condition (for instance, by reoffending).⁽⁵⁸⁾ Here it must be noted that experience shows narrow-scoped, conditional amnesties to be more effective.⁽⁵⁹⁾ The issue of amnesty is also covered in the Parliamentary report, where it was discussed whether to grant a general amnesty, or make regulations through other laws.⁽⁶⁰⁾ As such, if amnesty is decided in the course of resolving the Kurdish issue, great care must be taken to specify the scope and features of this amnesty.

Apart from amnesty, there also mechanisms for suspending sentences and release on probation in the Turkish legal system. Institutions of suspension and release on probation are regulated by Articles 7, 51 and others in the Turkish Criminal Code, and by Article 107 in the Law on Execution of Sentences and Security Measures. Rulings of suspension and release on probation are made by the courts on a case-by-case basis. In addition, for certain offences (as with Article 191 of the Turkish Criminal Code) a general suspension may be provided. Article 17 of the Law on Counter-Terrorism regulates the subject of release on probation for terrorist offences. There are certain conditions attached to release on probation.⁽⁶¹⁾ In the disarmament of PKK members, amnesty, suspension of sentences or release on probation following a mitigated sentencing, according to the offences committed by the PKK members, are all options. A new law may be made regarding this subject, or it may be provided by a law regulating the specifics of the peace process. Taking each organisation member to court individually, and convicting them in this manner would be a heavy burden on the courts. There is also the possibility that laws are interpreted differently by different courts; as such, individuals sharing the same circumstances must be prevented from being subjected to different treatment.

⁽⁵⁸⁾ Dursun, *Af Kavramına Genel Bir Bakış*, s.395.

⁽⁵⁹⁾ Freeman, M. (2009) *Amnesties and DDR Programs*, Patel, A.C., De Greiff, P. and Waldorf, L. (eds) *Disarming the Past: Transitional Justice and Ex-combatants*, New York: Social Science Research Council, p.37.; Hayner, P. (2001) *Unspeakable Truths: Confronting State Terror and Atrocity*, New York and London: Routledge, p.105.

⁽⁶⁰⁾ TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of The Parliamentary Inquiry Commission for Social Peace and Evaluating the Resolution Process] pp.357-359.

⁽⁶¹⁾ Law on Counter-Terrorism, Article 17.

teslim olma vb.) mümkün olduğu gibi aftan yararlanan bireyin ya da bireylerin belli bir şartı (yeniden suç işlememe vb.) ihlal etmesi dolayısıyla söz konusu aftan yararlanmalarının durdurulması da mümkündür.⁽⁵⁸⁾ Burada şunu belirtmek yerinde olacaktır, uygulamaya bakıldığında dar kapsamlı, şarta bağlanmış afların daha etkili olduğu belirtilmiştir.⁽⁵⁹⁾ Af konusu TBMM raporunda da yer almış olup bu konuda genel af ya da başka kanunlarla düzenleme yapılması gerektiği tartışılmıştır.⁽⁶⁰⁾ Dolayısıyla Kürt sorununun çözümü için herhangi bir af uygulaması tercih edilirse bu affın kapsamının ve özelliklerinin titizlikle belirlenmesi gerekmektedir.

Hukuk sistemimizde af dışında cezaların ertelenmesi ve koşullu salıverilme mekanizmaları da mevcuttur. Türk Ceza Kanununun 7, 51 ve diğer maddeleriyle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 107. maddesinde erteleme ve koşullu salıverilme kurumları düzenlenmiştir. Erteleme ve koşullu salıverme kararları mahkemeler tarafından her bir dava özelinde verilmektedir. Bunun yanında bazı suçlar için (TCK 191. maddede olduğu gibi) genel bir erteleme uygulamasının düzenlenmesi de mümkündür. Terörle Mücadele Kanununun 17. maddesi de terör suçları için koşullu salıverme konusunu düzenlemektedir. Koşullu salıvermenin uygulanabilmesi belirli şartlara bağlanmıştır.⁽⁶¹⁾ PKK mensuplarının silah bırakması aşamasında örgüt üyelerinin işledikleri ya da işlemedikleri suçlara göre af, cezaların ertelenmesi ya da hafifletilmiş cezalar aldıktan sonra koşullu salıverilmeleri söz konusu olabilir. Bu konuda yeni bir kanun çıkarılarak ya da barış sürecinin detaylarını düzenleyen bir kanun kapsamında düzenlemeler yapılarak bir formül bulunabilir. Çünkü her bir örgüt üyesi için tek tek davaların açılarak yargılama yapılması ve bunun sonucunda her bir kişi için ayrı bir karar verilmesi mahkemelere ciddi anlamda bir iş yükü getirecektir. Bunun yanında kanunların mahkemelerce farklı yorumlanması ihtimali de olduğu için aynı durumda olan kişilere farklı uygulamalar yapılmasının önüne geçilmelidir.

⁽⁵⁸⁾ Dursun, *Af Kavramına Genel Bir Bakış*, s.395.

⁽⁵⁹⁾ Freeman, M. (2009) *Amnesties and DDR Programs*, Patel, A.C., De Greiff, P. and Waldorf, L. (eds) *Disarming the Past: Transitional Justice and Ex-combatants*, New York: Social Science Research Council, p.37.; Hayner, P. (2001) *Unspeakable Truths: Confronting State Terror and Atrocity*, New York and London: Routledge, p.105.

⁽⁶⁰⁾ *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, ss.357-359.

⁽⁶¹⁾ TMK madde 17.

Internationally, there are a number of individuals and organisations who oppose amnesties, chief among them the UN.⁽⁶²⁾ Those who oppose amnesties do so, because they want offences to be punished, and believe that the deterrent effect of penalties on future offences must not be undermined. However, there are also those who argue that amnesty is necessary to resolve conflicts and achieve peace, and there are many examples of amnesties in conflict societies.⁽⁶³⁾ Those who defend amnesties as necessary and helpful argue that they contribute to the demobilisation of armed groups and social reconciliation.⁽⁶⁴⁾ This is an accurate observation, since parties are likely to want to feel reassured before committing to peace and laying down arms. Amnesties may also be useful in situations where certain conditions, such as confessing to past offences, are attached to the amnesty.⁽⁶⁵⁾ Such conditional amnesties may play an important role in resolving cases of murders by unknown assailants, and forced disappearances. As such, it is wrong to view amnesties as a monolithic group and oppose them categorically. Amnesties may be implemented in a variety of ways in a variety of situations, and a variety of conditions may apply. Finally, Turkey has an advantage in this matter. Even though there are a lot of actors representing the Kurdish public, there is only one armed group, and conflict can be ended once an agreement with the PKK is reached, and the DDR process succeeds.

EDUCATION IN THE MOTHER TONGUE AND THE RECOGNITION OF KURDISH AS AN OFFICIAL LANGUAGE

Article 42 of the Constitution states that “No language other than Turkish shall be taught as a mother tongue to Turkish citizens at any institution of education.” The right to an education in the mother tongue, often demanded by Kurdish political actors, is therefore constitutionally impossible. In order to meet this demand, the article in question must be amended. Other laws and by-laws regulating education and learning must also be reformed as necessary. Education in the Kurdish lan-

⁽⁶²⁾ Hayner, *Unspeakable Truths: Transitional Justice*, p.105.; Freeman, M. (2009) ‘Amnesties and DDR Programs’ in Patel, A.C., De Greiff, P. and Waldorf, L. (eds) *Disarming the Past: Transitional Justice and Ex-combatants*, New York: Social Science Research Council, p.37.

⁽⁶³⁾ Muhlhausen, A. (2016) Conflict Management, Transitional Justice and De-radicalization – Different, but common goals, *Journal for Deradicalization*, Vol.9, p.280

⁽⁶⁴⁾ Muhlhausen, *Conflict Management*, p.278.

⁽⁶⁵⁾ Mallinder, L. (2007) Can Amnesties and International Justice Be Reconciled, *International Journal of Transitional Justice*, Vol.1, No.2, p.213.

Af konusunda uluslararası alanda BM başta olmak üzere af çıkarılmasına karşı tavır alan pek çok kişi ve kurum bulunmaktadır.⁽⁶²⁾ Af çıkarılmasını eleştirenler, genelde suçların cezasız kalmaması ve gelecekteki suçlar açısından caydırıcı etkinin ortadan kaldırılmaması için aflara itiraz etmektedirler. Ancak çatışmaların çözüme kavuşturulması ve barışın sağlanması için affın gerekli olduğunu savunanlar olduğu gibi çatışma olan toplumlarda af uygulamalarına çok sık rastlanılmaktadır.⁽⁶³⁾ Afların gerekli ve faydalı olabileceğini savunanlar silahlı grupların tasfiyesi, toplumsal uzlaşının sağlanması gibi sebeplerle uygulanabileceğini belirtmektedirler.⁽⁶⁴⁾ Bu yorumun yerinde olduğu söylenebilir çünkü tarafların barışa ikna olup silah bırakmaları için kendilerini garantiye almayı beklemeleri muhtemeldir. Ayrıca affın işlenen suçların itiraf edilmesi gibi çeşitli koşullara bağlandığı durumlarda aflar faydalı olabilirler.⁽⁶⁵⁾ Özellikle faili meçhuller ve zorla kaybetme olaylarının aydınlatılması için bu tarz koşullu aflar etkin bir rol oynayabilir. Bu yüzden bütün afları aynı kefeye koyup tümüne kategorik olarak karşı çıkmak doğru değildir. Aflar farklı durumlarda farklı şekillerde uygulanabilir, çeşitli koşullara bağlanabilir. Son olarak, Türkiye açısından şöyle bir avantajın varlığından da bahsetmek mümkündür. Her ne kadar Kürt halkını temsil eden pek çok aktör olsa da silahlı tek bir grup vardır ve PKK ile anlaşma sağlanıp SDE süreci başarılı olduğunda çatışmaların sona erebilecektir.

ANADİLDE EĞİTİM VE KÜRTÇENİN RESMİ DİL OLARAK KABUL EDİLMESİ

Anayasanın 42. maddesi “Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.” diye belirtmiştir. Dolayısıyla Kürt siyasi aktörlerin sıkça dile getirdiği anadilde eğitim talebinin uygulanması anayasal açıdan imkânsızdır. Bu talebin karşılanması için anayasanın ilgili maddesinin değiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca eğitim ve öğretimi düzenleyen diğer kanunlarda ve yönetmeliklerde de gerekli değişik-

⁽⁶²⁾ Hayner, *Unspeakable Truths: Transitional Justice*, p.105.; Freeman, M. (2009) ‘Amnesties and DDR Programs’ in Patel, A.C., De Greiff, P. and Waldorf, L. (eds) *Disarming the Past: Transitional Justice and Ex-combatants*, New York: Social Science Research Council, p.37.

⁽⁶³⁾ Muhlhausen, A. (2016) Conflict Management, Transitional Justice and De-radicalization – Different, but common goals, *Journal for Deradicalization*, Vol.9, p.280

⁽⁶⁴⁾ Muhlhausen, *Conflict Management*, p.278.

⁽⁶⁵⁾ Mallinder, L. (2007) Can Amnesties and International Justice Be Reconciled, *International Journal of Transitional Justice*, Vol.1, No.2, p.213.

guage is an important issue for the Kurds, and meeting this demand is important not only for the Kurdish public, but also for the democratisation of Turkey. Education in the mother tongue would also contribute to a stronger sense of social integration and belonging. Yokuş notes that the issue of education in the mother tongue may be resolved by amending the Constitution and laws as required, and by taking into consideration the provisions of international treaties, as well as the recommendations of those who worked on this issue in the past.⁽⁶⁶⁾ As we noted in the third section in considering the treaties Turkey has ratified, Turkey has a tendency to place reservations on those articles in treaties which would put itself under obligation in the matter of education in the mother tongue. These reservations must be removed in order to answer the demands for education in the mother tongue.

Recognising Kurdish as an official language is important in the recognition of Kurdish identity on a constitutional level, and its use in official affairs. In a lot of countries, there are multiple official languages as enshrined in their constitutions. Looking at this demand from a wider perspective, we also see that there are other aspects to it, as well. There are issues of restoring the original Kurdish place names to settlements whose names were changed, Kurdish publications and broadcasting, as well as the official registry of Kurdish names. Some of these problems may be resolved without the recognition of Kurdish as an official language. However, Kurdish is spoken by a considerable portion of the public, and recognising it as an official language would not only contribute to democratisation, but would also restore the honour of Kurdish identity, which has been suppressed for a long time.

CONSTITUTIONAL CITIZENSHIP

Article 66 of the Constitution, which regulates citizenship, states “Everyone bound to the Turkish State through the bond of citizenship is a Turk,” thus defining all citizens as Turkish. Although it is claimed that the word ‘Turkish’ does not denote a race or ethnicity, and that it is used in a more inclusive sense, there are serious demands for this expression to be replaced. As Yokuş notes, “In a potential resolution process, constitutional citizenship will be a prominent topic of discussion.”⁽⁶⁷⁾ Changing the definition of constitutional citizenship and replacing

⁽⁶⁶⁾ Yokuş, S. (2019) *Türkiye’de Olası Çözüm Sürecinde Anayasal – Yasal Açmazlar ve Olanaklar*, Londra: Demokratik Gelişim Enstitüsü, s.83.

⁽⁶⁷⁾ Yokuş, *Türkiye’de Olası Çözüm Sürecinde Anayasal – Yasal Açmazlar*, s.81.

liklerin yapılması elzemdir. Kürt toplumunda ciddi bir karşılık bulan Kürtçe eğitim talebinin karşılanması, sadece Kürt toplumu açısından değil genel olarak Türkiye’nin demokratikleşmesi açısından da önemlidir. Ayrıca, anadilde eğitim, daha güçlü bir toplumsal entegrasyonun sağlanmasına ve aidiyet duygusunun geliştirilmesine de önemli bir katkı sağlayacaktır. Yokuş, anayasa ve kanunlarda gerekli değişikliklerin yapılması, uluslararası sözleşme hükümleri ve geçmişte konuyla ilgilenenler tarafından getirilen önerilerin dikkate alınmasıyla anadilde eğitim sorununun çözülebileceğini ifade etmiştir.⁽⁶⁶⁾ Üçüncü bölümün taraf olunan sözleşmeleri değerlendiren kısmında belirttiği gibi Türkiye, anadilde eğitim konusunda kendisini yükümlülük altına sokacak sözleşme maddelerine çekince koyma yaklaşımını benimsemiştir. Bu çekincelerin kaldırılması anadilde eğitim talebinin karşılanması için gereklidir.

Kürtçenin resmi dil olarak kabul edilmesi Kürt kimliğinin anayasal düzlemde kabul edilmesi ve resmi işlerde kullanılabilmesi açısından önemlidir. Pek çok ülkede birden fazla dil resmi dil olarak kabul edilip anayasalarda yer almıştır. Ayrıca bu talep daha geniş çerçevede ele alındığında, meselenin başka pek çok boyutu olduğu da görülecektir. İsmi değiştirilen yerleşim yerlerinin orijinal Kürtçe isimlerinin geri verilmesi, Kürtçe yayınlar ve Kürtçe isimlerin nüfusa kaydedilebilmesi gibi konular da bu kapsamdadır. Kürtçe resmi dil olarak kabul edilmeden de bazı sorunların çözümü mümkün olabilir. Ancak nüfusun dikkate değer bir kısmının konuştuğu dilin resmi olarak da kabul edilmesi hem demokratikleşme açısından hem de yıllarca bastırılan Kürt kimliğine iade-i itibar yapılması açısından faydalı olacaktır.

ANAYASAL VATANDAŞLIK

Anayasanın vatandaşlığı düzenleyen 56. maddesi “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.” diyerek tüm vatandaşları Türk olarak adlandırmıştır. Her ne kadar ‘Türk’ kelimesinin belli bir ırkı tanımladığı ve daha kapsayıcı bir anlama sahip olduğu iddia edilse de, bu ifadenin değişmesi konusunda ciddi bir talep söz konusudur. Yokuş’un da belirttiği gibi “Anayasal vatandaşlık, olası yeni bir çözüm sürecinde öncelikli tartışma konuları arasında olacaktır.”⁽⁶⁷⁾ Anayasal vatandaşlık tanımının değişmesi ve ülkede yaşayan tüm etnik grupları kapsayan bir ifadenin benimsenmesi için anayasadaki bu mad-

⁽⁶⁶⁾ Yokuş, S. (2019) *Türkiye’de Olası Çözüm Sürecinde Anayasal – Yasal Açmazlar ve Olanaklar*, Londra: Demokratik Gelişim Enstitüsü, s.83.

⁽⁶⁷⁾ Yokuş, *Türkiye’de Olası Çözüm Sürecinde Anayasal – Yasal Açmazlar*, s.81.

it with an expression that includes all ethnicities in Turkey requires the amendment of this article, as well as of the relevant laws (Turkish Citizenship Law etc.). In the aforementioned Parliamentary Commission report it was noted that “When the state takes a particular language, religion or ethnicity as a point of reference in defining itself through laws or policies, it may be legitimising the exclusion and even erasure of all remaining ethnic, cultural, religious and linguistic groups.”⁽⁶⁸⁾ As such, the amendment of the Constitutional article on citizenship in order to make it more inclusive and include Kurds as well as other ethnicities is necessary both for the resolution of the Kurdish issue and the democratisation of Turkey.

DECENTRALISATION

Decentralisation is one of the prominent demands of the Kurdish political actors. Although central government is the favoured practice in Turkey, and is even enshrined in the Constitution, increasing the powers of local governments and adopting decentralisation as an approach is required in order to meet various demands. As the Parliamentary Commission report notes, as with many other issues, Kurds do not have a monolithic request regarding decentralisation. Even though concepts such as ‘autonomy’, ‘democratic autonomy’, ‘administrative autonomy’ and ‘local autonomy’ are discussed, there is no consensus on what these concepts mean.⁽⁶⁹⁾ The idea of ‘local autonomy’, mentioned earlier, is applicable in the case of Turkey, and would contribute to the resolution of the Kurdish issue. Local autonomy is defined as “the provision of local public services by those units closest to the public which can provide the services in question.”⁽⁷⁰⁾

The European Union and the democratic governance mentality in general encourages the strengthening of local governments. Yokuş argues that the strengthening of decentralised, local governments acts as a counterbalance to the central government, and that local governments in Turkey are quite weakened.⁽⁷¹⁾ The ap-

⁽⁶⁸⁾ TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of The Parliamentary Inquiry Commission for Social Peace and Evaluating the Resolution Process], p.87.

⁽⁶⁹⁾ TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of The Parliamentary Inquiry Commission for Social Peace and Evaluating the Resolution Process], pp.278-295.

⁽⁷⁰⁾ TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of The Parliamentary Inquiry Commission for Social Peace and Evaluating the Resolution Process], p.302.

⁽⁷¹⁾ Yokuş, *Türkiye’de Olası Çözüm Sürecinde Anayasal – Yasal Açmazlar*, s.68.

denin ve ilgili kanunların (Türk Vatandaşlığı Kanunu vb.) değişmesi zorunlu olacaktır. Ayrıca daha önce bahsedilen TBMM komisyon raporunda “Devletin, yasalarla veya izlediği politikalarla kendini tanımlarken referans noktası olarak bir dil, din veya etnik ögeyi esas alması, geriye kalan tüm etnik, kültürel, dinsel ve dilsel grupların varlığının ikincilleştirilmesine ve de dışlanmasına hatta yok edilmesine meşru bir ortam hazırlayabilir.”⁽⁶⁸⁾ diye belirtilmiştir. Bu yüzden anayasanın vatandaşlıkla ilgili maddesinin daha kapsayıcı olacak ve Kürtlerin yanında diğer tüm etnik grupları kapsayacak şekilde değiştirilmesi hem Kürt sorunu açısından hem de Türkiye’nin demokratikleşmesi açısından gereklidir.

YERİNDEN YÖNETİM

Yerinden yönetim ilkesinin benimsenmesi Kürt siyasi aktörlerinin vurguladığı önemli taleplerden biridir. Türkiye’de her ne kadar merkezi yönetim anlayışı benimsenmiş ve bu anlayış anayasa ile koruma altına alınmış olsa da yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve adem-i merkeziyet anlayışının benimsenmesi talepleri karşılamak için elzemdir. TBMM komisyonunun hazırladığı raporda değinildiği üzere başka birçok konuda olduğu gibi, Kürtlerin yerinden yönetim noktasında homojen bir talepleri yoktur. ‘Özerklik’, ‘demokratik özerklik’, ‘idari özerklik’ ve ‘yerel özerklik’ gibi kavramlar tartışılrsa da bu kavramlardan ne anlaşıldığı noktasında bir fikir birliği yoktur.⁽⁶⁹⁾ Bu noktada en başta ifade edilen ve Türkiye açısından da uygulanabilecek olan ‘yerel özerklik’ kavramı Kürt sorununun çözümüne katkı sunabilecek niteliktedir. Yerel özerklik “yerel nitelikteki kamu hizmetlerinin, söz konusu hizmeti sunabilecek halka en yakın birimler eliyle sunulması” olarak tanımlanmıştır.⁽⁷⁰⁾

Avrupa Birliği ve genel olarak demokratik yönetim anlayışı yerinden yönetimlerin güçlendirilmesini teşvik etmektedir. Yokuş, yerinden yönetimlerin güçlendirilmesinin merkezi yönetimi dengeleme işlevini yerine getirdiğini ve Türkiye’de yerel yönetimlerin iyice zayıflatıldığını ifade etmiştir.⁽⁷¹⁾ Son yıllarda Kürt illerin-

⁽⁶⁸⁾ *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, s.87.

⁽⁶⁹⁾ *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, ss.278-295.

⁽⁷⁰⁾ *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, s.302.

⁽⁷¹⁾ Yokuş, *Türkiye’de Olası Çözüm Sürecinde Anayasal – Yasal Açmazlar*, s.68.

pointment of government trustees, a quite common practice in Kurdish provinces for some years now, is an obstacle to the realisation of the regional population's political will, and has been heavily criticised as such.⁽⁷²⁾ Popularly elected municipal mayors were discharged on various pretences, and were replaced by centrally-appointed government trustees; this is not only an intervention in the political will of the region's population, but also injures the principle of decentralisation. The most distinguishing feature of the procedure of decentralisation is that people who know the region and its needs are responsible for it, and that they govern in accordance with the wishes and demands of their electorate. The appointment of government trustees makes it impossible to realise these aims. As such, the practice of appointing government trustees must end from a legal, symbolic as well as practical point of view. Especially for the resolution of the Kurdish issue, respecting the political will of the region's population and treating them as equal citizens is very important.

Turkey has ratified the European Charter of Local Self-Government, which aims to strengthen local governments and is the first of its kind internationally, albeit with reservations placed on certain articles.⁽⁷³⁾ Because the administrative structure in Turkey is fairly centralist, the reservations are on articles that provide a measure of autonomy to local governments on certain matters (fiscal, administrative, international cooperation etc.). Articles which would restrict and transform Turkey's centralist structure were not accepted. However, some of these reservations lost their meaning since then, as a series of laws were passed in the context of local government reforms: Law on Metropolitan Municipalities (2004), Law on Special Provincial Administration (2005), Law on Local Self Government (2005) and Municipal Law (2005).⁽⁷⁴⁾ The aim of this charter is to formulate local services in a citizen-centred manner in order to meet their needs; it does not contain any articles providing for autonomy in a political sense. As such, the reservations in question must be entirely lifted and the European Charter on Local Self-Government, the most extensive international document of its kind, must be implemented in its entirety; this would contribute to Turkey's democratisation, as well as to the resolution of the Kurdish issue.

(72) Following the coup attempt of 15 July 2016, many public officials accused of being FETÖ (Gülenist organisation) members were collectively discharged. During this process, many HDP mayors accused of having links to the PKK were also removed from their posts and replaced by government-appointed trustees. This practice began in 2016, and still continues to this day. In 2019 in particular, mayors of metropolitan municipalities such as Diyarbakır, Van and Mardin were removed from their posts by the Ministry of the Interior and replaced with trustees.

(73) Articles on which reservations were placed: Article 4/6, article 7/3, article 9/4-6-7, article 10/2-3 and article 11.

(74) TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of The Parliamentary Inquiry Commission for Social Peace and Evaluating the Resolution Process], pp.305-309.

de sıkça uygulanan kayyum atama prosedürü⁽⁷²⁾, bölge insanının siyasi iradesinin gerçekleşmesinin önünde bir engel olarak kabul edilmiş olup yoğun eleştiriler almıştır. Halk tarafından seçimle yönetime gelen belediye başkanlarının çeşitli bahanelerle görevden alınarak yerine merkezden atanan kayyumların görevlendirilmesi, bölge insanının siyasi iradesine yapılmış bir müdahale olmanın yanında, yerinden yönetim ilkesine de zarar vermektedir. Yerinden yönetim usulünün en önemli özelliği bölgeyi tanıyan, onun ihtiyaçlarını bilen kişilerin sorumluluk alması ve onları bu görevlere getiren seçmenlerin irade ve taleplerine uygun olarak yönetim yapılmasıdır. Kayyum atamaları ise bu hedefleri imkânsız kılmaktadır. Dolayısıyla hem hukuki, hem sembolik hem de pratik açıdan kayyum atama uygulamasından vazgeçilmesi yerinde olacaktır. Özellikle de Kürt sorununun çözümü açısından bölge halkının iradesine saygı göstermek, onları eşit vatandaş olarak görmek kritik bir öneme sahiptir.

Türkiye, uluslararası alanda bir ilk olma niteliği taşıyan ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini amaçlayan Avrupa Yerel Yönetimler Şartı'nı bazı maddelerine çekince koyarak kabul etmiştir.⁽⁷³⁾ Türkiye'deki idari yapının önemli ölçüde merkezîyetçi bir yapısı olduğu için koyulan çekincelerin de yerel yönetimlere belli konularda (mali, yönetsel, uluslararası işbirliği vb.) özerklik tanıyan maddeler olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye'de var olan merkezîyetçi yapıyı bir anlamda sınırlayacak ve dönüştürecek maddeler kabul edilmemiştir. Ancak yerel yönetimler reformu kapsamında çıkarılan 'Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004)', 'İl Özel İdaresi Kanunu (2005)', 'Mahalli İdare Birlikleri Kanunu (2005)' ve 'Belediye Kanunu (2005)' gibi kanunlarla bu çekincelerin bazıları anlamını yitirmiştir.⁽⁷⁴⁾ Ayrıca, bu şartın amacı yerel hizmetlerin vatandaş odaklı bir biçimde ihtiyaçlara göre sağlanması olup siyasi anlamda özerklik tanıyan herhangi bir maddesi de bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çekincelerin tamamen kaldırılması ve bu alanda en gelişmiş uluslararası belge olan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın tam anlamıyla uygulanması hem demokratikleşmeye hem de Kürt sorununun çözümüne katkı sağlayacaktır.

(72) 15 Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe teşebbüsü sonrasında FETÖ mensubu olduğu iddia edilen pek çok kamu görevlisi toplu olarak işten çıkarılmıştır. Bu süreçte PKK ile ilişkili oldukları öne sürülen birçok HDP'li belediye başkanı da görevden alınmış olup yerlerine merkezi yönetim tarafından kayyum atanmıştır. Bu uygulama 2016'da başlamış olsa da günümüze kadar sıkça uygulanmıştır. Özellikle 2019'da Diyarbakır, Van ve Mardin gibi büyükşehir belediyelerinin başkanları İçişleri Bakanlığı tarafından görevlerinden alınmış olup yerlerine kayyum atanmıştır.

(73) Çekince koyulan maddeler: Madde 4/6, madde 6/1, madde 7/3, madde 9/4-6-7, madde 10/2-3 ve madde 11.

(74) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, ss.305-309.

POLITICAL REPRESENTATION

The repression of the Kurdish electorate's political will is not only enacted through trustee appointments. For many years now, national as well as international actors have emphasised the importance of changing the electoral system and lowering the electoral threshold. The electoral threshold must be lowered in order to represent the electorate's will as comprehensively as possible in the parliament. Although the 10% electoral threshold affects all voters in Turkey, "for the large part, the threshold practice serves to prevent the representation of Kurds on a national level."⁽⁷⁵⁾

Another aspect of the repression facing Kurdish political actors is observed in the cases brought Kurdish politicians, their arrests and long periods of pre-trial detention, which function as *de facto* sentences. Article 100 of the Law on Criminal Procedure regulates that detention must only be practiced in exceptional cases, when certain circumstances apply; however, it has become routine practice in the case of Kurdish politicians. Many politicians, MPs and mayors, including former HDP co-chairs Selahattin Demirtaş and Figen Yüksekdağ, are being held in pre-trial detention in the course of various court cases. Although none of the conditions, such as flight or tampering with evidence applies, these politicians remain imprisoned for years, which causes a number of human rights violations. Indeed, in the cases brought to the ECHR, the court has ruled that violations took place in a number of areas, such as the violation of the right to a fair trial. In order to remove this oppression placed on Kurdish politics, fundamental rights and freedoms protected by the Constitution, ratified international human rights treaties and the general principles of law must be observed. The human rights regime in Turkey must be brought up to international standards and rights violations must end; this is necessary not only for the resolution of the Kurdish issue, but for Turkey to become a wholly democratic state based on rule of law.

THE ABOLITION OF VILLAGE GUARD SYSTEM AS AN INSTITUTION

Rangers were instituted in 1985 in the fight against the PKK, and since its establishment, much debate surrounded this institution.⁽⁷⁶⁾ This institution caused internal divisions within Kurdish society; considering the human rights violations committed by the village rangers, there are demands to abolish the institution of

⁽⁷⁵⁾ Yokuş, *Türkiye'de Olası Çözüm Sürecinde Anayasal – Yasal Açmazlar*, s.106.

⁽⁷⁶⁾ In the fight against PKK, Article 74 of the Village Law, No. 442 was amended on 26 March 1985 in order to establish rangership. From this date on, thousands of village rangers were employed by the state; in 2019 there were 54000 village rangers. The system of rangership is heavily criticised since village rangers often participate in crimes and commit human rights violations.

SİYASAL TEMSİL

Kürt seçmenlerin iradesi üzerindeki baskılar sadece kayyum atamaları alanında yaşanmamaktadır. Yıllardır seçim sisteminin değiştirilerek seçim barajının düşürülmesi gerektiği hem ulusal hem de uluslararası aktörler tarafından vurgulanmaktadır. Seçmen iradesinin mümkün olan en geniş şekilde temsil edilebilmesi ve meclise yansıtılması için seçim barajının düşürülmesi şarttır. Her ne kadar %10'luk seçim barajı ülkedeki tüm seçmenlerin iradesini etkilese de "baraj uygulaması büyük oranda, Kürtlerin ülke genelindeki temsil olanağını engelleme işlevini yüklenmiştir."⁽⁷⁵⁾

Kürt siyasi aktörleri üzerindeki baskının bir başka yansıması da Kürt politikacılara açılan davalarda, tutuklamalarda ve cezalandırmaya dönüşen uzun tutukluluk sürelerinde görülebilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. Maddesinde düzenlenen tutuklamanın belli koşulların varlığı halinde ve istisnai bir şekilde uygulanması gerekirken, Kürt politikacılar için bu işlem rutin bir hale gelmiştir. HDP eski genel başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ'ın da aralarında olduğu pek çok politikacı, milletvekili ve belediye başkanı çeşitli davalar nedeniyle tutuklu olarak yargılanmaktadır. Kaçma, delilleri karartma vb. şartlar gerçekleşmediği halde bu politikacıların yıllarca tutuklu kalması birçok insan hakkı ihlaline sebep olmaktadır. Nitekim AİHM'ye giden davalarda da adil yargılanma hakkının ihlal edilmesi gibi birçok alanda ihlal kararı verilmiştir. Anayasada korunan temel hak ve özgürlüklerin, taraf olunan uluslararası insan hakları sözleşmelerinin ve hukukun genel ilkelerinin uygulanması Kürt siyaseti üzerindeki baskının kaldırılması için yeterli olacaktır. Türkiye'deki insan hakları rejiminin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi ve ihlallerin önüne geçilmesi sadece Kürt sorununun çözümü açısından değil ülkenin tam anlamıyla demokratik bir hukuk devleti olması için de gereklidir.

KORUCULUK MÜESSESESİNİN KALDIRILMASI

PKK ile mücadele kapsamında 1985 yılında oluşturulan koruculuk sistemi⁽⁷⁶⁾ kurulduğu andan itibaren tartışmaları beraberinde getirmiştir. Kürt toplumunda bir ayrışmaya sebep olan bu kurumun, köy korucularının işlemiş olduğu insan hakları ihlalleri de göz önüne alındığında, kaldırılması konusunda ciddi bir talep

⁽⁷⁵⁾ Yokuş, *Türkiye'de Olası Çözüm Sürecinde Anayasal – Yasal Açmazlar*, s.106.

⁽⁷⁶⁾ 26 Mart 1985 tarihinde PKK ile mücadele etmek için 442 sayılı Köy Kanununun 74. maddesinde yapılan değişiklikle köy koruculuğu sistemi oluşturulmuştur. Bu tarihten itibaren binlerce köy korucusu devlet tarafından istihdam edilmiş olup 2019 itibarıyla 54 bin civarı köy korucusu bulunmaktadır. Köy korucularının pek çok suçta karışması ve insan hakları ihlalleri işleme nedeniyle sıkça eleştirilen bir sistemdir.

rangership. Groups refusing rangership are ostracised and labelled as PKK supporters, which is another source of oppression for Kurdish society.⁽⁷⁷⁾ As such, the abolition of the rangership system is important in resolving the Kurdish issue. The rangership system is regulated by the Village Law, No. 442; Law No. 5673; 'Provisional Village Rangers Bylaw' and 'Temporary Village Rangers Directive'. The repeal/ amendment of the relevant articles in the laws in question, as well as the repeal of the bylaw and the directive, and the abolition of rangership would greatly contribute to a potential resolution and peace process. As the Parliamentary Commission report notes, the abolition of rangership is particularly important in order to ensure disarmament and end the conflict in the region.⁽⁷⁸⁾

CONFRONTING THE PAST

Confronting the past becomes an issue in a lot of post-conflict societies. Transitional justice mechanisms offer alternative solutions for confronting past human rights violations. As discussed above, even though transitional justice mechanisms are traditionally practiced in post-conflict societies, they may also be used in ongoing conflict in order to end violence and serve peace. Such mechanisms may also be employed in Turkey in order to end the ongoing conflict and resolve the Kurdish issue. A lot of human rights violations occurred in the context of the Kurdish issue, such as murders by unknown assailants, detention disappearances, extrajudicial executions and forced displacements. These violations were recorded by national and international human rights organisations, and also in reports written by state bodies and public institutions (Turkish Parliament, HUNEE⁽⁷⁹⁾ etc.).⁽⁸⁰⁾ Although it is not possible to entirely and comprehensively remedy the

⁽⁷⁷⁾ Paker, E. B. and Akca, I. (2013) Askerler, Köylüler ve Paramiliter Güçler: Türkiye'de Köy Koruculuğu Sistemi, *Toplum ve Bilim*, 126, pp.7-35.

⁽⁷⁸⁾ TBMM (2013) *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of The Parliamentary Inquiry Commission for Social Peace and Evaluating the Resolution Process], pp.323-334.

⁽⁷⁹⁾ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü [Hacettepe University Institute of Population Studies]

⁽⁸⁰⁾ Turkish Grand National Assembly (2013) *Teror ve Sıddet Olayları Kapsamında Yasam Hakkı İhlallerini İnceleme Raporu* [Report on Violations of the Right to Life in the Context of Terrorist Offences and Acts of Violence]. Ankara: TBMM.; Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HUNEE) [Hacettepe University Population Studies Institute] (2006) *Türkiye Goc ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması* [Research on Immigration and Displaced Populations in Turkey], Ankara: HUNEE.; Turkish Grand National Assembly (TBMM) (1997) *Dogu ve Guneysdogu Anadolu'da Bosaltılan Yerlesim Birimleri Nedeniyle Goc Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştirilerek Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* [Report of the Parliamentary Inquiry Committee for Determining the Measures to be Taken in Conjunction with the Investigation of the Problems of Our Citizens Who Immigrated from the Evacuated Settlements in Eastern and Southeastern Anatolia] (10/25), Ankara TBMM.

vardır. Koruculuğu kabul etmeyen grupların dışlanması ve 'PKK destekçisi' olarak yaftalanmaları da Kürt toplumu üzerinde bir baskıya sebep olmuştur.⁽⁷⁷⁾ Bu açıdan bakıldığında koruculuk sisteminin kaldırılması Kürt sorununun çözümü için önem arz etmektedir. Köy koruculuğu sistemi 442 sayılı 'Köy Kanunu', 5673 sayılı Kanun, 'Geçici Köy Korucuları Yönetmeliği' ve 'Geçici Köy Korucuları Yönergesi' ile düzenlenmektedir. Söz konusu kanunların ilgili maddelerinin kaldırılması/değiştirilmesi ve diğer yönerge ile yönetmeliğin kaldırılarak koruculuk müessesesine son verilmesi olası bir çözüm ve barış sürecine katkıda bulunacaktır. Nitekim TBMM raporunda da belirtildiği üzere koruculuğun kaldırılması bölgede silahsızlanmanın sağlanması ve çatışma ortamının bitirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.⁽⁷⁸⁾

GEÇMİŞLE YÜZLEŞME

Geçmişle yüzleşme pek çok çatışma sonrası toplumda söz konusu olmaktadır. Geçiş dönemi adaleti mekanizmaları geçmişte işlenen insan hakları ihlalleriyle yüzleşmeyi amaçlayan alternatif çözümler sunmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi GDA mekanizmaları geleneksel olarak çatışma sonrası toplumlarda uygulanmış olsa da devam eden çatışma durumlarında şiddeti sona erdirmek ve barışa hizmet etmek amacıyla da kullanılabilir. Türkiye'de devam eden çatışmaların sona erdirilmesi ve Kürt sorunun çözülmesi için bu mekanizmalardan faydalanılabilir. Kürt sorunuyla ilişkili olarak faili meçhuller, gözaltında kaybetmeler, yargısız infazlar ve zorla yerinde etmeler gibi pek çok insan hakları ihlali gerçekleşmiştir. Bu ihlaller ulusal ve uluslararası insan hakları örgütleri tarafından kayıt altına alındığı gibi devlet organlarının ve kamu kuruluşlarının (TBMM, HUNEE⁽⁷⁹⁾ vb.) oluşturduğu raporlarda da kayıt altına alınmıştır.⁽⁸⁰⁾ Bu insan hakları ihlallerinin sebep olduğu mağduriyet-

⁽⁷⁷⁾ Paker, E. B. and Akca, I. (2013) Askerler, Köylüler ve Paramiliter Güçler: Türkiye'de Köy Koruculuğu Sistemi, *Toplum ve Bilim*, 126, pp.7-35.

⁽⁷⁸⁾ *Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, ss.323-334.

⁽⁷⁹⁾ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü

⁽⁸⁰⁾ Türkiye Büyük Millet Meclisi (2013) *Teror ve Sıddet Olayları Kapsamında Yasam Hakkı İhlallerini İnceleme Raporu*, Ankara: TBMM.; Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HUNEE) (2006) *Türkiye Goc ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması*, Ankara: HUNEE.; Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (1997) *Dogu ve Guneysdogu Anadolu'da Bosaltılan Yerlesim Birimleri Nedeniyle Goc Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştirilerek Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* (10/25), Ankara TBMM.

damages caused by these human rights violations, it is vital that various mechanisms are used in order to try and compensate the damages.

Compensation of damages does not entail material compensation only. There are a various kinds of compensation under transitional justice mechanisms. Symbolic and societal mechanisms such as restoration of honour, memory studies and museums are also considered to be compensation. The Damage Determination Committees, formed with reference to the Law on Compensation for Damages Arising from Terrorism and Anti-Terrorism – which we analysed in section 3 – were not designed to be transitional justice mechanisms, and yet they can be considered as such. However, deficiencies in the current regulations and practices must be remedied. As well as amnesty and compensation, other transitional justice mechanisms such as truth and reconciliation committees and institutional reforms may also be implemented. Although currently there is no legislative regulation to serve as a basis for such practices, in a potential resolution and peace process, new legislative regulations may be undertaken to establish such mechanisms.

lerin tam anlamıyla ve bütün etkileriyle giderilmesi mümkün olmasa da çeşitli mekanizmalar aracılığıyla bu zararların tazmin edilmeye çalışılması kritik öneme sahiptir.

Zararların tazmininden sadece maddi tazminatların anlaşılması gerekir. Nitekim GDA mekanizmaları arasında yer alan tazminatların pek çok türü vardır. İadeyi itibar, hafıza çalışmaları, müzeler gibi sembolik ve toplumsal mekanizmalar da tazminat olarak değerlendirilmektedir. 3. bölümde incelenen Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun kapsamında kurulan zarar tespit komisyonları GDA mekanizması olarak düzenlenmiş olmasa da bu kapsamda değerlendirilebilir. Ancak mevcut düzenlemedeki ve uygulamadaki eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. GDA mekanizmalarından olan af ve tazminatlar dışında geçmişle yüzleşmek amacıyla hakikat ve uzlaşma komisyonları ile kurumsal reformlar da uygulanabilir. Mevcut mevzuatta bu uygulamalara dayanak olabilecek hukuki bir düzenleme olmasa da, olası bir çözüm ve barış sürecinde yeni hukuki düzenlemeler yapılarak bu mekanizmalar kurulabilecektir.

V. LEGAL PROTECTION IN RESOLUTION AND PEACE PROCESSES

Protracted conflicts are likely to distance the parties from each other and eradicate mutual trust. Bringing the parties to the conflict together is crucial in reaching a resolution. To do this, an atmosphere of mutual trust must be established. As every conflict is unique, this atmosphere is achieved through different means in each case. However, there are some methods that are widely employed. As Wolff notes, mediators play an important role in this area. In order for talks to begin and continue in a healthy way between the parties, the mediators must be able to efficiently communicate with the parties and successfully analyse their demands, worries and aims.⁽⁸¹⁾ In an article where he outlines the nine possible stages of conflict settlement⁽⁸²⁾ (such as determining the purpose of the talks, the function of the mediators, participation etc.), Wolff discusses trust-building and verification/observation strategies as the eight stage.⁽⁸³⁾ In order for talks to continue and reach a conclusion, there must be trust between the parties and the mutual implementation of the agreement to be reached must be guaranteed.⁽⁸⁴⁾ Legal guarantees to be extended to the parties is included under this heading. Wolff says that in some situations the talks are interrupted because the parties are afraid of being arrested or receiving penalties. As such, providing some kind of legal protection or immunity to actors participating in the talks, even if temporarily, would contribute to creating an atmosphere of trust.⁽⁸⁵⁾

In resolution and peace processes, actors involved in these activities must be granted legal protections. Otherwise when the government changes, court cases or sanctions might be brought against actors who played a part in such processes. In the absence of guarantees, actors might hesitate to play a role in the process,

(81) Wolff, S. (2013) *Process options and strategies in conflict settlement negotiations*, Managing Peace Processes Process related questions, A handbook for AU practitioners, Peace and Security Department African Union Commission, ss.35-36.

(82) Wolff uses the expression 'conflict settlement'. In the field of conflict resolution, there are a number of very similar concepts, such as conflict resolution, conflict settlement, conflict prevention, conflict management and conflict transformation. There are degrees of nuances among these concepts.

(83) Wolff, *Process options and strategies*, pp.50-52.

(84) Wolff, *Process options and strategies*, p.50.

(85) Wolff, *Process options and strategies*, p.52.

V. ÇÖZÜM VE BARIŞ SÜREÇLERİNDE YASAL KORUMA

Uzun dönem devam eden çatışmaların, tarafları birbirinden uzaklaştırması ve karşılıklı güveni git gide azaltması muhtemeldir. Çatışmanın taraflarını bir araya getirmek çözüme ulaşmak için kritik öneme sahiptir. Bunun için de bir güven ortamının oluşturulması gerekir. Her çatışma durumunun kendine has özellikleri olduğu için her örnekte bu ortam farklı şekillerde oluşturulmaktadır. Ancak genel olarak da bazı yöntemlerin yaygın olarak kullanıldığı söylenebilir. Wolff'un belirttiği üzere bu konuda arabulucular önemli bir rol oynamaktadır. Taraflar arasında görüşmelerin başlayabilmesi ve sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için arabulucuların taraflarla etkili bir iletişim kurması ve onların taleplerini, kaygılarını ve hedeflerini iyi analiz etmesi gerekmektedir.⁽⁸¹⁾ Wolff çatışma çözümü⁽⁸²⁾ süreçlerinde izlenebilecek dokuz aşamayı (görüşmelerin amacının belirlenmesi, arabulucuların görevleri, katılım vb.) anlattığı yazısında, sekizinci aşama olarak güven oluşturma ve doğrulama/izleme stratejilerinden bahsetmektedir.⁽⁸³⁾ Görüşmelerin devam etmesi ve bir sonuca ulaşabilmesi için taraflar arasında güvenin oluşturulması ve sonuçta ulaşılabilecek anlaşmaya tarafların uymasının garanti altına alınması sağlanmalıdır.⁽⁸⁴⁾ Buna taraflara sağlanacak hukuki güvence de dahildir. Wolff bazı durumlarda tarafların tutuklanmak ya da ceza almaktan korktukları için görüşmelerin sekteye uğradığını belirtmiştir. Bu durumda geçici de olsa bu görüşmelere katılan aktörlere yasal bir koruma ya da dokunulmazlık sağlanması güvenilir bir ortam oluşması için faydalı olacaktır.⁽⁸⁵⁾

Çözüm ve barış süreçleri yürütülürken bu faaliyetlerde yer alan aktörlere yasal koruma sağlanması elzemdir. Aksi takdirde yönetimin değişmesi durumunda, bu süreçlerde yer almış aktörlere dava açılması ve çeşitli yaptırımlar uygulanması söz konusu olabilir. Bu güvence sağlanmadığında ilgili aktörler süreçte yer almaktan çe-

(81) Wolff, S. (2013) *Process options and strategies in conflict settlement negotiations*, Managing Peace Processes Process related questions, A handbook for AU practitioners, Peace and Security Department African Union Commission, ss.35-36.

(82) Wolff yazıda 'conflict settlement' ifadesini kullanmıştır. Çatışma çözümü alanında birbirlerine yakın pek çok konsept bulunmaktadır. Conflict resolution, conflict settlement, conflict prevention, conflict management ve conflict transformation bunlardan bazılarıdır. Bu kavramlar arasında küçük ya da büyük nüans farkları olmakla birlikte yazıdaki conflict settlement ifadesini çatışmanın tasfiyesi ya da çatışmanın düzenlenmesi gibi çeviriler yerine direkt çatışma çözümü olarak çevrilmiştir.

(83) Wolff, *Process options and strategies*, pp.50-52.

(84) Wolff, *Process options and strategies*, p.50.

(85) Wolff, *Process options and strategies*, p.52.

or feel under pressure in fulfilling their duties. Indeed, during the previous resolution process, MIT conducted the talks with the PKK and Öcalan, and in order to eliminate legal problems, state officials and politicians did not confirm the talks in the first stage.⁽⁸⁶⁾ In order to avoid such experiences, state officials and other individuals taking part in these processes must be granted legal protection so that the peace and resolution efforts can succeed. Article 4 of the Law on Ending Terrorism and Strengthening Social Integration passed in 2014 states that individuals discharging their duties in the course of the process have no legal, administrative or criminal liability as a result of these duties. When a new process begins, this law will play an important role in establishing a legal basis for legal protection.

The extent of such a legal protection or immunity, the individuals it applies to and its exceptions must be determined on the basis of each individual conflict, and a tailored approach must be crafted to meet the demands of the situation at hand. Instead of replicating standard practices, a method that answers the needs of the parties and the actors, and is the most efficient in serving the purpose must be chosen. There might be a summary regulation, as with the Law on Ending Terrorism and Strengthening Social Integrity, on the absence of legal, administrative and criminal liability for individuals discharging their duties in the context of the process; or more comprehensive laws or agreements may be put in place. For instance, during the negotiations to end the protracted conflict in the Philippines, an agreement regulating the security and immunity of the persons participating in the negotiations was signed. Signed in 1995, the agreement included provisions on legal and criminal liability, granting immunity to the participants of the peace talks; the agreement also granted permission to these individuals to travel where they wanted in order to talk with national and international actors.⁽⁸⁷⁾ In the context of the Kurdish issue, the historical background of the conflict, its dynamics, social structure, the position of the parties as well as their expectations must be carefully analysed, and a method suited to the requirements of the situation must be adopted. This applies to issues of legal protection and immunity, as well. Otherwise, an insufficient implementation of legal protection/immunity would cause the reaction of the parties or the public, and undermine the fragile atmosphere of trust.

⁽⁸⁶⁾ Ögür, *Çözüm Süreci ve Yasal Düzenleme*, s.5.

⁽⁸⁷⁾ The Joint Agreement on Safety and Immunity Guarantees (JASIG)

kinebilir veya görevlerini yerine getirirken üzerlerinde baskı hissedebilirler. Nitekim önceki çözüm sürecinde PKK ve Öcalan ile yapılan görüşmeleri MİT yürütmüştür ve hukuki açıdan bir sorun yaşanmaması için ilk etapta bu konuda devlet yetkilileri ya da siyasilere görüşmelere ilişkin bir teyit gelmemiştir.⁽⁸⁶⁾ Bunun önüne geçmek için, bu süreçlerde yer alan devlet görevlilerine ve diğer bireylere yasal koruma sağlanması barış ve çözüm çabalarının başarılı olabilmesi için önemlidir. Kaldı ki 2014'te çıkarılan Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun'un 4. maddesi bu süreçte görev alan kişilerin "görevleri nedeniyle hukuki, idari veya cezai sorumluluğu" doğmayacağını belirtmiştir. Yeni bir süreç başladığında da bu kanun yasal korumaya hukuki bir dayanak oluşturma noktasında önemli bir rol oynayacaktır.

Bu yasal korumanın ya da dokunulmazlığın kapsamı, kimlere uygulanacağı ve hangi durumlarda saf dışı kalacağı gibi konular her bir çatışma özelinde değerlendirilmesi ve o duruma en uygun yolun belirlenmesi gerekir. Genel-geçer uygulamalar yerine duruma özel, tarafların ve aktörlerin ihtiyaçlarına cevap veren ve amaca hizmet etme konusunda en etkili olacak metodun seçilmesi önemlidir. Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun'daki gibi süreçte görev alan kişilerin görevleri nedeniyle hukuki, idari ve cezai sorumluluğunun olmayacağı kısaca düzenlenebileceği gibi, bu konuda daha kapsamlı kanun ya da anlaşmalar da yapılabilir. Örneğin, Filipinler'de uzun süre devam eden çatışmanın çözümü aşamasındaki müzakerelerde bu görüşmelerde yer alan kişilerin güvenliği ve dokunulmazlığını düzenleyen bir anlaşma imzalanmıştır. 1995 yılında imzalanan bu anlaşmayla barış görüşmelerinde yer alan kişilerin tutuklanmaması, cezalandırılmaması gibi hukuki ve cezai sorumluluğa ilişkin hükümler yanında bu kişilerin istedikleri yere seyahat edip hem ulusal hem uluslararası aktörlerle görüşmelerine izin verildiği de belirtilmiştir.⁽⁸⁷⁾ Nitekim Kürt sorunu özelinde de çatışmanın tarihsel boyutu, dinamikleri, toplum yapısı, tarafların konumları ve beklentileri gibi unsurlar titizlikle analiz edilmeli ve ihtiyaca uygun bir yöntemin benimsenmesi gerekmektedir. Bu durum yasal koruma ve dokunulmazlık konusu da dahil atılacak tüm adımlar için geçerlidir. Aksi halde ihtiyaçlara cevap vermeyen, beklentileri karşılamayan bir yasal koruma/dokunulmazlık uygulaması taraflarda veya toplumda tepkiye neden olup kırılan olan güven ortamına zarar verebilir.

⁽⁸⁶⁾ Ögür, *Çözüm Süreci ve Yasal Düzenleme*, s.5.

⁽⁸⁷⁾ The Joint Agreement on Safety and Immunity Guarantees (JASIG)

VI. SUGGESTIONS AND CONCLUSION

As a result of this assessment on how the legal system and legislation might play a role in a potential resolution and peace process, it appears that there is a need for certain legal regulations. Constitutional and legal reforms would contribute to the preliminary preparations for a process, not just to end the conflict with the PKK, but also to permanently resolve the Kurdish issue, and establish an atmosphere of peace and reconciliation. However, it must also be said that law is not the sum total of written documents. The implementation of the provisions of law is also very important. The proper implementation of the current provisions of law and the international treaties ratified by Turkey would greatly contribute to the resolution of many problems experienced in the context of the Kurdish issue. In order to meet the demands on issues such as constitutional citizenship, education in the mother tongue and decentralisation legal reforms are needed, and yet, the implementation of an international standard of human rights would have prevented the oppressions placed on the identity of Kurdish society, as well as on the violations committed against the Kurdish political movement. There are provisions in Turkish legislation that might have a negative effect on a potential resolution and peace process; however, there is no provision that would completely prevent such a process from taking place. As discussed above, it is possible to carry out talks with within the scope of the Constitution, the MIT law and other laws. However, in order for the process to have a sound legal basis and ultimately succeed, current laws must be amended and more importantly, a new law must be made to create a road map for the resolution of the problems. Resolving the Kurdish issue is not limited to ending the conflict with the PKK. This is a multifaceted and complicated issue. As such, the resolution must also be multifaceted, and equipped to tackle such a complicated issue. In this regard, the role of law is quite significant, since without legal guarantees a permanent peace cannot be secured.

VI. ÖNERİLER VE SONUÇ

Olası bir çözüm ve barış sürecinde hukuk sisteminin ve mevzuatın nasıl bir rol oynayacağına ilişkin yapılan değerlendirme sonucunda bazı hukuki düzenlemeler yapılması gerektiği görülmektedir. Sadece PKK ile devam eden çatışmaların bitirilmesi değil Kürt sorununun çözümü ve kalıcı bir barış ve uzlaşma ortamı için hem anayasada hem de kanunlarda değişiklik yapılması sürecin hazırlık aşamasına katkı sunacaktır. Hukuk sistemi ve mevzuat analiz edildiğinde, muhtemel bir barış süreci için çeşitli engeller olmakla birlikte avantaj olarak nitelendirilebilecek pek çok hukuki dayanağın olduğu da görülmektedir. Ancak burada şunu vurgulamak gerekir. Hukuk sadece yazılı metinlerden ibaret değildir. Hukuk kurallarının nasıl uygulandığı da çok önemlidir. Hâlihazırda mevcut hukuk kuralları ve taraf olunan uluslararası sözleşme hükümlerinin layığıyla uygulanması Kürt sorunu kapsamındaki pek çok problemin vuku bulmasına engel olabilecek niteliktedir. Anayasal vatandaşlık, anadilde eğitim, yerinden yönetim gibi taleplerin karşılanması için hukuki değişikliklere ihtiyaç olsa da uluslararası bir insan hakları standardının uygulamaya koyulması gerek Kürt halkının kimliği üzerindeki baskılara gerekse de Kürt siyasi hareketinin maruz kaldığı ihlallere engel olabilirdi. Türkiye'nin mevzuatında muhtemel bir çözüm ve barış sürecine olumsuz yönde etki edebilecek kurallar olsa da böyle bir süreci tamamen engelleyecek bir hüküm bulunmamaktadır. Yukarıda tartışıldığı gibi anayasa, MİT kanunu ve diğer kanunlar kapsamında Kürt Sorununun muhatapları ile görüşmelerin yapılması mümkündür. Ancak hem sürecin sağlam hukuki temellere oturtulması hem de başarıya ulaşılması için mevcut kanunlarda değişiklik yapmak ve daha da önemlisi yeni bir kanunla sorunların çözümüne ilişkin bir yol haritası çizmek kaçınılmazdır. Kürt sorununu çözmeyi sadece PKK ile çatışmaların bitmesi olarak algılamak yanlıştır. Bu sorun çok boyutlu, girift ve karmaşıktır. Bu yüzden çözümün de çok boyutlu ve karmaşık problemleri çözmeye uygun olması gerekmektedir. Burada da hukuka önemli bir iş düşmektedir çünkü hukuki güvence olmadan kalıcı bir barış sağlamak mümkün olmayacaktır.

DPI AIMS AND OBJECTIVES

Aims and objectives of DPI include:

- >> To contribute to broadening bases and providing new platforms for discussion on establishing a structured public dialogue on peace and democracy building.
- >> To provide opportunities, in which different parties are able to draw on comparative studies, analyse and compare various mechanisms used to achieve positive results in similar cases.
- >> To create an atmosphere whereby different parties share knowledge, ideas, concerns, suggestions and challenges facing the development of a democratic solution in Turkey and the wider region.
- >> To support, and to strengthen collaboration between academics, civil society and policy-makers.
- >> To identify common priorities and develop innovative approaches to participate in and influence democracy-building.
- >> Promote and protect human rights regardless of race, colour, sex, language, religion, political persuasion or other belief or opinion.

DPI aims to foster an environment in which different parties share information, ideas, knowledge and concerns connected to the development of democratic solutions and outcomes. Our work supports the development of a pluralistic political arena capable of generating consensus and ownership over work on key issues surrounding democratic solutions at political and local levels.

We focus on providing expertise and practical frameworks to encourage stronger public debates and involvements in promoting peace and democracy building internationally. Within this context DPI aims to contribute to the establishment of a structured public dialogue on peace and democratic advancement, as well as to widen and create new existing platforms for discussions on peace and democracy building. In order to achieve this we seek to encourage an environment of inclusive, frank, structured discussions whereby different parties are in the position to openly share knowledge, concerns and suggestions for democracy building and strengthening across multiple levels.

DPI's objective throughout this process is to identify common priorities and develop innovative approaches to participate in and influence the process of finding democratic solutions. DPI also aims to support and strengthen collaboration between academics, civil society and policy-makers through its projects and output. Comparative studies of relevant situations are seen as an effective tool for ensuring that the mistakes of others are not repeated or perpetuated. Therefore we see comparative analysis of models of peace and democracy building to be central to the achievement of our aims and objectives.

DEMOKRATİK GELİŞİM ENSTİTÜSÜ'NÜN AMAÇLARI VE HEDEFLERİ

DPI'nın amaçları ve hedefleri:

- >> Barışın ve demokrasinin inşası üzerine yapılandırılmış bir kamusal diyalogun oluşması için gerekli olan tartışma ortamının geliştirilmesi ve genişletilmesi.
- >> Farklı kesimlerin karşılaştırmalı çalışmalar vesilesiyle bir araya gelerek, farklı dünya örnekleri özelinde benzer durumlarda olumlu sonuçlar elde etmek için kullanılmış çeşitli mekanizmaları incelemesine ve analiz etmesine olanak sağlamak. Farklı kesimlerin bir araya gelerek Türkiye ve daha geniş bir coğrafyada demokratik bir çözümün geliştirilmesine yönelik bilgilerini, düşüncelerini, endişelerini, önerilerini, kaygılarını ve karşılaşılan zorlukları paylaştığı bir ortam yaratmak. Akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve karar alıcılar arasındaki işbirliğinin desteklemek ve güçlendirmek.
- >> Ortak öncelikleri belirlemek ve demokrasi inşası sürecini ve sürece katılımı etkileyecek yenilikçi yaklaşımlar geliştirmek. Din, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş ve inanç farkı gözetmeksizin insan haklarını teşvik etmek ve korumak.

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), Türkiye'de demokratik bir çözümün geliştirilmesi için, farklı kesimlerin bir araya gelerek bilgilerini, fikirlerini, kaygılarını ve önerilerini paylaştıkları bir ortamı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmalarımız, demokratik çözümün sağlanması için kilit önem taşıyan konularda fikir birliğine varma ve uzlaşılan konuları sahiplenme yeteneğine sahip çoğulcu bir siyasi alanın geliştirilmesini desteklemektedir.

Kurum olarak güçlü bir kamusal tartışmayı; barışı ve demokrasiyi uluslararası düzeyde geliştirmeye yönelik katılımları teşvik etmek için uzmanlığa ve pratiğe dayalı bir bakış açısıyla hareket ediyoruz. Bu çerçevede barış ve demokratik ilerleme konusunda yapılandırılmış bir kamusal tartışmanın oluşturulmasına katkıda bulunmayı; barış ve demokrasi inşası tartışmaları için yeni platformlar yaratmayı ve mevcut platformları genişletmeyi amaçlıyoruz.

Bu amaçlara ulaşabilmenin gereği olarak, farklı kesimlerin demokrasinin inşası ve güçlendirmesi için bilgilerini, endişelerini ve önerilerini açıkça paylaşabilecekleri kapsayıcı, samimi ve yapılandırılmış tartışma ortamını çeşitli seviyelerde teşvik etmeye çalışıyoruz. DPI olarak farklı projelerimiz aracılığıyla akademi, sivil toplum ve karar alıcılar arasındaki işbirliğini desteklemeyi ve güçlendirmeyi de hedefliyoruz.

BOARD MEMBERS YÖNETİM KURULU ÜYELERİ

KERİM YILDIZ

(Chief Executive Officer / İcra Kurulu Başkanı)

Kerim Yıldız is an expert in conflict resolution, peacebuilding, international human rights law and minority rights, having worked on numerous projects in these areas over his career. Yıldız has received a number of awards, including from the Lawyers Committee for Human Rights for his services to protect human rights and promote the rule of law in 1996, and the Sigrid Rausing Trust's Human Rights award for Leadership in Indigenous and Minority Rights in 2005. Yıldız is also a recipient of the 2011 Gruber Prize for Justice. He has also written extensively on international humanitarian law, conflict, and various human rights mechanisms.

Kerim Yıldız çatışma çözümü, barışın inşası, uluslararası insan hakları ve azınlık hakları konusunda uzman bir isimdir ve kariyeri boyunca bu alanlarda çok çeşitli projelerde çalışmıştır. Kerim Yıldız, 1996 yılında insan haklarının korunması ve hukuk kurallarının uygulanması yönündeki çabalarından ötürü İnsan Hakları İçin Avukatlar Komitesi Ödülü'ne, 2005'te Sigrid Rausing Trust Vakfı'nın Azınlık Hakları alanında Liderlik Ödülü'ne ve 2011'de ise Gruber Vakfı Uluslararası Adalet Ödülü'ne layık görülmüştür. Uluslararası insan hakları hukuku, insancıl hukuk ve azınlık hakları konularında önemli bir isim olan Yıldız, uluslararası insan hakları hukuku ve insan hakları mekanizmaları üzerine çok sayıda yazılı esere sahiptir.

NICHOLAS STEWART QC

(Chair / Yönetim Kurulu Başkanı)

Nicholas Stewart, QC, is a barrister and Deputy High Court Judge (Chancery and Queen's Bench Divisions) in the United Kingdom. He is the former Chair of the Bar Human Rights Committee of England and Wales and former President of the Union Internationale des Avocats. He has appeared at all court levels in England and Wales, before the Privy Council on appeals from Malaysia, Singapore, Hong Kong and the Bahamas, and in the High Court of the Republic of Singapore and the European Court of Human Rights. Stewart has also been the chair of the Dialogue Advisory Group since its founding in 2008.

Tecrübeli bir hukukçu olan Nick Stewart Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Chancery and Queen's Bench Birimi) ikinci hâkimidir. Geçmişte İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanlığı (Bar Human Rihts Committee of England and

Wales) ve Uluslararası Avukatlar Birliği (Union Internationale des Avocats) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. İngiltere ve Galler'de gerçekleşen ve Malezya, Singapur, Hong Kong, Bahamalar, Singapur ve Avrupa İnsan Hakları mahkemelelerinin temyiz konseylerinde görüş bildirdi. Stewart, 2008'deki kuruluşundan bu yana Diyalog Danışma Grubunun başkanlığını da yürütüyor.

PRISCILLA HAYNER

Priscilla Hayner is co-founder of the International Center for Transitional Justice and is currently on the UN Department of Political Affairs Standby Team of Mediation Experts. She is a global expert on truth commissions and transitional justice initiatives and has authored several books on these topics, including *Unspeakable Truths*, which analyses truth commissions globally. Hayner has recently engaged in the recent Colombia talks as transitional justice advisor to Norway, and in the 2008 Kenya negotiations as human rights advisor to former UN Secretary-General Kofi Annan and the United Nations-African Union mediation team. Hayner has also worked significantly in the implementation stages following a peace agreement or transition, including Sierra Leone in 1999 and South Sudan in 2015.

Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkez'in (International Center for Transitional Justice) kurucularından olan Priscilla Hayner, aynı zamanda BM Kıdemli Arabuluculuk Danışmanları Ekibi'ndedir. Hakikat komisyonları, geçiş dönemi adaleti inisiyatifleri ve mekanizmaları konusunda küresel bir uzman olan Hayner, hakikat komisyonlarını küresel olarak analiz eden Unspeakable Truths (Konulmayan Gerçekler) da dahil olmak üzere, alanda pek çok yayına sahiptir. Hayner, yakın zamanda Kolombiya barış görüşmelerinde Norveç'in geçiş dönemi adaleti danışmanı olarak ve 2008 Kenya müzakerelerinde eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan ve Birleşmiş Milletler-Afrika Birliği arabuluculuk ekibinin insan hakları danışmanı olarak görev yapmıştır. Hayner, 1999'da Sierra Leone ve 2015'te Güney Sudan da dahil olmak üzere birçok ülkede, barış anlaşması ve geçiş sonrası uygulamaları konusunda çalışmalar yapmıştır.

ARILD HUMLEN

Arild Humlen is a lawyer and Director of the Norwegian Bar Association's Legal Committee. He is widely published within a number of jurisdictions, with emphasis on international civil law and human rights, and he has lectured at the law faculty of several universities in Norway. Humlen is the recipient of the Honor Prize of the Bar Association of Oslo for his work on the rule of law and in 2015 he was awarded the Honor Prize from the international organisation Save the Children for his efforts to strengthen the legal rights of children.

Hukukçu olan Arild Humlen aynı zamanda Norveç Barosu Hukuk Komitesi'nin direktörüdür. Uluslararası medeni hukuk ve insan hakları gibi yargı alanları üzerine çok sayıda yazısı yayınlanmış, Norveç'te bir dizi hukuk fakültesinde ders vermiştir. Oslo Barosu bünyesinde Sığınmacılık ve Göçmenlik Hukuku Davaları Çalışma Grubu başkanı olarak yaptığı çalışmalardan dolayı Oslo Barosu Onur Ödülü'ne layık görülmüştür.

JACKI MUIRHEAD

Jacki Muirhead was appointed Chambers Administrator at Devereux Chambers, London, UK, in November 2015. Her previous roles include Practice Director at FJ Cleveland LLP, Business Manager at Counsels' Chambers Limited and Deputy Advocates Clerk at the Faculty of Advocates, UK.

Şu anda Devereux Chambers isimli hukuk firmasında üst düzey yönetici olarak görev yapan Jacki Muirhead bu görevinden önce Cleveland Hukuk Firması çalışma direktörü, Counsel's Chambers Limited isimli hukukçular odasında şef katip ve Avukatlar Fakültesi'nde (Faculty of Advocates) pazarlama müdürü olarak çalışmıştır.

ANTONIA POTTER PRENTICE

Antonia Potter Prentice is currently the Director of Alliance 2015 – a global network of humanitarian and development organisations. Prentice has extensive experience on a range of humanitarian, development, peacemaking and peacebuilding issues through her previous positions, including interim Senior Gender Adviser to the Joint Peace Fund for Myanmar and providing technical advice to the Office of the Special Envoy of the UN Secretary General to the Yemen peace process. Prentice has also been involved in various international organisations including UN Women, Dialogue Advisory Group, and Centre for Humanitarian Dialogue. Prentice co-founded the Athena Consortium as part of which she acts as Senior Manager on Mediation Support, Gender and Inclusion for the Crisis Management Initiative (CMI) and as Senior Adviser to the European Institute for Peace (EIP).

Antonia Potter Prentice, insani yardım kuruluşlarının ve kalkınma örgütlerinin küresel ağı olan İttifak 2015'in direktörüdür. Prentice, Myanmar için Ortak Barış Fonu'na geçici Kıdemli Cinsiyet Danışmanı ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Yemen Özel Elçisi Ofisi'ne teknik tavsiyeler vermek de dahil olmak üzere insancıl faaliyetler, kalkınma, barış yapma ve barış inşası gibi konularda sivil toplum bünyesinde 17 yıllık bir çalışma tecrübesine sahiptir. BM Kadınları, Diyalog Danışma Grubu ve İnsani Yardım Diyaloğu Merkezi gibi çeşitli uluslararası örgütlerde görev yapan Prentice, kurucuları arasında yer aldığı Athena Konsorsiyomu Arabuluculuk Desteği, Toplumsal Cinsiyet ve Kaynaştırma için Kriz Yönetimi İnsiyatifi'nde yöneticilik ve Avrupa Barış Enstitüsü'ne (EIP) başdanışmanlık yapmaktadır.

CATHERINE WOOLLARD

Catherine Woollard is the current Secretary General for ECRE, the European Council for Refugees and Exiles, a pan-European alliance of 96 NGOs protecting and advancing the rights of refugees, asylum seekers and displaced persons. Previously she served as the Director of the Brussels Office of Independent Diplomat, and from 2008 to 2014 she was the Executive Director of the European Peacebuilding Liaison Office (EPLO) – a Brussels-based network of not-for-profit organisations working on conflict prevention and peacebuilding. She also held the positions of Director of Policy, Communications and Comparative Learning at Conciliation Resources, Senior Programme Coordinator (South East Europe/CIS/Turkey) at Transparency International and Europe/Central Asia Programme Coordinator at Minority Rights Group International. Woollard has additionally worked as a consultant advising governments on anti-corruption and governance reform, as a lecturer in political science, teaching and researching on the EU and international politics, and for the UK civil service.

Catherine Woollard, Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi (ECRE) Genel Sekreteri'dir. ECRE, Avrupa ülkelerinin ittifakına dayalı ve uluslararası koruma alanında çalışan yaklaşık 96 sivil toplum kuruluşunun üye olduğu bir ağıdır. Geçmişte Bağımsız Diplomatlar Grubu'nun Brüksel Ofis Direktörü olarak çalışan Woollard 2008-2014 yılları arasında çatışmanın önlenmesi ve barışın inşası üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu bir ağ olan Avrupa Barış İnşası İrtibat Bürosu'nun direktörü olarak görev yapmıştır. Conciliation Resources'da Siyaset, İletişim ve Karşılaştırmalı Öğrenme Birimi Direktörü, Transparency International'da Güneydoğu Avrupa ve Türkiye Kıdemli Program Koordinatörü, Minority Rights Group'da Avrupa ve Orta Asya Program Koordinatörü olarak görev yapmıştır. Hükümetlere yolsuzluk konusunda danışmanlık hizmeti vermiş, akademisyen olarak Birleşik Krallık'taki kamu kurumu çalışanlarına siyaset bilimi, AB üzerine eğitim ve araştırma ve uluslararası politika alanlarında dersler vermiştir.

COUNCIL OF EXPERTS

UZMANLAR KURULU ÜYELERİ

BERTIE AHERN

Bertie Ahern is the former Taoiseach (Prime Minister) of Ireland, a position to which he was elected following numerous Ministerial appointments as well as that of Deputy Prime Minister. A defining moment of Mr Ahern's three terms in office as Taoiseach was the successful negotiation of the Good Friday Agreement in April 1998. Mr Ahern held the Presidency of the European Council in 2004, presiding over the historic enlargement of the EU to 27 member states. Since leaving Government in 2008 Mr Ahern has dedicated his time to conflict resolution and is actively involved with many groups around the world. Current roles include Co-Chair of The Inter Action Council; Member of the Clinton Global Initiative; Member of the International Group dealing with the conflict in the Basque Country; Honorary Adjunct Professor of Mediation and Conflict Intervention in NUI Maynooth; Member of the Kennedy Institute of NUI Maynooth; Member of the Institute for Cultural Diplomacy, Berlin; Member of the Varkey Gems Foundation Advisory Board; Member of Crisis Management Initiative; Member of the World Economic Forum Agenda Council on Negotiation and Conflict Resolution; Member of the IMAN Foundation; Advisor to the Legislative Leadership Institute Academy of Foreign Affairs; Senior Advisor to the International Advisory Council to the Harvard International Negotiation Programme; and Director of Co-operation Ireland.

Tecrübeli bir siyasetçi olan Bertie Ahern bir dizi bakanlık görevinden sonra İrlanda Cumhuriyeti Başbakanı olarak görev yapmıştır. Bertie Ahern'in başbakanlık yaptığı dönemdeki en belirleyici gelişme 1998 yılının Nisan ayında Hayırlı Cuma Anlaşmasıyla sonuçlanan barış görüşmesi müzakerelerinin başlatılması olmuştur. Ahern, 2004 yılında Avrupa Konseyi başkanlığı görevini yürütürken Avrupa Birliği'nin üye ülke sayısının 27'ye çıktığı tarihsel süreçte payı olan en önemli isimlerden biri olmuştur. 2008 yılında aktif siyasetten çekilen Bertie Ahern o tarihten bu yana bütün zamanını çatışma çözümü çalışmalarına ayırmakta ve bu amaçla pek çok grupta temaslarda bulunmaktadır. Ahern'in hali hazırda sahip olduğu ünvanlar şunlardır: The Inter Action Council Eşbaşkanlığı, Clinton Küresel İnsiyatifi Üyeliği, Bask Ülkesindeki Çatışma Üzerine Çalışma Yürüten Uluslararası Grup Üyeliği, İrlanda Ulusal Üniversitesi Arabuluculuk ve Çatışmaya Müdahale Bölümü Fahri Profesörlüğü, Berlin Kültürel Diplomasi Enstitüsü Üyeliği, Varkey Gems Vakfı Danışma Kurulu Üyeliği, Kriz İdaresi İnsiyatifi Üyeliği, Dünya Ekonomik Forumu Müzakere ve Çatışma Çözümü Forumu Konsey Üyeliği, Harvard Uluslararası Müzakere Programı Uluslararası Danışmanlar Konseyi Başdanışmanı.

DERMOT AHERN

Dermot Ahern is a former Irish Member of Parliament and Government Minister and was a key figure for more than 20 years in the Irish peace process, including in negotiations for the Good Friday Agreement and the St Andrews Agreement. He also has extensive experience at the EU Council level, including as a key negotiator and signatory to the Constitutional and Lisbon Treaties. In 2005, he was appointed by the then UN Secretary General Kofi Annan, to be a Special Envoy on the issue of UN Reform.

Geçmişte İrlanda Parlamentosu milletvekilliği ve kabinede bakanlık görevlerinde bulunan Dermot Ahern, 20 yıldan fazla bir süre İrlanda barış sürecinde anahtar bir rol oynamıştır ve bu süre içinde Belfast Anlaşması (Hayırlı Cuma Anlaşması) ve St. Andrews Anlaşması için yapılan müzakerelere dahil olmuştur. AB Konseyi seviyesinde de önemli tecrübeleri olan Ahern, AB Anayasası ve Lizbon Antlaşmaları sürecinde de önemli bir arabulucu ve imzacı olmuştur. 2005 yılında dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından BM Reformu konusunda özel temsilci olarak atanmıştır.

Prof. Dr. MEHMET ASUTAY

Professor Dr. Mehmet Asutay is a Professor of Middle Eastern and Islamic Political Economy & Finance at the Durham University Business School, UK. He researches, teaches and supervises research on Islamic political economy and finance, Middle Eastern economic development and finance, the political economy of the Middle East, including Turkish and Kurdish political economies. He is the Director of the Durham Centre for Islamic Economics and Finance and the Managing Editor of the Review of Islamic Economics, as well as Associate Editor of the American Journal of Islamic Social Science. He is the Honorary Treasurer of the BRISMES (British Society for Middle Eastern Studies); and of the IAIE (International Association for Islamic Economics).

Dr. Mehmet Asutay, İngiltere'deki Durham Üniversitesi'nin İşletme Fakültesi'nde Ortadoğu'nun İslami Siyasal Ekonomisi ve Finansı alanında profesör olarak görev yapmaktadır. Asutay Türk ve Kürt siyasal ekonomisi, İslami siyasal ekonomi, ve Ortadoğu'da siyasal ekonomi konularında dersler vermekte, araştırmalar yapmakta ve yapılan araştırmalara danışmanlık yapmaktadır.

ALİ BAYRAMOĞLU

Ali Bayramoğlu is a writer and political commentator. Since 1994, he has contributed as a columnist for a variety of newspapers. He is currently a columnist for Daily Karar. He is a member of the Wise Persons Committee in Turkey, established during the peace process between 2013-2015.

Ali Bayramoğlu, yazar ve siyasi yorumcudur. 1994 yılından bu yana çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı yaptı. Halen, günlük Karar gazetesinde köşe yazmaya devam etmektedir. Türkiye'de 2013-2015 yılları arasında gerçekleşen Çözüm Sürecinde Akil İnsanlar Heyeti üyesidir.

Prof. CHRISTINE BELL

Professor Christine Bell is a legal expert based in Edinburgh, Scotland. She is Professor of Constitutional Law and Assistant Principal (Global Justice) at the University of Edinburgh, Co-director of the Global Justice Academy, and a member of the British Academy. She was chairperson of the Belfast-based human rights organization, the Committee on the Administration of Justice, from 1995-7, and a founder member of the Northern Ireland Human Rights Commission established under the terms of the Belfast Agreement. In 1999 she was a member of the European Commission's Committee of Experts on Fundamental Rights. She is an expert on transitional justice, peace negotiations, constitutional law and human rights law. She regularly conducts training on these topics for diplomats, mediators and lawyers, has been involved as a legal advisor in a number of peace negotiations, and acted as an expert in transitional justice for the UN Secretary-General, the Office of the High Commissioner for Human Rights, and UNIFEM.

İskoçya'nın başkenti Edinburgh'ta faaliyet yürüten bir hukukçudur. Edinburgh Üniversitesi'nde Anayasa hukuku profesörü olarak ve aynı üniversite bünyesindeki Küresel Adalet Projesinde Müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır. İngiliz Akademisi üyesi de olan Bell, 1995-1997 yılları arasında Belfast merkezli İnsan Hakları örgütü Adalet İdaresi Komisyonu başkanı ve Belfast Anlaşması şartları çerçevesinde kurulan Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu kurucu üyesi olarak görev yaptı. 1999'da ise Avrupa Komisyonu Temel Haklar Uzmanlar Komitesi üyeliğinde bulundu. Temel uzmanlık alanları Geçiş Dönemi Adaleti, Barış Müzakereleri, Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları olan Prof. Bell, aynı zamanda bu konularda diplomat, arabulucu ve hukukçulara eğitim vermekte, BM Genel Sekreterliği, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi ve UNIFEM'in de dahil olduğu kurumlarda hukuk danışmanı olarak görev yapmaktadır.

ORAL ÇALIŞLAR

Oral Çalışlar completed his studies at the Ankara University Faculty of Political Sciences. Was President of the Club of Socialist Thought at the university, as well as Secretary-General of the Ankara University Student Union. Wrote for Türk Solu journal which was launched in 1967 and for the Aydınlık journal which was launched in 1968. Was member of the editorial board of Aydınlık journal. Was arrested after the 12th of March 1971 military coup. Remained imprisoned for three years until the Amnesty law adopted in 1974. Was Editor in Chief for the Aydınlık daily newspaper launched in 1978. Was arrested again after the 12th of September 1980 military coup and released in August 1988 after four years in prison. Lived in Hamburg between 1990 and 1992 upon the invitation of the Senate of Hamburg. Worked for Cumhuriyet daily between 1992 and 2008. Broadcast television programmes on different channels, including TRT, 24TV, 360, and SKYTÜRK. Transferred from Cumhuriyet daily to Radikal daily in 2008. Between 2004-2007, he was in board of Turkish Journalists Association. He has a permanent press card. Became Editor in Chief for Taraf daily in 2013. Was part of the Wise People Committee in the same year. Later had to leave Taraf daily alongside Halil Berktaş, Alper Görmüş, Vahap Coşkun, Erol Katırcıoğlu, Mithat Sancar, and Yıldırım Oğur, among others, after the intervention of the Gülen Congregation. Returned to Radikal daily. Started writing for Posta daily after 2016, when Radikal was discontinued. Continues work as a commentator on TV news channels. Has 20 published books, including The Leaders' Prison, Hz. Ali, Mamak Prison from the 12th of March to 12th of September, The Kurdish Issue with Öcalan and Burakay, My 68 Memoirs, The Alevis, When Deniz and Friends Were Executed, My Childhood in Tarsus, The History of Gulenism. Recipient of a large number of journalism and research awards. Married (1976) to author and journalist İpek Çalışlar. Father of author Reşat Çalışlar.

Oral Çalışlar Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde eğitimini tamamladı. Üniversitede Sosyalist Fikir Kulübü başkanlığını ve Ankara Üniversitesi Öğrenci Birliği genel sekreterliğini yaptı. 1967'de kurulan Türk Solu ve 1967'de kurulan Aydınlık dergileri için yazdı. Ayrıca Aydınlık dergisinin yayın kurulu üyesiydi. 12 Mart 1971 darbesinden sonra tutuklandı ve 1974'te af yasası çıkana kadar üç yıl cezaevinde kaldı. 1978 yılında çıkan Aydınlık Gazetesi'nin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında tekrardan tutuklandı ve dört yıl cezaevinde kaldıktan sonra Ağustos 1988'de tahliye edildi. Hamburg Senato'sunun daveti üzerine gittiği Hamburg'da 1990-1992 yılları arasında yaşadı. 1992 ve 2008 yılları arasında Cumhuriyet Gazetesi'nde çalıştı. TRT, 24TV, 360 ve SKYTÜRK de dâhil olmak üzere çeşitli kanallarda televizyon programı yaptı. 2008 yılında Cumhuriyet'ten Radikal Gazetesi'ne geçiş yaptı. 2004-2007 yılları arasında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu'ndaydı. Kendisinin sürekli basın kartı bulunmak-

tadır. 2013 yılında Taraf Gazetesi Yazı İşleri Müdürü oldu. Aynı yıl Âkil İnsanlar Heyeti'nde yer aldı. Daha sonra, Gülen Cemaati'nin müdahalesi sonucunda, Halil Berktaş, Alper Görmüş, Vahap Coşkun, Erol Katırcıoğlu, Mithat Sancar, Yıldırım Oğur ve diğerleriyle birlikte Taraf'tan ayrıldı. Radikal'e geri dönüş yaptı. Radikal Gazetesi kapandıktan sonra, 2016 yılında Posta Gazetesi için yazmaya başladı. Televizyon programlarına siyaset yorumcusu olarak katılmaya devam etmektedir. 20 kitap yayınlamıştır. Bunların arasında 'Liderler Hapishanesi', 'Hz. Ali', 'Mamak Askeri Cezaevi', 'Öcalan ve Burakay'la Kürt Sorunu', '68 Anılarım', 'Aleviler', 'Denizler İdama Giderken', 'Çocukluğumun Tarsus'u' ve 'Fetullahçılığın Tarihi' de bulunmaktadır. Gazetecilik ve araştırma alanlarında birçok ödüle sahiptir. 1976'dan beri yazar ve gazeteci İpek Çalışlar ile evlidir. Yazar Reşat Çalışlar'ın babasıdır.

CENGİZ ÇANDAR

Cengiz Çandar is currently a columnist for Al-Monitor, a widely respected online magazine that provides analysis on Turkey and the Middle East. He is a former war correspondent and an expert on the Middle East. He served as a special adviser to the former Turkish president, Turgut Özal. Cengiz Çandar is a Distinguished Visiting Scholar at the Stockholm University Institute for Turkish Studies (SUITS).

Kıdemli bir gazeteci ve köşe yazarı olan Çandar uzun yıllar Radikal gazetesi için köşe yazarlığı yapmıştır. Al Monitor haber sitesinde köşe yazarlığı yapmaktadır. Ortadoğu konusunda önemli bir uzman olan Çandar, bir dönem savaş muhabiri olarak çalışmış ve Türkiye eski Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'a özel danışmanlık yapmıştır.

ANDY CARL

Andy Carl is an independent expert on conflict resolution and public participation in peace processes. He believes that building peace is not an act of charity but an act of justice. He co-founded and was Executive Director of Conciliation Resources. Previously, he was the first Programme Director with International Alert. He is currently an Honorary Fellow of Practice at the School of Law, University of Edinburgh. He serves as an adviser to a number of peacebuilding initiatives including the Inclusive Peace and Transition Initiative at the Graduate Institute in Geneva, the Legal Tools for Peace-Making Project in Cambridge, and the Oxford Research Group, London.

Andy Carl çatışma çözümü ve barış süreçlerine kamusal katılımın sağlanması üzerine çalışan bağımsız bir uzmandır. Barışın inşasının bir hayırseverlik faaliyetinden ziyade adaletin yerine getirilmesi çabası olduğuna inanan Carl, çatış-

ma Çözümü alanında çalışan etkili kurumlardan biri olan Conciliation Resources'un kurucularından biridir. Bir dönem Uluslararası Uyarı (International Alert) isimli kurumda Program Direktörü olarak görev yapan Carl, halen Edinburgh Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde Fahri Bilim Kurulu Üyesi olarak görev yapmaktadır. Barış inşası üzerine çalışan Cenevre Mezunlar İnişiyatifi bünyesindeki Barış ve Geçiş Dönemi İnişiyatifi, Cambridge'te yürütülen Barışın İnşası için Yasal Araçlar Projesi ve Londra'da faaliyet yürüten Oxford Araştırma Grubu gibi bir dizi kurum ve oluşuma danışmanlık yapmaya devam etmektedir.

Dr. VAHAP COŞKUN

Dr. Vahap Coşkun is a Professor of Law at University of Dicle in Diyarbakır where he also completed his bachelor's and master's degrees in law. Coşkun received his PhD from Ankara University Faculty of Law. He has written for Serbestiyet and Kurdistan24 online newspaper. He has published books on human rights, constitutional law, political theory and social peace. Coşkun was a member of the former Wise Persons Commission in Turkey (Central Anatolian Region).

Dr. Vahap Coşkun Diyarbakır'da, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesidir. Lisans ve lisansüstü eğitimini Dicle Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi'nde Hukuk Doktoru tamamlamıştır. Serbestiyet ve Kurdistan 24 online gazetesinde makale yazan Coşkun, insan hakları, anayasa hukuku, siyasal teori ve toplumsal barış konulu kitaplar yayınlamıştır. Coşkun, Akil İnsanlar Komisyonu'nun İç Anadolu bölgesi üyesiydi.

AYŞEGÜL DOĞAN

Ayşegül Doğan is a journalist who has conducted interviews, created news files and programmes for independent news platforms. She studied at the Faculty of Cultural Mediation and Communications at Metz University, and Paris School of Journalism. As a student, she worked at the Ankara bureau of Agence-France Presse (AFP), the Paris bureau of Courier International and at the Kurdish service of The Voice of America. She worked as a programme creator at Radyo Ekin, and as a translator-journalist for the Turkish edition of Le Monde Diplomatique. She was a lecturer at the Kurdology department of National Institute of Oriental Languages and Civilizations in Paris. She worked on political communications for a long time. From its establishment in 2011 to its closure in 2016, she worked as a programmes coordinator at IMC TV. She prepared and presented the programme "Gündem Müzakere" on the same channel.

Bağımsız haber platformlarına özel röportaj, haber dosyası ve programlar hazırlayan gazeteci Ayşegül Doğan; Metz Üniversitesi Medyasyon Kültürel ve İletişim

Fakültesi'nin ardından eğitimine Paris Yüksek Gazetecilik Okulu'nda devam etti. Okul yıllarında, Fransız Haber Ajansı-AFP'nin Ankara, Courier International'in Paris bürosunda ve Amerika'nın Sesi Kürtçe servisinde gazeteciliği deneyimledi. Radyo Ekin'de programcı, Le Monde Diplomatique Türkçe'de çevirmen gazeteci olarak çalıştı. Paris'te yaşadığı süre içinde Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Enstitüsü Kürdoloji bölümünde okutmanlık yaptı. Uzunca bir süre siyaset iletişimi ile ilgilendi. 2011'de kurulan IMC TV 2016'da kapatılana dek; program koordinatörü olarak çalıştı. Aynı kanalda "Gündem Müzakere" programını hazırladı ve sundu. Halen ülkesindeki pek çok meslektaş gibi etik ilkelere bağlı; bağımsız bir gazeteci olarak çalışma arayış, istek ve heyecanını koruyor.

VEGARD ELLEFSEN

Vegard is a Norwegian diplomat who retired 31 August 2019 from the foreign service when he left his last posting as ambassador to Ankara. He has been twice posted to NATO both as Permanent representative on the North Atlantic Council and deputy to the same position. He has earlier been posted to the Norwegian mission to the U.N. in New York and to the Embassy in Ottawa. In the Norwegian Ministry of foreign affairs he has been Political Director, Director General for the Regional division, Director of the Minister's secretariat and special envoy to the Sudan peace talks and special envoy to Syria and Iraq. Mr. Ellefsen has a Master in Political Science from the University of Oslo.

Norveçli bir diplomat olan Vegard, 31 Ağustos 2019'da dışişlerinden emekli olduğunda Ankara'da büyükelçi olarak görev yapmaktaydı. İki kere NATO'ya atanan Vergard, Kuzey Atlantik Konseyi Daimi Temsilcisi ve Daimi Temsilci Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Daha öncesinde de New York'ta Norveç Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği'nde ve Ottawa Büyükelçiliği'nde bulundu. Norveç Dış İşleri Bakanlığı'nda Siyasal İşler Direktörü, Bölgesel Bölünme Genel Müdürü, bakanın Özel Kalem Müdürlüğü Direktörü, Sudan barış müzakereleri özel temsilcisi ve Suriye ve Irak özel temsilcisi olarak görev aldı. Ellefsen Oslo Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi yüksek lisansı yapmıştır.

Prof. Dr. FAZIL HÜSNÜ ERDEM

Dr. Fazıl Hüsnü Erdem is Professor of Constitutional Law and Head of the Department of Constitutional Law at Dicle University, Diyarbakır. In 2007, Erdem was a member of the commission which was established to draft a new constitution to replace the Constitution of 1982 which was introduced following the coup d'état of 1980. Erdem was a member of the Wise Persons Committee in Turkey, established by then Prime Minister Erdoğan, in the team that was responsible for the South-eastern Anatolia Region.

Fazıl Hüsni Erdem Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Başkanı'dır. 2007'de, 1980 darbesinin takiben yürürlüğe giren 1982 darbe anayasasını değiştirmek üzere kurulan yeni anayasa hazırlama komisyonunda yer almıştır. Erdem, 2013'de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Demokratik açılım ve çözüm süreci kapsamında oluşturulan Akil İnsanlar Heyeti üyesidir.

Prof. Dr. SALOMÓN LERNER FEBRES

Professor Dr. Salomón Lerner Febres holds a PhD in Philosophy from Université Catholique de Louvain. He is Executive President of the Center for Democracy and Human Rights and Professor and Rector Emeritus of Pontifical Catholic University of Peru. He is former President of the Truth and Reconciliation Commission of Peru. Prof. Lerner has given many talks and speeches about the role and the nature of university, the problems of scholar research in higher education and about ethics and public culture. Furthermore, he has participated in numerous conferences in Peru and other countries about violence and pacification. In addition, he has been a speaker and panellist in multiple workshops and symposiums about the work and findings of the Truth and Reconciliation Commission of Peru. He has received several honorary doctorates as well as numerous recognitions and distinctions of governments and international human rights institutions.

Prof. Salomón felsefe alanındaki doktora eğitimini Belçika'daki Université Catholique de Louvain'de tamamlamıştır. Peru'daki Pontifical Catholic Üniversitesi'nin onursal rektörü sıfatını taşıyan Prof. Salomón Lerner Febres, aynı üniversite bünyesindeki Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi'nin de başkanlığını yapmaktadır. Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu eski başkanıdır. Üniversitenin rolü ve doğası, akademik çalışmalarda karşılaşılan zorluklar, etik ve kamu kültürü konulu çok sayıda konuşma yapmış, şiddet ve pasifizm konusunda Peru başta olmak üzere pek çok ülkede yapılan konferanslara konuşmacı olarak katılmıştır.

Prof. MERVYN FROST

Professor Mervyn Frost teaches International Relations, and was former Head of the Department of War Studies, at King's College London, UK. He was previously Chair of Politics at the University of Natal, Durban, South Africa and was President of the South African Political Studies Association. He currently sits on the editorial boards of International Political Sociology and the Journal of International Political Theory, among others. He is an expert on human rights in international relations, humanitarian intervention, justice in world politics, democratising global governance, the just war tradition in an era of New Wars, and ethics in a globalising world.

Londra'daki King's College'in Savaş Çalışmaları bölümünün başkanlığını yapmaktadır. Daha önce Güney Afrika'nın Durban şehrindeki Natal Üniversitesi'de Siyaset Bilimi bölümünün başkanlığını yapmıştır. Güney Afrika Siyaset Çalışmaları Enstitüsü Başkanlığı görevinde de bulunan Profesör Frost, İnsan Hakları ve Uluslararası İlişkiler, İnsancıl Müdahale, Dünya Siyasetinde Adalet, Küresel Yönetimin Demokratikleştirilmesi, Yeni Savaşlar Döneminde Adil Savaş Geleneği ve Küreselleşen Dünyada Etik gibi konularda uzman bir isimdir.

DAVID GORMAN (Director, Eurasia)

David has more than 25 years of experience in the field of peacemaking. He started his career in the Middle East and he went on to work for international organisations on a wide range of conflicts around the world. David has been based in the Philippines, Indonesia, Liberia, Bosnia as well as the West Bank and Gaza and has been working in Eurasia for the last several years. He graduated from the London School of Economics, was featured in the award winning film 'Miles and War' as well as several publications and has published several articles on mediation.

David'in barış inşası alanında 25 yıldan fazla deneyimi bulunmaktadır. David kariyerine Orta Doğu'da başladı ve daha sonra uluslararası kurumlarda, dünyanın çeşitli yerlerinde olan çatışmalar üzerinde çalıştı. Kendisi Filipinler, Endonezya, Liberya, Bosna, Batı Şeria ve Gazze'de bulundu. Son birkaç yıldır da Avrasya bölgesinde çalışmaktadır. David London School of Economics'den mezun oldu, ödüllü 'Miles and War' filminde ve çeşitli yayınlarda yer aldı ve arabuluculukla ilgili çeşitli makaleler yayımladı.

MARTIN GRIFFITHS

Martin Griffiths is a senior international mediator and currently the UN's Envoy to Yemen. From 1999 to 2010 he was the founding Director of the Centre for Humanitarian Dialogue in Geneva where he specialised in developing political dialogue between governments and insurgents in a range of countries across Asia, Africa and Europe. He is a co-founder of Inter Mediate, a London based NGO devoted to conflict resolution, and has worked for international organisations including UNICEF, Save the Children, Action Aid, and the European Institute of Peace. Griffiths has also worked in the British Diplomatic Service and for the UN, including as Director of the Department of Humanitarian Affairs (Geneva), Deputy to the Emergency Relief Coordinator (New York), Regional Humanitarian Coordinator for the Great Lakes, Regional Coordinator in the Balkans and Deputy Head of the Supervisory Mission in Syria (UNSMIS).

Üst düzeyde uluslararası bir arabulucu olan *Martin Griffiths*, uluslararası bir arabulucudur ve yakın zamanda *BM Yemen Özel Temsilcisi* olarak atanmıştır. *Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarındaki çeşitli ülkelerde hükümetler ile isyancı gruplar arasında siyasi diyalog geliştirilmesi üzerine çalışan Cenevre'deki İnsani Diyalog Merkezi'nin (Centre for Humanitarian Dialogue) kurucu direktörü olan Martin Griffiths 1999-2010 yılları arasında bu görevi sürdürmüştür. Çatışma çözümü üzerine çalışan Londra merkezli Inter Mediate'in kurucuları arasında bulunan Griffiths, UNICEF, Save the Children ve Action Aid isimli uluslararası kurumlarda da görev yapmıştır. İngiltere Diploması Servisi'ndeki hizmetlerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler bünyesinde Cenevre Ofisi'nde İnsani Faaliyetler Bölümünde yönetici, New York ofisinde Acil Yardım Koordinatörü yardımcılığı, Büyük Göller (Great Lakes) bölgesinde İnsani Yardım Koordinatörü, Balkanlarda BM Bölgesel Koordinatörü ve BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın BM ve Arap Birliği adına Suriye özel temsilciliği yaptığı dönemde kendisine baş danışmanlık yapmıştır.*

KEZBAN HATEMİ

Kezban Hatemi holds an LL.B. from Istanbul University and is registered with the Istanbul Bar Association. She has worked as a self employed lawyer, as well as Turkey's National Commission to UNESCO and a campaigner and advocate during the Bosnian War. She was involved in drafting the Turkish Civil Code and Law of Foundations as well as in preparing the legal groundwork for the chapters on Religious Freedoms and Minorities and Community Foundations within the Framework Law of Harmonization prepared by Turkey in preparation for EU accession. She has published articles on women's, minority groups, children, animals and human rights and the fight against drugs. She is a member of the former Wise Persons Committee in Turkey, established by then Prime Minister Erdoğan, and sits on the Board of Trustees of the Technical University and the Darulacaze Foundation.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Barosu'na kayıtlı olarak avukatlık yapmaya başlamıştır. Serbest avukatlık yapmanın yanı sıra UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nda hukukçu olarak görev yapmış, Bosna savaşı sırasında sürdürülen savaş karşıtı kampanyalarda aktif olarak yer almıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci gereği hazırlanan Uyum Yasaları Çerçeve Yasasının Dini Özgürlükler, Azınlıklar ve Vakıflar ile ilgili bölümlerine ilişkin hukuki çalışmalarda yer almış, Türk Ceza Kanunu ve Vakıflar Kanunu'nun taslaklarının hazırlanmasında görev almıştır. İnsan hakları, kadın hakları, azınlık hakları, çocuk hakları, hayvan hakları ve uyuşturucu ile mücadele konularında çok sayıda yazılı eseri vardır. Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde oluşturulan Akil İnsanlar Heyetinde yer almıştır. Bunun yanı sıra İstanbul Üniversitesi ile Darulacaze Vakfı Mütevelli heyetlerinde görev yapmaktadır.

Dr. EDEL HUGHES

Dr. Edel Hughes is a Senior Lecturer in Law at Middlesex University. Prior to joining Middlesex University, Dr Hughes was a Senior Lecturer in Law at the University of East London and a Lecturer in Law and the University of Limerick. She was awarded an LL.M. and a PhD in International Human Rights Law from the National University of Ireland, Galway, in 2003 and 2009, respectively. Her research interests are in the areas of international human rights law, public international law, and conflict transformation, with a regional interest in Turkey and the Middle East. She has published widely on these areas.

Dr. Edel Hughes, Middlesex Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde kıdemli öğretim üyesidir. Daha önce Doğu Londra Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Limerick Üniversitesi'nde görev yapan Hughes, doktorasını 2003-2009 yılları arasında İrlanda Ulusal Üniversitesi'nde Uluslararası İnsan Hakları Hukuku alanında tamamlamıştır. Hughes'un birçok yayınının da bulunduğu çalışma alanları içinde, Orta Doğu'yu ve Türkiye'yi de kapsayan şekilde, uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası kamu hukuku ve çatışma çözümü yer almaktadır.

KADİR İNANIR

Kadir İnanır was born in 1949 Fatsa, Ordu. He is an acclaimed actor and director, and has starred in well over a hundred films. He has won several awards for his work in Turkish cinema. He graduated from Marmara University Faculty of Communication. In 2013 he became a member of the Wise Persons Committee for the Mediterranean region.

Ünlü oyuncu ve yönetmen Kadir İnanır, 100'ü aşkın filmde rol almış ve Türk sinemasına katkılarında dolayı pek çok ödüle layık görülmüştür. 1949 senesinde Ordu, Fatsa'da doğan İnanır, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-Televizyon Bölümünden mezun olmuştur. 2013 senesinde barış sürecini yönetmek amacıyla kurulan Akil İnsanlar Heyeti'ne Akdeniz Bölgesi temsilcisi olarak girmiştir.

Prof. Dr. AHMET İNSEL

Professor Ahmet İnsel is a former faculty member of Galatasaray University in Istanbul, Turkey and Paris 1 Panthéon Sorbonne University, France. He is Managing Editor of the Turkish editing house, İletisim, and member of the editorial board of monthly review, Birikim. He is a regular columnist at Cumhuriyet newspaper and an author who published several books and articles in both Turkish and French.

İletişim Yayınları Yayın Kurulu Koordinatörlüğünü yürüten Ahmet İnsel, Galatasaray Üniversitesi ve Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Birikim Dergisi yayın kolektifi üyesi ve Cumhuriyet Gazetesinde köşe yazarıdır. Türkçe ve Fransızca olmak üzere çok sayıda kitabı ve makalesi bulunmaktadır.

ALEKA KESSLER

Aleka Kessler works as Project Officer at the Centre for Humanitarian Dialogue (HD). Having joined HD in 2017 to work on Syria, Aleka has been coordinating mediation project in complex conflict settings. Previously, Aleka also worked with Médecins Sans Frontières and the United Nations Association Mexico. She holds a degree in International Relations from the University of Geneva and a Master's degree in Development Studies from the Graduate Institute of International and Development Studies in Geneva, where she specialized in humanitarian affairs, negotiation and conflict resolution.

Aleka Kessler İnsani Diyalog Merkezi'nde (HD) proje sorumlusu olarak çalışmaktadır. Suriye üzerinde çalışmak için 2017 yılında HD'ye katılan Kessler, karmaşık çatışma ortamlarında arabuluculuk projesini yürütmektedir. Kessler daha önce Sınır Tanımayan Doktorlar ve Meksika Birleşmiş Milletler Derneği'nde çalışmıştır. Lisans eğitimini Cenevre Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlayan Kessler, daha sonra yüksek lisansını yine Cenevre'de bulunan Uluslararası ve Kalkınma Çalışmaları Yüksek Lisans Enstitüsü'nde (IHEID) Kalkınma Çalışmaları alanında yaptı. Kessler insanı yardım, arabuluculuk ve çatışma çözümü alanlarında uzmanlaşmıştır.

AVILA KILMURRAY

Avila Kilmurray is a founding member of the Northern Ireland Women's Coalition. She was part of the Coalition's negotiating team for the Good Friday Agreement and has written extensively on community action, the women's movement and conflict transformation. She serves as an adviser on the Ireland Committee of the Joseph Rowntree Charitable Trust as well as a board member of Conciliation Resources (UK) and the Institute for British Irish Studies. She was the first Women's Officer for the Transport & General Workers Union for Ireland (1990-1994) and from 1994-2014 she was Director of the Community Foundation for Northern Ireland, managing EU PEACE funding for the re-integration of political ex-prisoners in Northern Ireland as well as support for community-based peace building. She is a recipient of the Raymond Georis Prize for Innovative Philanthropy through the European Foundation Centre. Kilmurray is working as a consultant with The Social Change Initiative to support work with the Migrant Learning Exchange Programme and learning on peace building.

Avila Kilmurray, Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu'nun kurucusudur ve bu siyasi partinin temsilcilerinden biri olarak Hayırlı Cuma Anlaşması müzakerelerine katılmıştır. Toplumsal tepki, kadın hareketi ve çatışmanın dönüşümü gibi konularda çok sayıda yazılı eseri vardır. Birleşik Krallık ve İrlanda'da aralarında Conciliation Resources (Uzlaşma Kaynakları), the Global Fund for Community Foundations (Toplumsal Va-

kıflar için Kürsel Fon) , Conflict Resolution Services Ireland (İrlanda Çatışma Çözümü Hizmetleri) ve the Institute for British Irish Studies (Britanya ve İrlanda çalışmaları Enstitüsü) isimli kurumlarda yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmaktadır. 1990-94 yılları arasında Ulaşım ve Genel İşçiler Sendikası'nda Kadınlardan Sorumlu Yönetici olarak çalışmış ve bu görevi yerine getiren ilk kadın olmuştur. 1994-2014 yılları arasında Kuzey İrlanda Toplum Vakfı'nın direktörlüğünü yapmış ve bu görevi sırasında eski siyasi mahkumların yeniden entegrasyonu ile barışın toplumsal zeminde yeniden inşasına dair Avrupa Birliği fonlarının idaresini yürütmüştür. Avrupa Vakıflar Merkezi tarafından verilen Yenilikçi Hayırseverler Raymond Georis Ödülü'nün de sahibidir.

Prof. RAM MANIKKALINGAM

Professor Ram Manikkalingam is founder and director of the Dialogue Advisory Group, an independent organisation that facilitates political dialogue to reduce violence. He is a member of the Special Presidential Task Force on Reconciliation in Sri Lanka and teaches politics at the University of Amsterdam. Previously, he was a Senior Advisor on the Sri Lankan peace process to then President Kumaratunga. He has served as an advisor with Ambassador rank at the Sri Lanka Mission to the United Nations in New York and prior to that he was an advisor on International Security to the Rockefeller Foundation. He is an expert on issues pertaining to conflict, multiculturalism and democracy, and has authored multiple works on these topics. He is a founding board member of the Laksham Kadirgamar Institute for Strategic Studies and International Relations, Colombo, Sri Lanka.

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde misafir Profesör olarak görev yapmaktadır. Sri Lanka devlet başkanına barış süreci için danışmanlık yapmıştır. Danışmanlık görevini hala sürdürmektedir. Uzmanlık alanları arasında çatışma, çokkültürlülük, demokrasi gibi konular bulunan Prof. Ram Manikkalingam, Sri Lanka'daki Laksham Kadirgamar Stratejik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesidir.

BEJAN MATUR

Bejan Matur is a renowned Turkey-based author and poet. She has published ten works of poetry and prose. In her writing she focuses mainly on Kurdish politics, the Armenian issue, minority issues, prison literature and women's rights. She has won several literary prizes and her work has been translated into over 28 languages. She was formerly Director of the Diyarbakır Cultural Art Foundation (DKSV). She is a columnist for the Daily Zaman, and occasionally for the English version, Today's Zaman.

Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir. Şiir ve gazetecilik alanında yayımlanmış 10 kitabı bulunmaktadır. 2012 yılının başına kadar yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 28 değişik dile çevrilen Matur, çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Prof. MONICA MCWILLIAMS

Professor Monica McWilliams teaches in the Transitional Justice Institute at Ulster University in Northern Ireland. She currently serves on a three-person panel established by the Northern Ireland government to make recommendations on the disbandment of paramilitary organisations in Northern Ireland. During the Northern Ireland peace process, Prof. McWilliams co-founded the Northern Ireland Women's Coalition political party and was elected as a delegate to the Multi-Party Peace Negotiations, which took place in 1996 to 1998. She was also elected to serve as a member of the Northern Ireland Legislative Assembly from 1998 to 2003. Prof. McWilliams is a signatory of the Belfast/Good Friday Agreement and has chaired the Implementation Committee on Human Rights on behalf of the British and Irish governments. For her role in delivering the peace agreement in Northern Ireland, Prof. McWilliams was one recipient of the John F. Kennedy Leadership and Courage Award.

Prof. Monica McWilliams, Ulster Üniversitesi'ndeki Geçiş Dönemi Adaleti Enstitüsü'ne bağlı Kadın Çalışmaları Bölümü'nde öğretim üyesidir. 2005- 2011 yılları arasında Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu Komiseri olarak Kuzey İrlanda Haklar Beyannamesi için tavsiyeler hazırlamaktan sorumlu olarak görev yapmıştır. Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu'nun kurucularından olan Prof. McWilliams 1998 yılında Belfast (Hayırlı Cuma) Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanan Çok Partili Barış Görüşmeleri'nde yer almıştır.

HANNE MELFALD

Hanne Melfald worked with the Norwegian Ministry of Foreign Affairs for eight years including as the Senior Adviser to the Secretariat of the Foreign Minister of Norway before she became a Project Manager in HD's Eurasia office in 2015. She previously worked for the United Nations for six years including two years with the United Nations Assistance Mission in Afghanistan as Special Assistant to the Special Representative of the Secretary-General. She has also worked for the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs in Nepal and Geneva, as well as for the Norwegian Refugee Council and the Norwegian Directorate of Immigration. Melfald has a degree in International Relations from the University of

Bergen and the University of California, Santa Barbara, as well as a Master's degree in Political Science from the University of Oslo.

Hanne Melfald, başdanışmanlık dahil olmak üzere 8 yıl boyunca Norveç Dışişleri Bakanlığı bünyesinde çeşitli görevlerde bulunmuş, 2015 yılından itibaren İnsani Diyalog için Merkez isimli kurumun Avrasya biriminde Proje Müdürü olarak çalışmaya başlamıştır. Geçmişte Birleşmiş Milletler bünyesinde görev almış, bu görevi sırasında 2 yıl boyunca Birleşmiş Milletler'in Afganistan Yardım Misyonunda BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi olarak görev yapmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Cenevre Yerleşkesi bünyesinde bulunan Nepal İnsani Yardım Koordinasyon Ofisinde de görev almıştır. Bir dönem Norveç Sığınmacılar Konseyi ve Norveç Göçmenlik İşleri Müdürlüğü'nde çalışan Hanna Melfald Norveç'in Bergen ve ABD'nin Kaliforniya Üniversitelerinde aldığı Uluslararası İlişkiler eğitimini Oslo Üniversitesinde aldığı Siyaset Bilimi yüksek lisans eğitimiyle tamamlamıştır.

ROELF MEYER

Meyer is currently a consultant on international peace processes having advised parties in Northern Ireland, Sri Lanka, Rwanda, Burundi, Iraq, Kosovo, the Basque Region, Guyana, Bolivia, Kenya, Madagascar, and South Sudan. Meyer's experience in international peace processes stems from his involvement in the settlement of the South African conflict in which he was the government's chief negotiator in constitutional negotiations with the ANC's chief negotiator and current South African President, Cyril Ramaphosa. Negotiating the end of apartheid and paving the way for South Africa's first democratic elections in 1994, Meyer continued his post as Minister of Constitutional Affairs in the Cabinet of the new President, Nelson Mandela. Meyer retired as a Member of Parliament and as the Gauteng leader of the National Party in 1996 and co-founded the United Democratic Movement (UDM) political party the following year. Retiring from politics in 2000, Meyer has since held a number of international positions, including membership of the Strategy Committee of the Project on Justice in Times of Transition at Harvard University.

Roelf Meyer, Güney Afrika'daki barış sürecinde iktidar partisi Ulusal Parti adına başmüzakereci olarak görev yapmıştır. O dönem Afrika Ulusal Kongresi (ANC) adına başmüzakereci olarak görev yapan ve şu an Güney Afrika devlet başkanı olan Cyril Ramaphosa ile birlikte yürüttüğü müzakereler sonrasında Güney Afrika'daki ırkçı apartheid rejim sona erdirilmiş ve 1994 yılında ülkedeki ilk özgür seçimlerin yapılması sağlanmıştır. Yapılan seçim sonrası yeni devlet başkanı seçilen Nelson Mandela kurduğu ilk hükümette Roelf Meyer'e Anayasal İlişkilerden Sorumlu Bakan olarak görev vermiştir. Roelf Meyer 2011-2014 yılları arasında Güney Afrika Savunma Değerlendirme Komitesine başkanlık yapmış, aynı zamanda aktif olan bazı barış süreçlerine dahil olarak Kuzey İrlanda, Sri Lanka, Ruanda, Burundi, Irak, Kosova, Bask Bölgesi, Guyana, Bolıvya, Kenya, Madagaskar ve Güney Sudan'da çatışan taraflara danışmanlık yapmıştır.

MARK MULLER QC

Mark Muller, QC, is a senior advocate at Doughty Street Chambers (London) and the Scottish Faculty of Advocates (Edinburgh) where he specialises in public international law and human rights. Muller is also currently on the UN Department of Political Affairs Standby Team of Mediation Experts and is the UN Special Envoy to Syria in the Syrian peace talks. He has many years' experience of advising numerous international bodies, such as Humanitarian Dialogue (Geneva) and Inter-Mediate (London) on conflict resolution, mediation, confidence-building, ceasefires, power-sharing, humanitarian law, constitution-making and dialogue processes. Muller also co-founded Beyond Borders and the Delfina Foundation.

Mark Muller Londra merkezli Doughty Street Chambers Hukuk Bürosu'na ve Edinburg'daki İskoç Avukatlar Birliği'ne bağlı olarak çalışan tecrübeli bir hukukçudur. Uluslararası kamu hukuku ve insan hakları hukuku alanında uzman olan Muller, Afganistan, Libya, Irak ve Suriye gibi çeşitli çatışma alanlarında uzun seneler çatışma çözümü, arabuluculuk, çatışmasızlık ve iktidar paylaşımı konusunda danışmanlık hizmeti vermiştir. 2005'den bu yana İnsani Diyalog için Merkez (Centre for Humanitarian Dialogue), Çatışma Ötesi (Beyond Borders) ve Inter Mediate (Arabulucu) isimli kurumlara kıdemli danışmanlık yapmaktadır. Harvard Hukuk Fakültesi üyesi olan Muller bir dönem İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu başkanlığı ve Barolar Konseyi Hukukun Üstünlüğü Birimi başkanlığı görevlerini de yürütmüştür. Kültürel diyalog yoluyla barışı ve uluslararası anlayışı teşvik etme amacıyla İskoçya'da kurulan Sınırlar Ötesi (Beyond Borders) isimli oluşumun kurucusu olan Muller halen BM Siyasal İlişkiler Birimi bünyesindeki Arabulucular Destek Ekibinde Kıdemli Arabuluculuk Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

AVNİ ÖZGÜREL

Mehmet Avni Özgürel is a Turkish journalist, author and screenwriter. Having worked in several newspapers such as Daily Sabah and Radikal, Özgürel is currently the editor in chief of the daily Yeni Birlik and a TV programmer at TRT Haber. He is the screenwriter of the 2007 Turkish film, Zincirbozan, on the 1980 Turkish coup d'état, Sultan Avrupa'da (2009), on Sultan Abdülaziz's 1867 trip to Europe; and Mahpeyker (2010): Kösem Sultan, on Kösem Sultan. He is also the screenwriter and producer of 2014 Turkish film, Darbe (Coup), on the February 07, 2012 Turkish intelligence crisis. In 2013 he was appointed a member of the Wise Persons Committee in Turkey established by then Prime Minister Erdoğan.

Gazeteci-yazar Avni Özgürel, uzun yıllar Milliyet, Akşam, Sabah ve Radikal gibi çeşitli gazetelerde haber müdürlüğü ve köşe yazarlığı yaptı. 2013 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Demokratik açılım ve çözüm süreci kapsamında oluşturulan Akil İnsanlar Heyeti üyesidir. 1980 darbesini konu eden belgesel film Zincirbozan (2007), Sultan Abdülaziz'in 1867'de Avrupa'ya yaptığı yolculuğu konu eden Sultan Avrupa'da (2009), Mahpeyker: Kösem Sultan (2010) ve 7 Şubat Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) operasyonunun anlatıldığı "Darbe" filmleri senaristliğini ve yapımcılığını üstlendiği projeler arasındadır. Özgürel, şu anda Yeni Birlik gazetesinin sahibi ve genel yayın yönetmenidir. Ayrıca TRT Haber'de program yapmaktadır.

Prof. JOHN PACKER

Professor John Packer is Associate Professor of Law and Director of the Human Rights Research and Education Centre (HRREC) at the University of Ottawa in Canada. Prof. Packer has worked for inter-governmental organisations for over 20 years, including in Geneva for the UN High Commissioner for Refugees, the International Labour Organisation, and for the UN High Commissioner for Human Rights. From 1995 to 2004, Prof. Packer served as Senior Legal Adviser and then the first Director of the Office of the OSCE High Commissioner on National Minorities in The Hague. In 2012 – 2014, Prof. Packer was a Constitutions and Process Design Expert on the United Nation's Standby Team of Mediation Experts attached to the Department of Political Affairs, advising in numerous peace processes and political transitions around the world focusing on conflict prevention and resolution, diversity management, constitutional and legal reform, and the protection of human rights.

Dr. John Packer Kanada'da Ottawa Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doçent ve İnsan Hakları Araştırma ve Eğitim Merkezi (Human Rights Research and Education Centre) müdürüdür. 20 yıl boyunca Packer BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Çalışma Örgütü ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği gibi Cenevre'de bulunan hükümetler arası örgütlerde çalışmıştır. 1995'ten 2004'e kadar Lahey'de Packer Kıdemli Hukuk Danışmanı, ardından da Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği birinci müdürü olarak görev almıştır. 2012-2014 yıllarında Packer BM Arabuluculuk Uzmanlar Ekibi siyasi ilişkiler biriminde Anayasa ve Süreçlerin Tasarımı Uzmanı olarak yer aldı. Dünyadaki birçok barış süreci ve siyasi geçişler konusunda danışmanlık yapan Pecker, çatışma önleme ve çözümü, çeşitlilik yönetimi, anayasa ve hukuk reformları ve insan hakları korumasına odaklanmıştır.

JONATHAN POWELL

Jonathan Powell is the founder and CEO of Inter Mediate, an NGO devoted to conflict resolution around the world. In 2014, Powell was appointed by former Prime Minister David Cameron to be the UK's Special Envoy to Libya. He also served as Tony Blair's Chief of Staff in opposition from 1995 to 1997 and again as his Chief of Staff in Downing Street from 1997 to 2007. Prior to his involvement in British politics, Powell was the British Government's chief negotiator on Northern Ireland from 1997 to 2007 and played a key part in leading the peace negotiations and its implementation.

Ortadoğu, Latin Amerika ve Asya'da yaşanan çatışmaların çözümü üzerine çalışan ve devletten bağımsız arabuluculuk kurumu olan Birleşik Krallık merkezli Inter Mediate'in kurucusudur ve İcra Kurulu Başkanıdır. 2014 yılında Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron tarafından Libya konusunda Özel Temsilci olarak atanmıştır. 1995-2007 yılları arasında Birleşik Krallık eski Başbakanı Tony Blair kabinesinde Başbakanlık Personel Daire Başkanlığı görevinde bulunmuş, 1997 yılından itibaren Kuzey İrlanda sorununun çözümü için yapılan görüşmelere Britanya adına başmüzakereci olarak katılmıştır. 1978-79 yılları arasında BBC ve Granada TV için gazeteci olarak çalışmış, 1979-1994 yılları arasında ise Britanya adına diplomatlık yapmıştır.

Sir KIERAN PRENDERGAST

Sir Kieran Prendergast is a former British diplomat who served as the Under-Secretary General for Political Affairs at the United Nations from 1997 to 2005 and as High Commissioner to Kenya from 1992 to 1995 and to Zimbabwe from 1989 to 1992. During his time at the UN, Prendergast stressed the human rights violations and ethnic cleansing that occurred during the War in Darfur and was involved in the 2004 Cyprus reunification negotiations. Since his retirement from the UN, he has conducted research at the Belfer Center for Science and International Affairs (United States) and is a member of the Advisory Council of Independent Diplomats (United States). Prendergast also holds a number of positions, including Chairman of the Anglo-Turkish Society, a Trustee of the Beit Trust, and Senior Adviser at the Centre for Humanitarian Dialogue.

Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı bünyesinde aralarında Kıbrıs, Türkiye, İsrail, Hollanda, Kenya ve ABD'de diplomat olarak çalışmıştır. Birleşik Krallık Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosu'nun (Foreign and Commonwealth Office) Güney Afrika'daki Apartheid rejimi ve Namibya konularıyla ilgilenen birimine başkanlık etmiştir. Bir dönem BM Siyasal İlişkiler Biriminde Müsteşar olarak çalışmış, BM Genel Sekreteri'nin Barış ve Güvenlik konulu yönetim kurulu toplantılarının düzenleyiciliğini yapmış, Afganistan, Burundi, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor gibi bölgelerde barış çabalarına dahil olmuştur.

RAJESH RAI

Rajesh Rai was called to the Bar in 1993 with his areas of expertise including human rights law, immigration and asylum law, and public law. He has been treasurer of 1MCB Chambers (London) since 2015 and has also been a Director of an AIM-listed investment company where he led their renewable energy portfolio. Rai is a frequent lecturer on a wide variety of legal issues, including immigration and asylum law and freedom of expression (Bar of Armenia), minority linguistic rights (European Parliament), and women's and children's rights in areas of conflict (cross-border conference to NGOs working in Kurdish regions). He is also Founder Director of HIC, a community centred NGO based in Cameroon.

1993 yılında İngiltere ve Galler Barosu'na kaydolmuştur. İnsan Hakları Hukuku, Göçmenlik ve Sığınma Hakkı hukuku ile Kamu Hukuku temel uzmanlık alanlarıdır. Kamerun'daki HIC isimli sivil toplum örgütü ile Uganda'daki Human Energy isimli şirketin kurucusudur. Bir dönem The Joint Council for the Welfare of Immigrants - JCWI - (Göçmenlerin Refahı için Ortak Konsey) direktörlüğünü yapmıştır. Başta İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu adına olmak üzere uluslararası alanda özellikle Avrupa, Asya, Afrika, ABD ve Hindistan'da çok çeşitli hukuki konular üzerine seminerler ve dersler vermiştir.

Sir DAVID REDDAWAY

Sir David Reddaway is a retired British diplomat currently serving as Chief Executive and Clerk of the Goldsmiths' Company in London. During his previous career in the Foreign and Commonwealth Office, he served as Ambassador to Turkey (2009-2014), Ambassador to Ireland (2006-2009), High Commissioner to Canada (2003-2006), UK Special Representative for Afghanistan (2002), and Charge d'Affaires in Iran (1990-1993). His other assignments were to Argentina, India, Spain, and Iran, where he was first posted during the Iranian Revolution.

Halen çeşitli özel şirket ve üniversitelere danışman, yönetim kurulu üyesi ve konsültasyon uzmanı olarak hizmet etmektedir. 2016 yılının Ocak ayından bu yana Londra Üniversitesi bünyesindeki Goldsmith Koleji'nde Konsey üyesi ve Goldsmith şirketinde yönetici katip olarak görev yapmaya başlamıştır. Bir dönem Birleşik Krallık adına Türkiye ve İrlanda Cumhuriyeti Büyükelçisi olarak görev yapan Reddaway bu görevinden önce Birleşik Krallık adına Kanada'da Yüksek Misyon Temsilcisi, Afganistan'da Özel Temsilci, İran'da ise Diplomatik temsilci olarak görev yapmıştır. Bu görevlerinin yanı sıra İspanya, Arjantin, ve Hindistan'da diplomatik görevler üstlenmiştir.

Prof. NAOMI ROHT-ARRIAZA

Professor Naomi Roht-Arriaza is a Distinguished Professor of Law at the Hastings College of Law, University of California (San Francisco) and is renowned globally for her expertise in transitional justice, international human rights law, and international humanitarian law. She has extensive knowledge of, and experience in, post-conflict procedures in Latin America and Africa. Roht-Arriaza has contributed to the defence of human rights through legal and social counselling, her position as academic chair, and her published academic works.

Prof. Naomi Roht-Arriaza Amerika Birleşik Devletleri'nin San Francisco şehrindeki UC Hastings College of the Law isimli Hukuk okulunda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Geçiş Dönemi Adaleti, İnsan Hakları İhlalleri, Uluslararası Ceza Hukuku ve Küresel Çevre Sorunları gibi konular uzmanlık alanına girmektedir.

Dr. MEHMET UFUK URAS

Mehmet Ufuk Uras is a co-founder and member of social liberal Greens and the Left Party of the Future, founded as a merger of the Greens and the Equality and Democracy Party. He was previously a former leader of the now-defunct University Lecturers' Union (Öğretim Elemanları Sendikası) and was elected the chairman of Freedom and Solidarity Party in 1996. Ufuk resigned from the leadership after the 2002 general election. Ufuk ran a successful campaign as a "common candidate of the Left", standing on the independents' ticket, backed by Kurdish-based Democratic Society Party and several left-wing, environmentalist and pro-peace groups in the 2007 general election. He resigned from the Freedom and Solidarity Party on 19 June 2009. After the Democratic Society Party was dissolved in December 2009, he joined forces with the remaining Kurdish MPs in the Peace and Democracy Party group. On 25 November 2012, he became a co-founder and member of social liberal Greens and the Left Party of the Future, founded as a merger of the Greens and the Equality and Democracy Party. Ufuk is a member of the Dialogue Group and is the writer of several books on Turkish politics.

Dr. Mehmet Ufuk Uras İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamladıktan sonra, milletvekili seçilene kadar İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yardımcı doçent doktor olarak görev yapmıştır. 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde İstanbul 1. Bölge'den bağımsız milletvekili adayı olmuştur. Seçimlerin sonucunda %3,85 oranıyla yani 81.486 oy alarak İstanbul 1. Bölge'den bağımsız milletvekili olarak 23. dönem meclisine girmiştir. Seçimler öncesinde li-

derliğinden ayrıldığı Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) Genel başkanlığına 11 Şubat 2008'de yapılan 5. Olağan Kongresi'ni takiben geri dönmüştür. 17 Haziran 2009 tarihinde, partinin dar grupçu bir anlayışa kaydığı düşüncesi ve sol siyasetin daha geniş bir yelpazeye ulaşması iddiasıyla bir grup arkadaşıyla Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nden istifa etmiştir. ÖDP'den ayrılışıyla birlikte Eşitlik ve Demokrasi Partisi kuruluş sürecine katılmıştır. DTP'nin 19 kişiye düşüp grupsuz kalmasından sonra, Kürt sorununun parlamentoda çözülmesi gerektiğini savunarak Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) grubuna katılmıştır. Ufuk Uras, seçim sürecinde, kuruluş çağrısını yaptığı Eşitlik ve Demokrasi Partisi'ne üye olmuştur. 25 Kasım 2012'de kurulan Yeşiller ve Sol Gelecek Partisinin kurucularındandır ve aynı zamanda PM üyesidir. Uras'ın çok sayıdaki yayınları arasında "ÖDP Söyleşileri", "İdeolojilerin Sonu mu?" (Marksist Araştırmaları Destek Ödülü), "Sezgiciliğin Sonu mu?", "Başka Bir Siyaset Mümkün", "Kurtuluş Savaşında Sol", "Siyaset Yazıları" ve "Alternatif Siyaset Arayışları" "Sokaktan Parlamento'ya" "Söz Meclisten Dışarı" ve "Meclis Notları" adlı kitapları da bulunmaktadır.

Prof. Dr. SEVTAP YOKUŞ

Professor Dr Sevtap Yokuş is a Law Faculty Member at İstanbul Altınbaş University in the Department of Constitutional Law. She holds a PhD in Public Law from the Faculty of Law, İstanbul University, awarded in 1995 for her thesis which assessed the state of emergency regime in Turkey with reference to the European Convention on Human Rights. She is a widely published expert in the areas of Constitutional Law and Human Rights and has multiple years' experience of working as a university lecturer at undergraduate, postgraduate and doctoral level. She also has experience of working as a lawyer in the European Court of Human Rights.

Prof. Dr. Sevtap Yokuş İstanbul Altınbaş Üniversitesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyesidir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Doktora Programı bünyesinde başladığı doktorasını "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'de Olağanüstü Hal Rejimine Etkisi" başlıklı tezle 1995 yılında tamamlamıştır. Akademik görevi sırasında lisans, yüksek lisans ve doktora aşamasında dersler veren Prof. Dr. Yokuş özellikle Anayasa Hukuku ve İnsan hakları Hukuk alanında uzmanlaşmıştır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda pratik avukatlık deneyimi de bulunmaktadır.

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
+44 (0) 207 405 3835

---

info@democraticprogress.org
www.democraticprogress.org

 @DPI_UK

 DemocraticProgressInstitute